

සරිය

ශ්‍රී ඥානාරාම ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා - අංක 20

ධර්ම දානයක් වශයෙන්
නොමිලේ බෙදාහැරීම පිණිසයි

සත්‍යය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. බු. ව. 2546 වස. ව 2003
දෙවන මුද්‍රණය
ශ්‍රී. බු. ව. 2558 වස. ව 2016

සම්පාදක

ජර්මන් ජාතික පූජ්‍යපාද අනාලයෝ ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තනය

පූජ්‍ය උඩරේයගම ධම්මජීව ස්වාමීන් වහන්සේ

ධර්ම දානය

දිමුතු මුද්‍රණාලය
යක්කල

දිමුතු මුද්‍රණාලය

අංක 103/A නුවර පාර, යක්කල.

දුර: 033-2239662 / 077-8829705

විද්‍යුත් තැපෑල: dimuthupub@yahoo.com

දහම් පොත් කියවීම සඳහා පිවිසෙන්න

වෙබ්: www.dhammadanabooks.com

හැඳින්වීම

සතිය නමින් සැරසී ඇති මෙම පරිවර්තන රචනය පිළිබඳව හැඳින්වීමක් ලිවීමේ දී නිතැතින්ම මුළින් ම මතකයට නැගෙන්නේ අපට සිටිය කළාණ මිත්‍ර සන්පූරුෂයෙකු වූ ගොඩවිත් සමරරත්න මහත්මා සමීපයේ අත්විඳින ලද අතීතයයි. ගොඩවිත් මහත්මාගේ ආරාධනයකට අනුව වරක් ලේවැල්ල භාවනා මධ්‍යස්ථානයට වැඩම කළ අවස්ථාවක මෙම මුල් රචනය ඉංග්‍රීසි බසින් රචනා කරන ලද පුජ්‍ය ජර්මන් ජාතික අනාලයෝ ස්වාමීන් වහන්සේ අපට හඳුන්වා දෙන ලද්දේ ද එතුමා විසින් ම ය. එදා පටන් අද දක්වා ම අප අතර පවතින උණුසුම් මිත්‍රත්වයට එක් හේතුවක් නම් මෙම සන්පූරුෂ හඳුන්වා දීම වූ අතර අප සියළු දෙනා විසින් ඉහළින් සලකන “සතිය” පිළිබඳව අප තුළ පවත්නා පිළිපැදීමක් බොහෝ උපකාරී වන්නට ඇත. ගොඩවිත් මහත්මයා අප අතරින් විශේෂ වී ගියත් අපගේ මේ ධර්මමය මිත්‍රත්වය නිසා පුජ්‍ය අනාලයෝ ස්වාමීන් වහන්සේ තම ආචාර්ය උපාධිය සඳහා “සතිපට්ඨානය” යන මාතෘකාව යටතේ රචිත නිබන්ධනයේ සෝදුපත් කියවීමට අපට ආරාධනා කළේ ය. විශාල පොතක් වූ එම නිබන්ධනය කියවීමේදී එහි අන්තර්ගතව තිබූ මෙම සතිය නම් වූ පරිච්ඡේදය සිංහලට නැංවීමට අවසරය අපට ලබා දෙන්නේ නම් සෝදුපත් කියවීම භාර ගන්නා බව දැනුම් දුනිමි. එම ස්වාමීන් වහන්සේ මෙම පොරොන්දුව ඉටුසා තම නිබන්ධනයේ සාර්ථක නිමාවෙන් පසු අදාළ කොටස පරිවර්තනය සඳහා අප වෙත යොමු කළේ තවත් අය ඒ සඳහා ඉදිරිපත් වී කටයුතු කරමින් සිටියදී ම ය.

මෙලෙස ආරම්භ කළ මෙම පරිවර්තනය තවත් භාවනා යෝගී පිරිසකගේ සහයෝගය ඇතිව සාකච්ඡා කරමින්, සුද්ධ කරමින් මේ තාක් දුරට ගෙන එන ලදී. එම කටයුතු කෙරීගෙන යාමේ දී පුජ්‍ය අනාලයෝ ස්වාමීන් වහන්සේගේ මාර්ගයෙන් ම නිස්සරණ වනය

අපවත් වී වදාළ

ශ්‍රී කළ්‍යාණී යෝගාලෝක සංස්ථාවේ ප්‍රධානචායාරී

මීතිරිගල, නිස්සරණ වන අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති,

කම්මට්ඨානචායාරී, මහෝපාද්‍ය අතිපුජ්‍ය, රාජකීය පණ්ඩිත,

මාතර සිරි ශ්‍රී ශ්‍රේණාරාමානිධාන මහෝපාද්‍යාය මානිමියන්

වහන්සේට

ප්‍රාප්තිදාන පිණිස.

ශ්‍රී කළ්‍යාණී යෝගාලෝක සංස්ථාව පනස්වන වසර සපිරීම නිමිත්තෙන් එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුද්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක, ගල්දවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාලෝක මධ්‍යස්ථානාධිපති

රාජකීය පණ්ඩිත අතිපුජ්‍ය

කඩවැද්දවේ ශ්‍රී පිනවංශානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

“සතිය”

නම් වූ මෙම ග්‍රන්ථය සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

හඳුනාගත් යෝගාවචර ශ්‍රීමන්ත ජයවර්ධන මහත්මා මෙහි බරපැන ඉසිලීමට භාර ගත්තේය. මුද්‍රණය කිරීමේ කටයුතු සැලකිල්ලෙන් ඉටු කර දුන් “හයිටෙක් ප්‍රින්ට්” අධිපති පිංචන් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ව පුද්ගලිකව ම හමුවී අදාළ ගෙවීම් කොට මුද්‍රණය කර දෙන ලෙසට ශ්‍රීමන්ත ජයවර්ධන මහත්මා කටයුතු සලසාලී ය. භාවනා කටයුතු සම්බන්ධ පොත්-පත් මුද්‍රණය සඳහා ම අමාදම් සංගමය නමින් පිහිටුවාගත් අති පූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන අනුශාසකත්වය ඇති අප සංගමය වෙනුවෙන් අවසන් සෝදුපත් කියවා අනුමැතිය ලබා දෙනු ලැබුයේ එහි අනුශාසක පූජ්‍ය මිතලාවේ විනීත ස්වාමීන් වහන්සේ ය.

ලංකාව වැනි සම්ප්‍රදායානුකූල බෞද්ධ රටවල, විශේෂයෙන්, සතිය යනු කුමක් දැයි නොදන සතිපට්ඨානය වඩන්නෝ බහුල ය. නමුත් බුද්ධ ජයන්තියට පසු සමයෙහි ලෝකයේ බෞද්ධ භාවනා ක්‍රම වල යම් පුනර්ජීවනයක් ලැබුවා නම් ඒ කිසිවක් නිසා නොව, පෙරට වඩා යෝගාවචරයන් මෙම සති වෛතසිකයට ගෞරව කළ නිසාත්, ඒ කෙරෙහි ඇදහීමෙන් කටයුතු කළ නිසාත් යැයි කීම අතිශයෝක්තියක් නොවනු ඇත. මෙය ලෝ වටා සිටින, සියළු යෝගාවචරයන් එක ම කළ්‍යාණ මිත්‍ර බැම්මෙන් බඳින පුදුම ආකර්ශණීය වෛතසිකයෙකි. ඒ සම්බන්ධයෙන් ත්‍රිපිටකයේ, විශේෂයෙන් සූත්‍ර පිටකයේ සඳහන්ව ඇති සියල්ල මෙහි සංග්‍රහ වී තිබෙන නිසා මෙය සතිය සම්බන්ධ මූලාශ්‍ර සංග්‍රහයකි. මූලික රචනය වනාහි සමථ-විපස්සනා වශයෙන් භාවනා ක්‍රමයකට විශේෂ යොමුවක් ලබා දීමට උත්සාහ නො කරයි. තමා වඩන භාවනා ක්‍රමය අනුව හෝ තවත් විස්තර කැමැත්තන් ඇත්නම් ඒ අයගේ පහසුව පිණිස රචනය අගට උදාන පාඨවල ලැයිස්තුවක් එකතු කොට ඇත. මුල් ඉංග්‍රීසි රචනයේ පරිදි රචනයේ අදාළ ස්ථානයට (වචනයට පිටුපසින් ඉරට යටින්) අනුක්‍රමික අංකයක් යොදා ඒ අනුව අදාළ උදාහරණ පාඨ ක්‍රමාංකනය කොට ඇත.

මෙය කියවා සතිය පිළිබඳව මේ තාක් නොදන සිටි යමක් ඇත්නම් දැන ගැනීමත්, දැනගෙන සිටි කරුණු භාවනාවට අදාළ කරගන්නා ආකාරය වටහා ගැනීමත්, යම් ප්‍රමාණයකට හෝ සිදු වේ නම් එය අප සංගමයේ සතුවට ට හේතු වනු ඇත. මේ එළි දැක්වීමට කෙළින් ම සම්බන්ධ වූ යට සඳහන් කළ සියළු දෙනාටත්, මෙම පොතේ දෙවන මුද්‍රණය මේ ආකාරයට මුද්‍රණය කරවා ධර්ම දානයක් වශයෙන් පිළිගැන්වීමට කටයුතු කළ යක්කල දිමුතු මුද්‍රණාලයටත් නම් වශයෙන් සඳහන් නො කළත් විවිධාකාරයෙන් අත-හිත දුන් සියලු දෙනාටමත් සංගමය වෙනුවෙන් ස්තූති කරමු. මෙම ප්‍රයත්නයන් ලක්දිව බුදු සසුන බැබළවීමට හේතුවක් වේවා! යි අමාදම් සංගමය වෙනුවෙන් පතන්නේ මෙමතියෙනි.

උ. ධම්මජීව හික්කුච
 නිස්සරණ වනය,
 මිහිරිගල.
 පළමු 16 අප්‍රියල් 2003
 දෙවන 25 ජනවාරි 2016

සත්‍යය

මූලිකව සූත්‍ර පිටකය වශයෙන් වාර්තා වී ඇති බුද්ධ දේශනාවන්හි දැක්වෙන කරුණු මත පදනම් වූ සත්‍ය පිළිබඳව විමර්ශනයක් මෙම රචනයෙන් ඉදිරිපත් කෙරේ.

1. සත්‍යය

“සත්‍යය” යන මේ නාම පදය සිහිපත් කිරීම යන අර්ථය ගෙන දෙන “සාරති” යන පාලි ක්‍රියා පදය හා බැඳේ. මතකය යන අර්ථය ඇතිව සූත්‍ර පිටකයේ කිහිප තැනකදීමත් එසේම අභිධර්ම පිටකයේ හා අට්ඨ කතා වල පිළිගත් අර්ථ කථනය ලෙසටත් යෙදී ඇති සත්‍යයේ ඇති ගුණයකි ස්මෘතිය, සත්‍යයේ මේ ස්මෘති ගුණයට පරමාදර්ශය සැපයූ, සත්‍ය පිළිබඳ ගෞරවය ඉහළින්ම දිනාගත් ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් ධර්ම සංගායනා අවස්ථාවේදී ආශ්චර්යමත් ලෙසට බුද්ධ වචනය - සූත්‍ර ධර්ම මතක් කර දුන් නිසා පශ්චිම ජනතාව වන අප සඳහා ඒවා නො අඩුව සුරැකුණි.

සත්‍යයේ අර්ථ ඡායාවක් වන මතකය යන්න විශේෂයෙන් අනුස්සතින් දැක්වීමේ දී ප්‍රකට කෙරේ. සූත්‍ර වල නිතර සඳහන් වන අනුස්සති වර්ග හයකි.

- බුද්ධානුස්සති
- ධම්මානුස්සති
- සංඝානුස්සති
- සීලානුස්සති
- වාගානුස්සති
- දේවතානුස්සති යන ඒවා ය.

අභිඤ්ඤා ගැන කතා කරන තැන් වල සාමාන්‍යයෙන් සඳහන් වන උසස් සමාධිය තුළින් ලබා ගත යුතු කෙනෙකු තමා පෙර විසූ කඳු පිළිබඳ මතකය නම් වන පුබ්බේනිවාසානුස්සතිය වනාහි තවත් එවැනි මතක වර්ගයකි. මේ සෑම අවස්ථාවකදීම නැවත මතක් කර දීමේ කාර්‍ය කර දෙන්නේ සත්‍යයයි. සත්‍යයේ මෙම නැවත මතක් කර දීමේ කාර්‍ය සත්‍යයාවබෝධයට මග පාදයි. ටේර ගාථා කතාවකට අනුව එක්තරා භික්ෂුවක් බුදු පියාණන් වහන්සේගේ ගුණ සිහිපත් කිරීමෙන් සත්‍යාවබෝධය සාක්ෂාත් කර ගත් බව සඳහන්ව ඇත.

මෙම සිහිපත් කර දීමේ කාර්‍යය හෙවත් ස්මෘතිය සූත්‍ර වලට අනුව “සත්‍යය” පිළිබඳව අර්ථ කථනය වශයෙන් දැක්වෙන අතර, එමඟින් සත්‍යයට ආවේණික වූ, මෙම බොහෝ කලකට පෙර කළ කී දෑ නැවත සිහියට නගා ගැනීමේ හැකියාව කියවේ. මෙම අර්ථ කථනය සමීපව නිරීක්ෂණය කිරීමේදී සත්‍ය සඳහා එමඟින් මතකය යන අර්ථය ඇත්ත වශයෙන් ම නො දෙන බවත්, ඒ වෙනුවට මතකයට උපකාර කිරීම, හා ඒ සඳහා හැකියාව ලබා දෙන බවත් පැහැදිලි වේ. යටෝක්ත කාරණයට අදාළ සූත්‍ර පාඨයේ සිංහල පරිවර්තනය මෙසේ ය. “හෙතෙම ස්මෘතිමත් වූයේ කැපී පෙනෙන ලෙසට උතුම් වූ ස්මෘතියෙන් හා ප්‍රඥාවෙන් සමන්විත වෙයි. පෙර කළ දෑ - පෙර කියූ දෑ සිහි කරනුයේ පුන පුනා සිහි කරනු වෙයි.”

මෙම විවරණයෙන් දැක්වෙන්නේ සත්‍යය ඇත්තේ නම් මතකය මනා සේ ක්‍රියා කරන බවයි. මේ ආකාරයෙන් සත්‍යය වටහා ගැනීම වර්තමාන මොහොත පිළිබඳ සාවධාන බව නම් වූ සතිපට්ඨානයෙහි ලා ගැනෙන සත්‍යයේ කාර්‍ය වටහා ගැනීම පහසු කරවයි.

මෙලෙසට ම, එනම් “සත්‍යය” යනු වර්තමාන මොහොත පිළිබඳ සාවධාන බව කාර්‍යය කොට ඇත්තේය, යන්න පටිසම්භිදාමගග පාලි හා විසුද්ධි මග්ග යන ග්‍රන්ථවල ද දැක්වෙන අතර එහි ලක්ෂණය ලෙස දක්වා ඇත්තේ එළඹ සිටීමයි. උපට්ඨානයයි. මෙලෙස ලක්ෂණය දැක්වීම, සත්‍ය ඉන්ද්‍රිය ධර්මයක් ලෙසටත්, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයේ අංගයක් ලෙසටත්, එසේ නැත්නම් මාර්ගයේ අංගයක් ලෙසටත්, එසේ නැති නම් මාර්ගයේදීත් සමානව දක්වා ඇත.

සත්‍යය එළඹ සිටි අවස්ථාව හෙවත් යෙදී සිටි අවස්ථාව දක්වන්නේ උපට්ඨිත සති වශයෙනි. ඊට ප්‍රතිවිරුද්ධ පාළි පාඨය මුට්ඨසසති නම් වේ. සිහි මුළා බව, සිහි කල්පනා මද බව එයින් කියැවේ. ඒ අනුව එහි විරුද්ධ අර්ථය වන එළඹ සිටි සිහිය ඇති බව සත්‍යයේ අර්ථය වශයෙන් දැකිවිය හැක්කේ ය. මේ එළඹ සිටි සිහි ඇති බව හෙවත්, සතිමත් බව යමෙකුගේ වර්තමාන මොහොත පිළිබඳ පුළුල් අවධිමත් බව අඟවයි. එළඹ සිටි, මෙවන් සිහිය නිසා කෙනෙක් කරන - කියන දෑ සිතේ පැහැදිලිව සටහන් වෙයි. එම නිසා එය පසුව පහසුවෙන් මතකයට නගා ගත හැකි වන්නේ ය.

යම් මොහොතක් අමතක නොවන මොහොතක් බවට පත් කිරීමේදී සතිය නැතිවීම බැර දෙයක් වන අතර, පසුව එය මතකයට නගා ගැනීම සඳහා ද සතිය අවශ්‍යය ය. මෙලෙස අනුස්මරණය සඳහා අදාළ මොහොත තැන්පත් බවකින් යුක්ත විය යුතුවක් මෙන් ම, විඤ්ජන බවෙන් ද දුරුව පැවතිය යුත්තේ ය. සිහි කටයුතු යමක් කරන මොහොතේදී සිහියෙන් කටයුතු කළ යුත්තේ ය. සිහිය හොඳින් ක්‍රියාත්මක වන මෙවන් මානසික වාතාවරණයක් තුළ පටු “ඵල්ල” කිරීමක් වෙනුවට වඩා පුළුල් බවක් ලක්ෂණය වශයෙන් පවත්නේ ය. මෙම පුළුල් බව එම මොහොතට එළඹී තොරතුරු හා අතීත සඤ්ඤා අතර සම්බන්ධීකරණයක් කිරීමට සිතට ඉඩක් සැලසේ. යම් අවස්ථාවක යමෙක් යටගිය විශේෂ අවස්ථාවක් හෝ කාරණාවක් මතක් කිරීමට තදින් සිත යොදවයි ද, ඒ තාක් මතකයට නගා සිටුවීමට අපහසු වන අවස්ථාවන්හි දී සතියේ මෙම ගුණය ප්‍රකට වේ. ඒ වෙනුවට අදාළ සිද්ධි හා කාරණාව පසෙක ලා සිත විවේක වීමට ඉඩ දී සලකා බලන තත්ත්වයට පත් වූ විට හදිසියේ ම වාගේ එය සිතට නැගේ.

සතිය හොඳින් තහවුරු වූ අවස්ථාවේ දී පවතින ‘මානසිකත්වය’ පටු ‘කේන්ද්‍රගත’ බවක් වෙනුවට පුළුල් බවක් ගන්නා බවට සමහර අනුයාත සාධක සමහර සූත්‍රවල දැක්වේ. ඒ අනුව සතිය නො යෙදෙන මනස අල්ප වූ මනස, “**පටිත්ත චේතසා**” යැයි ද, එළඹ සිටි සතිය සහිත සිත ප්‍රමාණ රහිත “**අප්පමාණ චේතසා**” යැයි ද දැක්වේ.

මෙම සිතේ “පුළුල් බව” යන අර්ථ ඡායාවට අනුව, සතිය වනාහී, දී ඇති තත්ත්වයන් යටතේ විවිධ වූ මූලාශ්‍ර හා මුහුණත් අදාළ සිත තුළ එකවිට නඩත්තු කරගෙන යෑමේ හැකියාව ලෙස දැක්විය හැක. මේ ගුණය එළඹ සිටි මොහොතේ මතකය පිළිබඳ කටයුත්ත හා සාවධාන බව යන කාරණයන් දෙකේ ම යෙදේ. මෙයට අදාළ සුත්ත නිපාතයේ සමහර ගාථාවල බුද්ධානුශාසනයට අනතුරුව සතිමත් වීමට අවවාද කොට ඇත.

සතිය පිළිබඳ තවත් විස්තර එය යෙදෙන ධර්ම කොට්ඨාශ-වල සතිය රහපාන භූමිකාව හා එහි ස්ථානගතවීම සළකා බැලීමෙන් මතු කර ගත හැක. (අංක 01 සටහන බලන්න.)

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ග ධර්ම කොට්ඨාසයේදී සතිය, සම්මා සතිය වශයෙන් හුදු මාර්ගයක් වනවා පමණක් නමුත්, ඉන්ද්‍රිය හා බල ධර්ම කොටස් අතර මධ්‍යස්ථ පිහිටීමක් ද, බොජ්ඣංග ධර්ම

ලයිස්තුවේ මුල් ම ස්ථානය ද හොබවයි. මෙම සම්බන්ධතාවල දී සතිය ඉටු කරන කාරණය වශයෙන් එළඹ සිටි මොහොත පිළිබඳ සාවධාන බව මෙන් ම, මතක් කර දීමේ කාරණය ද දැක්වේ. පහත සටහනේ දැක්වෙන ලෙසට සතිය විවිධ සම්බන්ධතා මෙන් ම විවිධ ආකාර අනුව පුළුල් පරාසයක යෙදේ. ඇත්ත වශයෙන් ම, බුදුපියාණන් වහන්සේ වරෙක සතිය ඕනෑම තත්ත්වයක් යටතේ වැඩිදායක බව දේශණා කළ සේක.

සටහන අංක 01. විවිධ ධර්ම කොට්ඨාශ අතර සතියේ පිහිටීම

ඉන්ද්‍රිය හා බල ධර්ම	ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය	බොජ්ඣංග ධර්ම
සද්ධා විරිය සති සමාධි පඤ්ඤා	සම්මා දිට්ඨි සම්මා සබ්බපප සම්මා වාචා සම්මා කමමනත සම්මා ආජීව සම්මා වායාම සම්මා සති සම්මා සමාධි	සති ධම්ම විවය විරිය පීති පසසද්ධි සමාධි උපෙකබා

ඉන්ද්‍රිය හා බල, ධර්ම අතර ‘සතිය’ මධ්‍යස්ථ ස්ථානයක් ගනී. මෙම සම්බන්ධයේ දී සතිය ඉතිරි ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හා බල ධර්මවල අඩු වැඩි කම් සලකා සමතුලනය කිරීමත්, හැසිරවීමත්, තම කාරණය වශයෙන් කරයි. ඉන්ද්‍රිය හා බල ධර්ම අතර සතිය කරන මෙම සොයා බැලීමේ මෙහෙවරට සමාන මෙහෙවරක්, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයේදී සමාධි ස්කන්ධ ධර්ම තුන මැද ස්ථානයක් ගනිමින් සතිය ඉටු කරයි. එසේ නමුත් මේ සොයා බැලීමේ මෙහෙවර උක්ත සම්මා වායාම, සම්මා සමාධි, යන අංශ දෙකට පමණක් සීමා වී නැත. එසේ කිරීමට හේතුව වනාහී මනාවතතාර්ථක සූත්‍රයට අනුව සම්මා සතියේ අවධානය අනෙකුත් මාර්ගාංගයන්ට ද අවශ්‍ය කරන ධර්මයක් යැයි දැක්වෙන බැවිනි. 15

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයේදී සතිය අසල්වැසි මාර්ගාංග දෙක සම්බන්ධයෙන් අතිරේක මෙහෙයක් ද ඉටු කරයි. එනම් සම්මා වායාම සම්බන්ධයෙන් කර දෙන ආරක්ෂක කාරණයයි. ඉන්ද්‍රියයන් සංවර කිරීම් වශයෙන් අකුසල් වෛතසික පහළ නො වීමට වග බලා ගන්නා අතර, මෙම සම්බන්ධතාවයේදී එය සම්මා වායාමයේ අංගයක් බවට පත් වේ. සම්මා සමාධිය හා සම්බන්ධව මනාව තහවුරු වූ සතිය. සිතේ ගැඹුරු දියුණුවකට. ගැඹුරු සමාධියක්

පහළවීමට වැදගත් පදනමක් සපයයි. මේ සම්බන්ධයෙන් වැඩිදුර විස්තර පසුවට බලාපොරොත්තු වන්න.

වීර්යයටත් සමාධියටත් අතර මැද “සම්පාවචර” වෛතසිකයක් ලෙස සතියේ මෙම පිහිටීම ඉන්ද්‍රිය - බල ධර්ම කොටස්වල දී දැකිය හැක. සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී සතිය පිළිබඳ මෙම වෛතසිකයන් දැක්වීමේදී වීර්ය වෛතසිකය - **ආතාපි** = කෙළෙස් තවන බව ලෙසට ද සමාධි වෛතසිකය - **විනෙය්‍ය ලෝකෙ අභිජ්ඣා දෝමනස්සං** = දැඩි ආසාව හා දොමනස් නැති බව ලෙසට ද දක්වා ඇත. මෙලෙස සතිය සෑම තැනදීම වීර්යය හා සමාධිය යන වෛතසික දෙක අතර පිහිටුවා දැක්වීමෙන් සතියේ අභිවාද්ධිය ක්‍රමික වධිතයක් අනුප්‍රවී වර්ධනයක් ලෙස සිදුවෙන ආකාරය දක්වයි. ඒ අනුව, සතියේ තරුණ අවස්ථාවට හෙවත් ආරම්භක අවස්ථාවට බාධක ධර්ම දුරු කිරීමේ දැඩි වීර්යයක අවශ්‍යතාව මෙන් ම, මෙසේ බලවත් වූ සතිය වඩාත් බලවත් ලෙස සමාධිගත වූද, සන්සුන් වූද මානසිකත්වයක් ඇති කරවන බව දක්වයි. සූත්‍ර ධර්මවල මෙය නිතර මනාව තහවුරු වූ භාවනා අවස්ථාවක් ගෙන හැර පෑමේ දී සඳහන් කරයි. මෙලෙස බලවත් වූ භාවනා අවස්ථාවන්හි දී අපඤ්චාති වන සතිය හෙවත් සුපතිට්ඨිත සතිය අගති වර්ගිතව නිරුපද්‍රිතව නිර්ඤ්ඤාය කරගෙන යයි.

ඉන්ද්‍රිය ධර්ම හා බල ධර්ම අතර මෙන් ම ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයේ සමාධි ස්කන්ධ ධර්ම අතර ද සතිය මැද ස්ථානයේ කටයුතු කරන අතර, බොජ්ඣංග ධර්ම අතර එයට නිමිවන්නේ මුල් ස්ථානයයි. එහි ලා සතිය අනෙකුත් බෝධි අංග ධර්ම සඳහා පදනම සලසයි.

ඉන්ද්‍රිය හා බල ධර්ම කොටස් අතර මෙන්ම ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ග ධර්ම අතර ද සතිය තෙමේ වීර්යය, සමාධි, ප්‍රඥා වැනි අනෙකුත් ධර්ම අතරින් කැපී පෙනෙන ලෙස වෙන්ව සිට ගනී. එම නිසා වෙනම ම ධර්මයක් ලෙස ලැයිස්තු ගතවී ඇත. 18 මෙලෙස ධර්මවිචය සම්බෝධිකාංගයෙන් වෙනස්වන බැවින් සති සම්බෝධිකාංගය හෙවත් සතිය. ධර්ම කරුණු සෝදිසි කර බැලීම හෙවත් විමසා බැලීම සිය කාතන්‍ය වශයෙන් ඉටු කරනු නො ලැබේ. එසේ නොමැති නම් ධර්ම විචය සම්බෝධිකාංගය වෙනම ම සංග්‍රහ කිරීමට හේතුවක් නොමැත. කරුණු එසේ වුවද ආනාපාන සති සූත්‍රයට අනුව බෝධිකාංග එකකට එකක් අනුගාමීව, එනම් එළඹෙමින් සතියට අනුගාමීව ධර්ම විචය පහළ වීම දක්වන බැවින් සතියේ ක්‍රියාකාරකම් ධර්ම විචයට බලපාන බව පෙනේ.19

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි එක් අංගයක් වන සම්මා සතිය ගැන කථා කිරීමේ දී, සතිය “සම්මා” යන පදයෙන් විශේෂණය වී තිබීම සැලකිය යුත්තකි.20 මාර්ගාංගයක් ලෙස දැක්වෙන සතිය හෙවත් සම්මා සතිය අනෙකුත් අවස්ථාවල දැක්වෙන සති වෛතසිකයෙන් ගුණාත්මක වශයෙන් වෙනසක් මෙහි දැනවෙන අතර එම වෙනස නො වැදගත් ලෙස හෝ අනම්බයක් ලෙස සලකනු නොවේ. බොහෝ සූත්‍රවල සතියේ ම විශේෂිත ආකාරයක් ලෙස මෙන් ම සම්මා සතියට ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මය ලෙස මිච්චා සතිය සඳහන්ව ඇත. 21

මණිහඳු සූත්‍රයේදී බුදුපියාණන් වහන්සේ, සතිය ඊට ආවේණික විවිධ ගුණ සහිත වූවක් වූවත්, හුදු සතියෙන් පමණක් වෛරය ජයගත නොහැකි බව දේශනා කොට ඇත.22. මේ අනුව අකුසල් වෛතසික ජයගැනීමෙහිලා සතියට අමතරව තවත් වෛතසික අවශ්‍ය කරන බව පෙනේ. මෙම රචනයෙන් කෙසේ නමුත් බලාපොරොත්තු වන්නේ සතිය අනෙකුත් වෛතසිකයන්ගෙන් වෙන්කොට නිර්වචනය කිරීමක් නිසා, සතියේ ප්‍රධාන ලක්ෂණ වෙන්කොට හඳුනාගැනීම සඳහා අනෙකුත් වෛතසිකයන්ගෙන් හුදකලා කොට තනිව සලකා බලනු ලැබේ.

2. සති නිරූපනය - පිළිඹිබුව

සූත්‍ර පිටකයේ විවිධ උපමා අලංකාර හා වණිනා අනුව සතිය නිරූපණය කොට ඇත. මේවා විමර්ශනය කිරීමෙන් ඒවායින් පිළිඹිබු කරන දෑ උකහා ගැනීමෙන් බුදුපියාණන් වහන්සේ මෙන් ම සමකාලීනයන් එදා සතිය යන පදය තේරුම් ගත් ආකාරය පිළිබඳ වැඩි විස්තර ලබා ගත හැක්කේ ය.

ද්වේධාවිතකක සූත්‍රයේ දැක්වෙන ගෝපාලක උපමාවට අනුව පැසුණු ශස්‍ය-හෝග සහිත කෙත් යායකට ගව රැළ නො බසින ලෙසට ගෝපාලකයා බලා කියා ගත යුතු වේ. නමුත් අස්වැන්න නෙලාගත් පසු ගෝපාලක තෙමේ ගසක් මුල වාඩි වී විවේකීව ගත කරමින් ගව රැල බලයි 23.

මෙම දුරස්ථ වූත් විවේකී වූත් බැලීම සතිය නිරූපණය කරයි. මෙම උපමාවේ දැක්වෙන හැසිරීම් රටාව වඩාත් ලිහිවිව, නිවිවිව ස්වභාවයක් දක්වයි. මෙවන් දුරස්ථ මෘදු නිර්ඤ්ඤායක් ලෙස

කරන සතිපට්ඨාන භාවනාව, ථේර ගාථාවකට අනුව උස් කුළුනකට නැගීමක් උස් වේදිකාවක් මතට නැගීමක් හා සමකර දක්වා ඇත.²⁴ කාම ප්‍රවාහයන් හා ඇළී ගැළී ගත කරන ස්වභාවයෙන් නාත්පසින් වෙනස් වූ බවක් මෙම කුළුන උපමාවෙන් අගවන අතර, එමඟින් දුරස්ථ වූත්, මධ්‍යස්ථ වූත් බැලීමක් හුවා දක්වයි. වල් අලියෙකු හිරු කිරීමේ ක්‍රියාවලියකට සතිපට්ඨාන භාවනාව සමකොට දක්වන දන්තභූමි සුත්‍රයේදී මෙම දුරස්ථ වූ ස්වභාවය නැවතත් අපට මතක් කර දෙයි. යම් සේ අළුතින් අල්ලා ගන්නා ලද අසංවර අලියෙකු උගේ වල් ගතිය දුර කිරීම සඳහා ක්‍රමයෙන් හිරු කළ යුතු වන්නේද, එසේම සතිපට්ඨානය නිසඞුවක් තම ගෞරවන ජීවිතයෙන් හා එහා සම්බන්ධ මතකයෙන් ටිකෙන් ටික ඇත් කරයි. ²⁵.

තවත් උපමාවකට අනුව සතිය 'එසනී' - කුරකට සමාන කොට දක්වයි.²⁶ ශල්‍ය වෛද්‍යවරයා තුවාලය පිළිබඳ වැඩි විස්තර ලබා ගැනීමට කුර භාවිතා කරන අතර, මතු ප්‍රතිකාර සඳහාත් එය යොදා ගන්නේ යම්සේද, එසේම සතිය ඇති සැටිය මතුකර ගැනීමටත්, එමඟින් මතු යම් පිළියම් සඳහා හොඳ පසුබිමක් සකස්කරදීම ද කරයි. මෙලෙස සතිය මතු කටයුතු සඳහා පසුබිම සැකසීම වෙනත් නිදර්ශනයක ගොවියාගේ හි වැල හෙවත් නගුල් ඵලකයට හා කෙවිටට උපාමා කොට දක්වයි. මෙම උපමාව මඟින්, ගොවිරාළ කෙවිට ආධාරයෙන් හිය අබණ්ඩව නසුරුවාගෙන යන අතර අම්බරුවන් හි පාර දිගේ ඉදිරියට කරන බවත්, හි වැල හෙවත් නගුල් දත මේ අතරවාරයේ පොළොව පසාරු කරගෙන කඩාගෙන යමින් අමු පස මතු කරලන බවත් අර්ථවත් වෙයි. මේ මඟින් පැළපත ගොයමට සර්ලන සේ කෙත කල් ඇතිව සුදානම් කෙරෙයි. එසේම සතිය අබණ්ඩව මනසිකාරයේ (මනස) පවත්වයි නම් එම අවස්ථාවේ අරමුණ පිළිබඳව 'කිඳා'බැස බැලීමට අවබෝධය ඉඩ ලබයි. අරමුණෙන් හෙවත් වර්තමාන සංසිද්ධියේ නොපෙනෙන සැබෑව (ත්‍රිලක්ෂණය) මතුකර දෙයි. මතු ප්‍රඥා බීජ වර්ධනයට ඉඩ සලසයි.

සතියේ ප්‍රධානම ලක්ෂණ වෙන් කොට හඳුනා ගැනීම සඳහා මෙහිදී අනෙකුත් වෛතසිකයන් ගෙන් හුදකලාකොට තනිව සලකා බලනු ලැබේ.

අනෙකුත් අග පසග හා භාවනා වෛතසික ධර්මයන් ගලපමින් දක්වන තවත් උපමාවකට අනුව ප්‍රඥා පහළවීමට උපකාරක ස්වභාවයෙන් සතිය ක්‍රියා කරන ආකාරය දක්වා ඇත.

එහි ලා සතිය සංසන්දනය කොට ඇත්තේ ඇතාගේ හිස දරා සිටින ගෙලටය එහිදී ඇත් හිස යනු ප්‍රඥාවයි.²⁹.

බුදුපියාණන් වහන්සේගේ ගුණයක් වන්නා වූ ද ඇතාට ආවේණික දෙයක් වූද "හත්ථි විලෝකනය", පැත්ත බලන විට හිස පමණක් නොහරවා මුළු ශරීරයත් සමඟම හැරීම නම් වූ ගුණය නිසා මෙම ගෙළේ උපමාව වඩාත් අර්ථවත් වෙයි.³⁰. මෙමඟින් සතිය ඇත් හිස මෙන් යමකට මුලු අවධානයම යෙදවීම මුලුහිතීමේ කිරීමට සැලස්වීම නම් වූ ගුණයෙන් යුක්ත බව කියැවේ.

ඇත් බැල්ම වනාහි බුදුපියාණන් වහන්සේට ම ආවේණික ගුණයක් වන අතර, එළඹ සිටි කාරණයට අබණ්ඩ වූත් සම්පූර්ණ වූත් අවධානය යෙදීම සියළුම රහතන් වහන්සේලාට පොදු ලක්ෂණයකි.³¹. රථ රෝදයක එකම අරයකට සතිය උපමා කරන වෙනත් උපමාවක් මඟින් ගෙනහැර දක්වා ඇත.³¹. ඒ අනුව ඉදිරියට ඇදෙන රථයකට උපමාකොට රහතන් වහන්සේගේ කායික ක්‍රියාකාරකම් දක්වන අතර ඒ ක්‍රියාකාරකම් සියල්ල රථ රෝදයේ එළඹී බර දරණ එකම අරය මෙන් වූ සතියේ උපකාරයෙන් සිදුවේ.

සුත්ත නිපාත ගාථා ධර්මයකට අනුව ප්‍රඥාවේ වර්ධනය සඳහා සතියේ උපකාරය නැවතත් හුවා දක්වන අතර, සතිය ලෝකයේ ඇති විවිධ "ධාරාවන්" මඩින්කක් ලෙසට දක්වා ඇත. මෙලෙස මැඩලීම සිදුවීම නිසා ප්‍රඥාවෙන් ඒවා කපා හැරීම පහසු වේ. මෙමඟින් සතියේ ඇති ඉඳුරන් හික්මවීමේ කෘත්‍යය නිසා ප්‍රඥාවේ මූලික පදනම සැකසෙන බව ප්‍රකට කරයි.³³.

මෙම ශල්‍ය වෛද්‍යවරයාගේ කුර, නගුල් ඵලකය, ඇත් ගෙල සහ ධාරාවන් මැඩලීම ආදී උපමා රූපකවලින් කියැවෙන පොදු ලක්ෂණය වන්නේ විපස්සනාව සඳහා සතියේ ඇති සුදානම් කරදීමේ කෘත්‍යයි. ඒ අනුව ප්‍රඥාවට මගපාදන වෛතසිකය ලෙස සතිය දැක්වේ.³⁴.

සංයුක්ත නිකායේදී වරෙක 'සතිය' රථාවාර්යවරයෙකුට උපමා කොට ඇත.³⁵. එමඟින් ඉන්ද්‍රිය, - බල ධර්ම අතර සතියට ඇති සොයා බැලීමේ කෘත්‍යය හා හැසිරවීමේ කෘත්‍යය සිතියට නංවයි. එමඟින් සුපරික්ෂාකාරී බව හා මධ්‍යස්ථ බැල්මක් යන ගුණ මතු කර දක්වයි. සතියේ මෙම සමබර කිරීමේ ගුණය ඉතාමත්

විචිත්‍ර ලෙස පෙන්වන තවත් උපමාවකට අනුව, සතිය සමාන කොට දක්වන්නේ කට මට්ටමට තෙල් පුරවන ලද භාජනයක් හිසින් ගෙන ගමන් කරන්නෙකුටය.³⁶

තවත් නිදර්ශනයකට අනුව සතියේ ‘ස්මරණ’ ගුණය හා සුපරික්‍ෂක භාවය නගරයේ ප්‍රධාන දොරටු පාලකයාට සමාන කර දක්වයි.³⁷ එහිදී රජතුමා වෙත ඔප්පු කළ යුතු ‘පයින්ධියක්’ සතිත දුතයෙකු නගරද්වාරයට ලඟාවන ජවනිකාවක් ගෙන හැරපායි. එහි දී දොරටු පාලකයාගේ රාජකාරිය වන්නේ රජතුමා බැහැරදැකීමට යා හැකි ඉක්මන්ම මග දැක්වීමයි. වෙනත් තැනෙක මෙසේම දොරටු පාලකයාගේ ප්‍රතිරූපය නගරාට්‍යයා හා සම්බන්ධ කොට දක්වා ඇත. එම උපමාවේදී නගරයේ බල හමුදාව විරියයි. ‘ප්‍රඥාව’ කොටු තාප්පයයි. සතිය නැමති දොරටු පාලකයාගේ කාර්ය වන්නේ නියම අවනාජ නගර වැසියා හඳුනා ගැනීමත්, ඔහුට ඇතුල්වීමට ඉඩ ලබා දීමත්ය.³⁸ මේ උපමේය දෙකෙන්ම එළඹ සිටි සතිය ඇති අවස්ථාවේ පවතින තත්වය මනාව ඉස්මතු කොට දක්වයි.

මෙයින් දෙවැන්න වනාහී, ඉන්ද්‍රිය සංවරය හා සම්බන්ධ සති මාත්‍රය ඉටු කරන නික්මවීමේ මෙහෙවර ඉස්මතු කරයි.³⁹ යට දැක්වූ සතිය සතු ලෞකික සැබෑ පහරවල් මෙල්ල කිරීමේ කාන්‍යය මේ දෙවෙනි උපමාවෙන්ද සිහිපත් කරලයි. දොරටු පාලකයෙකු ඇති නිසා අනවසරයෙන් නගරයට ඇතුළුවීමට ඉඩක් නො ලබන්නා සේ සතිය එළඹ සිටි විට ඉන්ද්‍රිය ද්වාරවල පහළවන ප්‍රතික්‍රියා හා අකුසල් වෛතසික පහළවීමට, අවසරයක් නො ලබන අයුරු පෙනේ. සතිය එකම ආරක්‍ෂාව-ඒකාරත්වයක් බව සඳහන් වන තවත් පාඨයක් මගින් ද සතියේ මෙම ආරක්‍ෂක භූමිකාව ප්‍රසිද්ධ කරයි.⁴⁰ එමෙන්ම සිතිවිලි හා චේතනා විෂයෙහි අධිපතිකම ද සතියේ ගුණයකි.⁴¹

“අංගුත්තර නිකායේ” දැක්වෙන සූත්‍රයකට අනුව සතිපට්ඨාන හතර පිළිබඳ යථා භූත දැනීම ගෝපාලකයාගේ තම ගවරැල සම්බන්ධ ගෝචර භූමිය පිළිබඳ දක්‍ෂ්‍යාව හා සම කොට දක්වා ඇත.⁴² මෙම නිදසුන මහා ගෝපාලක සූත්‍රයේදී ද හමුවේ. සතිපට්ඨාන භාවනාවේ වැදගත්කම, මෙම ධර්ම-විනය වාද්ධි භාවයට, විපුල භාවයට පත් කරලීමට ආධාරකයක් ලෙසට හුවා දක්වා ඇත. සූත්‍ර පිටකයේම වෙනත් තැනක නිතර දැඩියම්කරුවන් හක්කලං ගසන (සැරිසරන) ස්ථානයක් වඳුරන් නෙගැවසී මග හරින ස්වභාවය දැක්වීමෙන් යෝගාවචරයා ඉදින් ආරක්‍ෂාවීමට කැමති නම් හැසිරීම ගෝචර

භූමියට පමණක් සීමා කළ යුතු බවත් මතක් කර දෙයි. එසේම මාර්ග ප්‍රඥාව කැමති යෝගාවචරයා තමාගේ ගෝචර භූමිය ලෙස සතිපට්ඨානයේම හැසිරීම කළ යුතු බව දක්වයි. මේ නිරූපණය මගින් සති මාත්‍රයේ ඇති අරමුණු අල්ලා ගැනීම සම්බන්ධව පැවතිය යුතු⁴⁴ සංවරය ඉස්මතු කොට දක්වයි. අගෝචර භූමි ලෙස, පර විෂය ලෙස යට ජේදයේ දැක්වෙන්නේ කාම සුඛයයි. ඒ අනුව, ගෝචර භූමිය සතිපට්ඨානයයි.⁴⁵

සයාකාර ඉන්ද්‍රියන්ට ‘ආපාත’ ගතවන සුලු විවිධ මෝහණීය අරමුණු ඉදිරියේ ‘සුපතිට්ඨිත’ සතිය දක්වන නොසැලෙන බව, විවිධ වල් සතුන් සය දෙනෙකු බැඳ ඇති පොළොවේ සිටවූ කුළුනකට තවත් තැනක උපමා කොට දක්වා ඇත.⁴⁶ මෙවන් සුපතිට්ඨිත සතියක් පුහුණු කොට නැති, කම්පා නොවන ගතියක් නැති සතිපට්ඨාන භාවනාවේ විශේෂයෙන් ආරම්භක අවස්ථාවේ පසුවන යෝගාවචරයාගේ සිත ඉතා ඉක්මනින් කාම අරමුණුවලට ගොදුරුවීම නොවැලැක්විය හැකි සිද්ධියකි. මාතුම සූත්‍රයේදී පින්ඛිපාතයේ වඩින නික්‍ෂුන් වහන්සේ නමක් මෙලෙස මනාලෙස පිහිටි සතියක් හෝ ඉන්ද්‍රිය දමනයක් නොමැතිව පිටතට වැඩීමේ සිද්ධියක් වාර්තා වේ. විනීත ලෙස සහ්‍ය ලෙස හැඳ පැළඳ නොගත් කාන්තාවක් මුණ ගැසීමෙන් දැඩි කාමාසාව පහළ වීම නිසා භාවනාවේ උකටලී වූ එම නික්‍ෂුච වයිනම් සිදුරු හැර ගිය සිද්ධියක්, අසතිමත්කමේ ආදිනව දැක්වීමක් ලෙසට වාර්තා වේ.⁴⁷

සතියේ ලක්‍ෂණ හා රස

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ලා ඉදිරිපත් කොට ඇති අනුශාසනාවන් සැලකිල්ලෙන් පරික්‍ෂා කිරීමේදී කිසිම තැනක මනසට ඉදිරිපත් වන දේවල්වලට හරස් කැපීමක් කිරීමට යෝගාවචරයාට උපදෙස් දීමක් කර නැති බව පෙනේ. මැදිහත් වීමක්ද අනුමත කර නැති බව පෙනේ. සිතේ කිසියම් ම නීචරණ ධර්මයක් පැන නගී නම්, සතියේ කර්තව්‍ය වන්නේ එම බාධක ධර්මය ඇස් පනා පිට මුණට-මුණලා දැක ගැනීමයි. එහි නිරුද්ධවීමකට කෙසේ මග පෑදේදැයි දැන ගැනීමයි. ඊට එනා ගිය සක්‍රිය දායකත්වයක් සතියට අයිති නැත. ඇත්ත වශයෙන්ම එය සම්පජ්ඣාඥයේ විෂය ක්‍ෂේත්‍රයයි.

බුද්ධ දේශණාවට අනුව දැන ගත යුතු ඉතාමත් වැදගත් කාරණය වන්නේ, මූලික නිරික්‍ෂණ අවධිය හා ඒ අනුව ක්‍රියාත්මකවීමේ අවධිය හඳුනා ගැනීමයි.⁴⁸ මෙහි ලා සරල වූත්, සෘජු වූත්, කාරණය වන්නේ, කිසියම් සංසිද්ධියකදී අදාල නිසි පියවර ගැනීමට කෙනෙකුට

දක්ෂ භාවය ලැබෙන්නේ, "මුලින් ම එය ඉතා සම්පව නිරවුල්ව නිරීක්ෂණය කළ හැකි විට පමණි". යන්න වටහා ගැනීමයි.

මෙලෙසට සතිය සමයක් ව්‍යායාමය සඳහා යොමු කරවීමට අවශ්‍ය තොරතුරු සම්පාදනය කරන නමුත්, පවතින අඩු-වැඩිකම් පිළිබඳ තුළනය කිරීමක් තුළින් පිළියම් පිළිබඳව සොයා බලන නමුත් තමා වශයෙන් මධ්‍යස්ථව මෑතකට වි සිට නිරීක්ෂණය කිරීමේ තම ගුණය රැකගෙන සිටී. තමාට වඩා ක්‍රියාශීලී වෙනත් වෛතසික සමග පෘති අනෙකුත් ලෙස බලපාමින් කටයුතු කිරීමේ හැකියාව සතියට ඇතත්, කෙලින්ම මැදිහත් වීමක් සතිය නොකරයි.⁴⁹

එලෙස නොපැරලුවෙන්, ලිහිල් 'සුබග්‍රාහී' ලක්ෂණයක් සතිය සතුව පවතී. සතියේ කාර්යය වන්නේ සිදුවීම පිළිබඳව හුදු දැනුවත් කිරීමයි. නැතිව ඒවා දුරු කිරීම නොවේ. නිහඬව නිරීක්ෂණය කරන්නේ, ප්‍රේක්ෂකයෙකු ක්‍රීඩා තරඟයක් බලන්නා සේය. මැදිහත් වීමක් එහි නැත.⁵⁰ මෙවන් නිශ්ශබ්ද නිරීක්ෂණයකට අකුසල ධර්මයක් මැඩලීමට තරම් වන නිසා එළඹ සිටි සතිය ඉතා ප්‍රබල ආහිසංශ ගෙන දේ. එසේ වන නමුත් එහි කෘතය වනාහි "විදුක්ත" වූ නිරීක්ෂණයකට සීමා වේ. සතිය අත්දැකීම වෙනස් නොකරයි. ඒ වෙනුවට එය ගැඹුරු කරවයි.

නැග එන්නා වූ ප්‍රතික්‍රියා මෙන්ම පෙළඹීම් පැහැදිලිව දැක ගැනීමට නම්, මෙම මැදිහත් නොවනසුළු ගුණය සතිය සතු විය යුතු වේ. මොනගම් අයුරකින් හෝ මැදිහත් වීමකට බාධා කිරීමක් කිරීමට, ප්‍රතික්‍රියාවකට යමක් පෙළඹේ නම් සතියේ මෙම විදුක්ත ගුණය එපමණකින්ම වහාම නැසී යයි. සතියේ මෙම විදුක්ත වූ ලිහිල් වූ, සුබග්‍රාහී වූ ලක්ෂණය අනුව, කෙනෙකුට තමා ඉදිරියට ඉදිරිපත්වන සංසිද්ධියෙන් මඳක් වෙන් වී එය දැක ගත හැකිවීම නිසා තමාගේ ආත්මගත මැදිහත්වීම අපක්ෂපාතිව නිරීක්ෂණය කළ හැකිවීම මෙන්ම මුළු සංසිද්ධියෙන්ම මුක්තව සිටීමට ද හැකියාව ලබන්නේය. මෙම විදුක්ත පරාසය වඩාත් විෂය මූල දැකීමට මඟ පාදන අතර, මේ තුළින් ඉහත දැක් වූ කුළුනක් මුදුනට නැග බලන බැලීම අර්ථවත් කෙරේ.

"සතිපට්ඨානයේ" මෙම 'විසංගත' මෙන්ම සුබග්‍රාහී හැසිරීම වනාහි ප්‍රතික්‍රියා කිරීම හා ප්‍රතිකෂේප කිරීම යන අන්ත දෙක මඟ හරවා මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව පාදා දෙයි.⁵² තමාගේම අඩු පාඩු හා අසාධාරණ ප්‍රතික්‍රියා යෝග්‍යවචරයාගේ සාවධාන හැසිරීම ඉදිරියේ

හෙළිදරවු වන්නේ ස්වකීය ආත්ම ප්‍රතිරූපය පිළිබඳ ආවේණික ළබැඳියාවට පීඩා නොවන සේය. මෙලෙස එළඹ සිටි සතිය පවතින විට ඉහළ මට්ටමේ දැනුම් පරස්පරතාවයන් ඉවසා සිටීමේ හැකියාව ළං වෙයි. ස්වකීය අඩු පාඩු හා දුච්චතා දැකීමේදී සාමාන්‍යයෙන් ඉබේටම වගේ අම්හිරි වේදනා අඩු කරලීමේ ප්‍රයත්නයකට හෝ ඒ සම්බන්ධ තොරතුරු විකෘති කර දැක්වීමකට හෝ කෙනෙක් පෙළඹේ. නමුත්, සතිය සතු වූ වඩාත් විෂය මූල වූ ලිහිල් දර්ශනයකට නැමෙන නැමීම අගතිගාමී නොවූ, අවිධිමත් වූ ස්වයං නිරීක්ෂණයකට දොර කවුළු විවෘත කර දෙයි. මෙම මධ්‍යස්ථ වූත්, අවිධිමත් වූත් ස්වභාවය, සතියේ නෛසර්ගික ගුණය, "බිබිඛාපදොසිකා" නම් වන දේව නිකායට සම්බන්ධ කොට දක්වන විවරණයක දැක්වෙන්නේ මෙසේය. එම බිබිඛාපදොසිකා නම් දෙවියන් කාම ගුණ-කාම ක්‍රීඩා වල මත් වූ කල්හි ඔවුන්ගේ සතිය ගිලිහී යයි. එලෙස අසතිමත්වීමේ ආදිනවයන් ලෙස ඔවුන් එම දේව නිකායෙන් වූතව පහත් නිව භාවයකට පත්වේ.⁵³ මෙයට ප්‍රත්‍යක්ෂ සාක්ෂියක් දක්වන තවත් සූත්‍රයකට අනුව, ප්‍රමාදි නික්මුණු පහත් දේව නිකායක ප්‍රතිසන්ධිය ලැබ සතිය එළඹ සිටි කල වහාම උසස් දේව ලෝකයකට පත්වේ.⁵⁴ මේ සංසිද්ධි දෙකට අනුව සතිය සතු ඥානය හා ගුණය දියුණු කරන ස්වභාවයත්, ආහිසංසයත් දක්වයි.

සතිය වනාහි 'මනසිකාරය' නම් වෛතසිකයට සම්පවාර්ය, අතිධර්ම විවරණයට අනුව එහි මූලික කෘතය වනුයේ. සියලුම සිත්වල යෙදී පැවතීමයි.⁵⁵ තම අධිකාරීය වශයෙන් මෙම මනසිකාරය නම් වන සාමාන්‍ය සිත යොමුකරවීම මුල්ම චිත්තාකර්ෂණ යෙදීම, (හඳුනා ගැනීමටත් වෙන්කොට දැන ගැනීමටත් මනෝභාව නැගීමටත් කලින්) අරමුණ සැළකීමේ ගුණාංගය විදනා දක්වයි. සතිය වනාහි මෙම ප්‍රථම සලකා බැලීම ඉක්මවා ගිය දියුණුවක්, වධනයක් ලෙස දැක්විය හැක. ඒ අනුව අති ක්ෂණික වූ මනසිකාරය හෙවත් අවධාන මාත්‍රය වඩාත් ගැඹුරු වී පැහැදිලිවීමක් සතිය මගින් සලසයි.⁵⁶

සතිය හා මනසිකාරය යන වෛතසික දෙකේ ඇති දළ වශයෙන් සමාන වර්ගයාව, සතිපට්ඨාන හා යෝනිසෝමනසිකාරය යන දෙක අතර ඇති සමානතාවයට කීප අතකින් සමාන බවක් දක්වයි. එහිලා නිවරණ ධර්මයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් දෙසට අවධානය යොමු කරවීමත්, පක්ඛී උපාදානස්කන්ධයන්හි හා අරමුණුවල අතිත්‍යතාව පිළිබඳ සාවධාන බවත්, බොජ්ඣංග ධර්ම තහවුරු කරලීමත්, වතුරාර්ය සත්‍යයන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීමත් යන කරුණු යොනිසෝ මනසිකාරය සම්බන්ධයෙන් දක්වා ඇති අවස්ථා සූත්‍ර වල

හමුවේ⁵⁷.

මනසේ ඇති ඉඩේ කෙරෙන පුරුදු හෙවත් ඇබ්බැහිය අනුව යමින්, කෙරෙන කටයුතු බැහැර කරලීම සම්බන්ධයෙන් සතියේ මෙම අවධාන මාත්‍රය නම් වන වර්ගාව වැදගත් වේ. සති මාත්‍රය තුළින් කෙනෙකුට තම ඉඩේ කෙරෙන ක්‍රියා - ප්‍රතික්‍රියා හා උපකල්පනවලින් සිත බේරාගෙන ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැක ගැනීමට හැකියාව ලැබෙන්නේය. ඉන්ද්‍රිය ඥානයට ම මුලු අවධානය යොමු කෙරෙන නිසා ඉබේට මෙන් පුරුද්දට මෙන් කරන ප්‍රතිචාර පිළිබඳ තොරතුරු අනායාසයෙන්ම හෙළිවේ. සිතේ මුල් බැසගෙන ඇති නාතිකර පුරුදු හා නරක ගති වෙනස් කරලීමේ මුල්ම පියවර ලෙස මෙම ඉඩේ කෙරෙන ප්‍රතිචාර දැක-දැන ගැනීම අත්‍යවශ්‍යය.

සතිය සතු මෙම “හුදු අවධානය” ඉදරන් සංවර කිරීමේදී විශේෂයෙන් වැදගත් වේ. අනුක්‍රමයෙන් වැඩෙන මෙම වැඩ පිළිවෙලේ දී ආදිකම්මික යෝගාවචරයා සයාකාර අරමුණු පිළිබඳව මුලින් ම මෙම සති මාත්‍රය යෙදීම කෙරෙහි උනන්දු කරවනු ලැබේ. බාධාවකින් තොරව මෙම සති මාත්‍රය එළඹ සිටි පමණින්ම, සිතට විවිධ දොරටුවලින් රිංගා ගන්නා අරමුණු විනාශ කරමින් බැලීම හෝ වර්ග කිරීම යම් ප්‍රමාණයකට සිදුවේ⁵⁸. සතිපට්ඨානය වනාහී යෝගාවචරයාට ගෝචර භූමියයි. එහි ලා “සතිය වනාහී දොරටු පාලකයා”යි යනුවෙන් දැක්වන උපමාව තුළින් සතියේ ආරක්‍ෂක භූමිකාව විශේෂයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරය ප්‍රකට කරයි.

සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට ඉන්ද්‍රිය සංවරය වනාහී අභිජ්ඣා-දෝමනසස දෙක දුරු කිරීම සඳහායි. මේ දෙකෙන් තොර භාවය සතිපට්ඨානයේ ද මුඛ්‍ය පරමාර්ථය යි. මේ අනුව” අභිජ්ඣා-දෝමනසස දෙකට යට වී සිදු කරන ප්‍රතික්‍රියා දුරු කිරීම හෙවත් මකා දැමීම ඉන්ද්‍රිය සංවරයේ හා සතිපට්ඨානයේ පොදු ලක්‍ෂණය යි⁵⁹. මේ නිසා මෙම කාර්යයන් දෙකෙහි ලා සෑහෙන සමගාමී භාවයක් දැක ගත හැක.

සාමාන්‍ය ඇබ්බැහිවීම් වලට පොදු ලක්‍ෂණයක් වන ඉඩේ සිදුවන බව හෝ පුරුද්ද අනුව, නො දැනීම සිදුවන ප්‍රතික්‍රියා වලට කෙළින් ම එදිරිව කටයුතු කිරීම, යට කී ඉන්ද්‍රිය සංවරය හා සතිපට්ඨානය යන ප්‍රතිපත්ති දෙකේ දී ම සිදු වේ. සතිමත් බව මුල් අදියරේදී ම එළඹ සිටීම නිසා කෙනෙකුට දැන හැඳිනගැනීම් සම්බන්ධව හැසිරවීමේ ප්‍රස්ථාවක් ලත් තැනම ලැබෙන අතර,

එමගින් තමාගේ පුරුදු නැවත සලකා බලා හැඩගස්වා ගැනීමට හැකියාවක් ලැබේ. මෙහි ලා අගය කටයුතු ගුණය වන්නේ සතියේ ඇති සුබග්‍රාහී බවත් එමගින් තමා ඇස් පනාපිට අත්දකින දේට සම්පූර්ණ අවධානය අතිමුඛ කරවීමටත් එමගින් සතියේ ඇති වනාම තිත්දවකට නො එළඹීමේ ගුණය අනුව වනා ප්‍රතික්‍රියා නො කිරීම වැදගත් වේ.

මේ අනුව සතියේ ඇති සුබග්‍රාහී බව හෙවත් ලිහිල්ව ඒත්තු ගන්නා බව ආරම්භක අදියරේදී ම යෙදෙන නිසා පුරුද්ද අනුව සිදුවෙන දේවල් පිළිබඳව දැනුවත්වීමත්, එමගින් තමා කොයි තරම් දුරට අවේතනිකව, යාන්ත්‍රිකව මෙන් ක්‍රියා කරන්නේ දැ යි තක්සේරුවක් කිරීමට ඉඩක් ඇරේ. මෙයත් අරමුණ පිළිබඳ හෝරා බේරා පිළිගැනීමේ, වර්ණයකට යට කිරීමේ සතිය සතු ගුණය පිළිබිඹු කරන්නකි. මේ අනුව මෙතුවක් කල් හුදු ඇදහීම් මත විශ්වාසය මත කොතෙක් දුරට තමා නො දැන නමුත් එල්බගෙන සිටියේ දැ යි දැන් දැන් අත්දකින ප්‍රත්‍යක්‍ෂය අනුව හෙලිදරව් වේ. අසම්භාවන ක්‍රියා හෙවත් ඇබ්බැහියකට අනුව හෝ ඉබේට සිදුවෙන - සිදුකරන ක්‍රියා හා යටි සිතේ මැනීම හා ගැඹුරු ප්‍රශ්න කරන තත්ත්වයන් ඉස්මතු කරගෙන, ඒවා නැවත සලකා බැලීමේ, නැවත හැඩගස්වා ගැනීමේ ඉඩ ප්‍රස්ථාවක් සතිය ලබා දෙන බව මෙයින් පෙනේ.

සතිය සතු මෙම අපක්‍ෂපාතී වූ ද, මධ්‍යස්ත වූ ද, ගුණය සමහර විට තේරීමකට නො එළඹීම හෙවත් තීරණයකට ඉක්මන් නොවීම (Choicelessness) යැයි දක්වා ඇත. තීරණයකට ඉක්මන් නෙවූ නමුත් පූර්ණ අවධානයෙන් කිසිම ප්‍රතික්‍රියාවකට නො එළඹී පසු විම මෙයින් අදහස් කෙරේ. මෙවන් අපක්‍ෂපාතී මෙන්ම උපේක්‍ෂා සහිත තීරණයක් සූත්‍ර පිටකයේ වෙනත් තැනක දැක්වෙන්නේ, කැඩපතක උපමාවෙනි⁶⁰. බුදුපියාණන් වහන්සේ ස්වකීය මානසිකත්වය පිළිබඳ එළඹ සිටි අවධානය තමාගේම මුණ බැලීමට යොදා ගන්නා කණ්ණාඩියකට උපමා කිරීමෙන් කැඩපත තමා වෙතට පත් දෙයක් කිසිම තේරීමකට ලක් නො කොට පිළිඹිබු කරන්නා සේ යෝගාවචරයා ආසාවකින් හෝ අමනාපයකින් හෝ නො මැකී එළඹෙන මානසිකත්වය උපේක්‍ෂාවෙන් යුක්තව බලයි යන්න දේශණා කරන සේක.

මෙතෙක් ඉදිරිපත් කරන ලද තොරතුරු පිඬු කරගත් කල්හි, සතිය තනවුරු වීමේදී “විපරම්කාර” බවක් දක්වන නමුදු, එය සුබග්‍රාහී හෙවත් සුබ නමය, ලිහිවිව තීරණයක් බවට පත්

වේ. උපේක්ෂක බව හා හුදු අවධාන මාත්‍රයක් වශයෙන්, එහි ලක්ෂණ පෙනේ. දැනුවත්වීමේ මුල් කාතනයේ මුල් අදියරයේදී ම වාගේ යෙදෙන මෙම සතිය නම් වෛතසිකය කලබල නොවී ප්‍රවේශයෙන් වැඩිය යුතු අතර, එමඟින් අවධානයේ වර්ධනය සුබනමය ලෙස ඇතිකරවයි. එහිලා වැදගත් ලක්ෂණයක් ලෙස අපක්ෂපාතී වූ වටහා ගැනීම් මාත්‍රය, නිතර විපරම්කාරී වීම. පුළුල් මෙන්ම විවෘත භාවය දැක්විය හැක. මෙමඟින් සිදු කරන ප්‍රධාන කාතනයක් වන්නේ ස්වයංක්‍රීයව කෙරෙන පුරුදු-ප්‍රතික්‍රියා ක්‍රමයෙන් බැහැරලීමත් සතිය මෙලෙස ඒත්තු ගැනීමේ තක්සේරු කිරීමේ වැඩ පිළිවෙල ප්‍රගතිශීලීව ප්‍රතිව්‍යුහගත කිරීමක් හරහා ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකීමේ නිරාකුල බවක්, හෙවත් අවිකෂිප්ත දර්ශණයක් දක්වමින් නිමාව සටහන් කරයි. මෙම නොගැටෙන සුලු නමුත් විපරම්කාරී, සුබ නමය නමුත් නො පැකිළ ගැනීම සහිත සතිය එම අනුභූතියේ අන්තර්ගතය නො ඉක්මවමින්ද, වහා ප්‍රතික්‍රියා කිරීමෙන් වැළකීමෙන්ද, යුක්ත වී මධ්‍යම ප්‍රතිපදාවට ප්‍රවේශයක් මෙන්ම පදනමක්ද සලසයි.

සතිය සතු සමහරක් ලක්ෂණ පිළිබඳ වූ මෙම විමසුමට අනතුරුව ක්‍රියාකාරී සතිය යන්න සතර සතිපට්ඨානයට අනුව විග්‍රහයකට බසිලූ. ඊට සුදුසු පසුබිමක් සූදානම් කිරීමක් වශයෙන් ප්‍රථමයෙන් සතිපට්ඨානය යන පදය විග්‍රහ කරමු.

4. සතිපට්ඨාන.

සතිපට්ඨාන යන පදය **සති+උපට්ඨාන** යන ලෙසට බෙදා දැක්විය හැක. මෙහිදී ස්වරලෝපය සිදුවීමෙන් "උ" යන්න ලොප් වේ. **උපට්ඨාන** යන පාළි වචනය "එළඹ සිටීම" යන අර්ථය දනවන අතර උක්ත සම්ප්‍රයෝගයේදී සතිය සමඟ යමකට එළඹීම හෝ සතියෙන් යුක්තව පෙනී සිටීම අදහස් කෙරේ. සූත්‍ර ධර්ම අතර "උපට්ඨාන" යන මේ ක්‍රියා පදය එළඹීම හෝ උපස්ථානය යන පදයන්ගේ විවිධ වූත් සියුම් වූත් අර්ථ හේද සහිතව නොයෙක් තැන්වල දැකිය හැක.⁶¹⁻⁶². මෙලෙසට තේරුම් බේරුම් කරගත් විට සතිපට්ඨානය යැයි කියන්නේ විද්‍යාමාන අවස්ථාවට ලංව සිටීමේ අර්ථයෙන් සතිය එළඹ සිටීම හා "අතේ දුරන්" නමුත් සූදානමින් සිටින අර්ථයෙන් උපස්ථානය වේ. වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් සතිපට්ඨානය යනු එළඹ සිටි සතිය හෝ සතියත් සමඟ උපස්ථානය යන අර්ථයයි. කෙසේ නමුත් අට්ඨ කතා වල සතිපට්ඨානය යන්න **පට්ඨානය** යන පදයට අනුව අර්ථ දක්වන අතර **පට්ඨානය** යනු පදනම, හේතුව යන අර්ථ දනවයි.⁶³. අට්ඨ කතාවල දැක්වෙන මෙම විග්‍රහයට අනුව සලකා බලන්නේ නම් සම්ප්‍රයුක්ත පදය සතිපට්ඨානය නොව "සතිප්පට්ඨානය" විය යුතු

බැවින් මෙය විය හැකි යැයි සිතීමට අපහසු බවක් පෙනේ. තව දුරටත් **පට්ඨාන** යන ක්‍රියා පදය කිසි විටෙකත් සති යන්න සමඟ යෙදී ඇති තැන් සූත්‍ර පිටකයේ හමු නොවේ. අඩු තරමින් **පට්ඨාන** යන්න පවා මුල් සූත්‍රවල කිසිතැනක යෙදී නැති අතර පසු කාලීණ අභිධම්ම හා අට්ඨ කතාවල පමණක් හමු වන පදයකි. සංසන්දනාත්මකව සලකා බැලීමේදී සූත්‍රවල නිතර නිතර **සති** යන්න **උපට්ඨාන** යන ක්‍රියා පදය සමඟ යෙදෙන නිසා **උපට්ඨාන** යන්න නිරුක්ති ශාස්ත්‍රයට අනුව නිවැරදි "ව්‍යුත්පන්නය" වේ⁶⁴. මෙයට අනුගාමී සංස්කෘත පදය වන "**ස්මාතප්‍රසථාන**" යන්න මෙය වඩාත් ප්‍රකට කරයි. මේ යෙදුම පාළියේ උපස්ථාන යන්නට සමාන වන අතර සම්ප්‍රයුක්ත පදයට නිවැරදි විග්‍රහයක් ද සපයයි.

උක්ත අට්ඨ කතා විවරණය මඟින් පැන නගින ගැටළුව වන්නේ, සතිපට්ඨානය යන්න අවධානයේ විශේෂ ආකාරයක් යන තේරුමට වඩා සතියේ පදනම හෙවත් සතිය පිහිටුවීම සඳහා වන හේතුව යන අර්ථය දීමයි. එමඟින්, අවධානය ක්‍රියාකාරීත්වයේ සිට අරමුණ දෙසට මාරු කිරීමක් කරයි. නමුත් සතිපට්ඨානය වනාහි සතිය සඳහා හුදු හේතුව හෝ පදනම පමණක් නොවේ⁶⁵. මක්නිසාද යත් සළායතන විභංග සූත්‍රයේදී බුදුපියාණන් වහන්සේ සතර සතිපට්ඨානයට අමතරව තවත් සතිපට්ඨාන තුනක් දේශනා කොට ඇති සේක. මේ තුනත් සතිපට්ඨාන වශයෙන් ම නම් කොට ඇත්තේ, සතිපට්ඨානය යනු අරමුණු තේරීමක් පිළිබඳ ප්‍රශ්නයක් වනවාට වඩා තහවුරු කරගත යුතු අදාල මානසික ගුණ ලීලාවක් වන බැවින්ය.

5. සතර සතිපට්ඨානය.

සතිපට්ඨාන කාතනයේදී සතිය කෙරුණු හතරක් පිළිබඳව සැලකිලිමත් වේ. ඒවා නම් කය, වේදනා, සිත හා ධම්ම යන කෙරුණු හතරයි. මේ හතර තුළින් ධම්ම යන්න නිවරණ යටපත් කිරීම, බෝජ්ඣංග වැඩීම, පංච ස්කන්ධයන් වටහා ගැනීම, සළායතන සහ ආර්ය සත්‍යයන් හතර යන බුද්ධ දේශනාවේ විශේෂ වටිනාකමක් ඇති උගැන්වීම් අදහස් කෙරේ.

සම්පව පරික්ෂා කිරීමේදී මෙම සතර සතිපට්ඨානයන් තුළ ගැබ්වී ඇති ක්‍රමිකත්වය පියවරෙන් පියවර ඉදිරියට යෑමක් නිරූපණය කරයි.(සටහන අංක 02 බලන්න) කායානුපස්සනාව ශාරීරික ඉරියව් හා ශරීරගත කුණප කොටස් විභාග කොට බැලීම වැනි ප්‍රථමික අභ්‍යාසවලින් පටන් ගෙන ඉදිරියට ගමන් කරයි. වේදනානුපස්සනාව අවධිය සඳහා මෙලස ක්‍රමයෙන් දියුණුවන සංවේදී තාවයකට පදනම සලසයි. සතිය මෙලෙස වහා වටහා ගත

හැකි කායික අත්දැකීම්, ඕළාර්ක දේවල සිට වඩා සංවේදී අත්දැකීම් වන වේදනා හෙවත් විවිධ වින්දන කරා අභිමුඛ කරයි. වඩා සියුම් වූ සාවධාන අරමුණු වෙතට යොමුව ලබා දේ.

“වේදනානුපස්සනාව” තමා ක්‍රියාත්මක වන ස්වභාවය වන සුඛ, දුක්ඛ, සහ අදුක්ඛමසුඛ යන තුන් ආකාරයට ම සීමා නොවී ලෞකික හා ලෞකික නොවන සිද්ධි දක්වා ම පැතිරේ. ලෞකික නොවන මෙම වේදනා පිළිබඳ භාවනාව ආචාර ධර්ම පිළිබඳ විභාගයට ආරම්භය ලබා දේ. මේ අනුව සතිය කුසල අකුසල යන වෛතසිකයන් වෙන්කොට දැන ගැනීම දක්වා වර්ධනය වේ. මෙලෙස දොරටු විවර කරන්නේ චිත්තනුපස්සනාවටය.

සතිපට්ඨාන භාවනා විකාශය / ඉදිරි ගමන

සටහන අංක 02

කාය	
ආනාපාන පඛිධ	☐
ඉරියාපථ පඛිධ	☐
සම්පජ්ඣාදි පඛිධ	☐
දෙනිස් කොට්ඨාශ	☐
ධාතු මහසිකාර පඛිධ	☐
නවසීවරීක පඛිධ	☐
වේදනා	
වින්දන ගුණ	☐
ආචාර ධර්ම	☐
චිත්ත	
කාමාවචර සිත	☐
මහත්ගත සිත	☐
ධම්ම	
නීවරණ	☐
ස්කන්ධ	☐
ආයතන	☐
බොජ්ඣංග	☐
ආර්ය සත්‍යය	☐

“චිත්තනුපස්සනාව” වනාහි සිතේ ලෝභ, දෝෂ, මෝහ, උද්දව්ව යන වෛතසික ඇති-නැති බව දැන ගැනීම යන තැනින් පටන්ගෙන ක්‍රමයෙන් දියුණු වී ගොස් මහත්ගත සිත් හතරෙහි ඇති - නැති බව දක්වා අනුපස්සනාවක් ලෙස වැඩේ. මෙම මහත්ගත සිත් පිළිබඳ භාවනාව ස්වභාවයෙන්ම ගැඹුරු සමාධියක් ලබා ගැනීම වලක්වන බාධක ධර්ම පිළිබඳ විස්තර විභාගයකට ඉබේම ඉඩ සලසයි. මේවා වනාහි “ධම්මානුපස්සනාවෙහි” ලා ප්‍රථමයෙන් ම

ඉදිරිපත් වන නීවරණ ධර්ම වේ.

මෙලෙස භාවනාවට බලපාන නීවරණ ධර්ම විභාග කිරීමකට අනතුරුව “ධම්මානුපස්සනාව” අභ්‍යන්තරගත අත්දැකීම් විශ්ලේෂණය කිරීම දෙවිධියකට සිදු කරයි. එනම් පඤ්චස්කන්ධ වශයෙන් හා ඡඤ්ච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වශයෙනි. මේ විශ්ලේෂණය බොජ්ඣංග භාවනාවට පහසුකර අත්වැලක් සපයයි. ඒ සතිපට්ඨාන භාවනාවේ මිළඟ පියවරයි. අවසාන වශයෙන් අවබෝධය මුදුන්පත් කරමින් චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ භාවනාව නිමාව සටහන් කරයි.

මේ අනුව සතිපට්ඨාන භාවනාව “ඕලාර්ක” තැනින් පටන්ගෙන ක්‍රමයෙන් “සුඤ්ඤ” තැනකට අනුක්‍රමිකව දියුණු කරයි. මේ රේඛීය අනුක්‍රමික දියුණුව ප්‍රායෝගික පදනමක් නොමැතිව කරන හුදු මනෝමය නිර්දේශයක් නොවේ. උදාහරණයක් ලෙස “කායානුපස්සනාව” ප්‍රාරම්භ අභ්‍යාසයක් ලෙස සලකා මූලිකව සතිය වැඩීමේ අරමුණක් ලෙස ඉදිරිපත් කරන අතර අවසාන වශයෙන් දැක්වෙන චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ අභ්‍යාසයට නිරෝධය ද අඩංගු වන බැවින් සතිපට්ඨානයේ මුදුන්පත්වීම එයින් සාක්ෂාත් වේ.

එසේ නමුදු කෙසේ හෝ මෙම ක්‍රමය ම සතිපට්ඨාන ප්‍රගතිය සඳහා ඇති එකම ක්‍රමය යැයි අදහස් නො කෙරේ. සතිපට්ඨාන භාවනාවේ ලා සංග්‍රහ වී ඇති අනුපිළිවෙලත් ඇත්තටම භාවනා කරන යෝගාවචරයෙකුගේ උත්සාහය අනුව සිදුවන ක්‍රමික වර්ධනයත් සලකා බැලීමේදී පුද්ගලිකව යෝගාවචරයෙකු අත්දකින ප්‍රදේශය බලවත් ලෙසට සීමා වූ එකක් බව පෙනේ. ඒ යෝගාවචරයා අත්දැකීම්වලට ගොදුරු වන සීමිත සංසිද්ධි හා අත්දැකීම් පමණක් ඔහුගේ සතිය වර්ධනයෙහි ලා අරමුණු වශයෙන් ක්‍රියා කරයි. නමුත් සතිපට්ඨානයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණය වනුයේ ඉදිරිපත් වන සංසිද්ධිය කුමක් හෝ වේවා, එයට ඇති සැටියෙන්ම සාවධාන වීමයි. එවන් අවධානයක් ස්වභාවයෙන් ම ඕලාර්ක තැනකින් පටන්ගෙන සියුම් තැන කරා ඉදිරියට ගමන් කළත්, භාවනාවේ යෙදී ගත කරන විට එම සූත්‍රයේ දැක්වෙන අනුපිළිවලින් වෙනස්ව ගමන් කිරීමට සැහෙන ඉඩක් ඇත්තේය.

අනුගමනය කරන පිළිවෙල කුමක් වුවත්, සුබනම්‍ය වූත්, අංග සම්පූර්ණ වූත් සතිපට්ඨාන දියුණුවක් සඳහා සියළුම වර්ග-වල අත්දැකීම්වලින් සමන්තාගත විය යුතු වේ. කෙනෙකු භාවනා

කරන විට භාවනා දියුණුවත් සමඟ ඒ ඒ සතිපට්ඨානයන් අදාළ ලෙස කාර්ය සාධනය කරයි. උදාහරණයක් ලෙස කායානුපස්සනා කොටස භාවනාවේ මතු අවධියක දී අතහැර දැමීමට හෝ බැහැර කිරීමට සිදුවේ යැයි නො කියැවේ. මක්නිසාද යත් එය රහත් උතුමන් වහන්සේලාටත් එකසේ වැදගත් වන බැවිනි. සඵඥ වූ බුදු පියාණන් වහන්සේ පවා ආනාපානසති භාවනාව වරින් වර වැඩු බවට ඇති සාධක මේ බව තහවුරු කරයි.⁶⁶ මෙලෙස සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ලා අඩංගු වන භාවනා “කර්මස්ථාන” එකිනෙකට අනෙකුත් වශයෙන් උපකාරී බව පෙනේ. එක් එක් යෝගාවචරයාගේ චරිතයට උචිත ලෙසට කර්මස්ථාන අනුපිළිවෙල වෙනස්ව යෙදේ.

මෙලෙස සතිපට්ඨාන සතර එකිනෙකා අනෙකුත් වශයෙන් උපකාරී වනවාක් මෙන් ම ඒ සියල්ල එකම සතිපට්ඨාන “පච්චයක්” තුළ සමස්තයක් ලෙස එකට එකතු කොට දැක්වීමට ද හැකියාව ඇත. ආනාපාන සූත්‍රයේ දී එකම ආනාපානසති භාවනා කොටසේදී සියලු සතිපට්ඨානයන් වැඩෙන සේ ඉදිරියට යෑමක් සූත්‍රගත වාර්තාවල ඇත.⁶⁷ මෙම විචරණය එකම භාවනාවක් තුළ සතර සතිපට්ඨානය ම සංග්‍රහ වන බව හුවා දක්වයි.

ආනාපාන සති සූත්‍රයට අනුව එකම භාවනා අරමුණකින් විවිධ සතිපට්ඨාන වැඩිය හැකි වන අතර වැඩ පිළිවෙල නිමාව දකින විට සියලු සතිපට්ඨානයන් සම්පූර්ණ බවට පත්වනු ඇත. මේ නිසා එක් එක් සතිපට්ඨානයක් හෝ එක් එක් කමටහනක් කොතෙක් දුරට භාවනා කළ යුතු දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී.

එක සතිපට්ඨානයක් ම වැඩීමෙන් සත්‍යවබෝධය සිදුවීමේ සිද්ධි සූත්‍ර කීපයක ම වාර්තාවී ඇත.⁶⁸ ඇත්ත වශයෙන් ඕනෑ ම භාවනා ක්‍රමයකට අනුව සතිය දියුණු වීමේ දී අවධානයේ කැපී පෙනෙන වර්ධනයක් අනායාසයෙන් ම සැලසෙන අතර එමඟින් සාමාන්‍ය වට පිටා තත්ත්වය පිළිබඳ අවදි බවේ ගුණාත්මක වර්ධනයක් සැලසේ. ඇත්ත වශයෙන් ම එම සාමාන්‍ය අවබෝධය තමාගේ මූල කර්මස්ථානයට ම සීමා වී ලබන්නක් නො වේ. මෙලෙස සතිපට්ඨානය යටතේ විශේෂයෙන් නම් වශයෙන් සඳහන් කොට නොමැති කොටස් ද තමා වඩන මූල කර්මස්ථානය වැඩීමේ දී අතුරු ඵලයක් ලෙස සතියේ අවධානයට ලක්වීම සිදු වේ.

ආනාපාන සූත්‍රයට අනුව තවදුරටත් ගමන් කිරීමේදී හුස්ම පිළිබඳ අවධාන මාත්‍රය පමණින් කෙනෙකුට සියළු ම සතිපට්ඨානයන්

පිළිබඳව පරිවයක් ලබාදීමට පොහොසත් වන බවක් අනිවාර්යෙන් නො කියැවේ. බුදු පියාණන් වහන්සේ එනිලා මතුකරලීමට උත්සාහ කරන්නේ මනා ලෙස තහවුරු කර ගත් සතිය ආනාපානයේ සිට වඩා පාචුල පරාසයකට, විවිධ ප්‍රත්‍යක්ෂ අවබෝධයන් හරහා මඟ හෙළි කරන්නේය, යන අදහසයි. දැක් වූ පරිදි විවිධ පාචුල පරාසයකට අයත් වන අංගයන් ආවරණය කළ හැකි වන්නේ ඒ සඳහා ම සිත යොදා කරන භාවනාවෙන් බව මෙහිලා විශේෂයෙන් සඳහන් කොට නැත. එම නිසා ම සියලු අභිමත අර්ථයන් ඉෂ්ට කරගැනීම සලකා සම්පූර්ණ සූත්‍රය ම දේශනා කළ බව වටහා ගත යුතු ය.

මේ නිසා එක් “පච්චයක්” හෙවත් පුරුකක් මූල කම්ප්ථානය වශයෙන් තෝරා ගන්නේ නමුත්, සතර සතිපට්ඨානයන් ම භාවනා කිරීම, සතරට ම සිත යොදා භාවනා කිරීම නුවණට හුරු ය. ද්විතීය කර්මස්ථානය වශයෙන් සලකා හෝ එසේ භාවනා කිරීම හොඳ ය. මේ අදහස සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ අවසාන නිගමනාත්මක කොටසේ කියවෙන නිවන පිළිබඳ අනාගත වාක්‍යය දැක්වෙන කොටස හා සමාන බවක් දක්වයි. එමඟින් අර්හත් ඵලය සඳහා හෝ අනාගාමී ඵලය සඳහා සතර සතිපට්ඨානයන් ම වැඩිය යුතු බව අවධාරණය කරයි.⁷⁰ මෙලෙස සතිපට්ඨාන හතරක් ම ඇතුළත් කොට දේශනා කිරීමෙන් “ගම්‍ය” වන්නේ උතුම් සත්‍යවබෝධය සාක්ෂාත් කර ගැනීමට නම් සතරාංග සමන්තාගත සමස්ත භාවනාව ම එක සේ වැඩිය යුතු බවයි. මේ කාරණය සතිපට්ඨාන “සංයුක්තයේද” දැක්වෙන අතර, සමහරක් කොටස් වශයෙන් පමණක් ගෙන කරන භාවනාව පහළ ඵල ඥාන අවබෝධයන්ට හේතු වන බව වැඩි දුරටත් දක්වා ඇත.⁷¹

ආනාපාන සංයුතයේ දැක්වෙන පාඨයකට අනුව සතර සතිපට්ඨානයන් සතර දිගින් පැමිණෙන රට්ඵලට උපමා කොට ඇත. සෑම පැත්තකින්ම පැමිණෙන රට්, හන්දිය හරහා ගමන් කිරීම නිසා හතර මං හන්දිය මැද රැස්ව තිබෙන යම් දූවිලි ගොඩක් විය හැකි නම් එය විසිරී යන්නේය.⁷² ඒ අනුව සෑම සතිපට්ඨානයක්ම යම් සේ විවිධ දිගින් පැමිණෙන රට් මඟින් හංදිය මැද රොක්ව ඇති දූවිලි විසුරුවා හරින්නේ ද, ඵලෙසට ම නිවරණ ධර්ම යටපත් කිරීමට හැම අතින් ම සමත් වන්නේ ය. මෙම උපමාව මඟින් සතර සතිපට්ඨාන එක එකක අනෙකුත් සහයෝගය දක්වයි. එවිට සතර මං සන්ධියක මැද එකතු වීමට ඉඩ ඇති දූවිලි විවිධ දිසාවලින් පැමිණෙන රට් මඟින් යම් සේ ඉතිරිවක් නැතිව පිස හරින්නේ ද එසේ ම වන්නේය.

මේ අනුව එක් එක් සතිපට්ඨානයක්, එක් එක් පච්චයක්

ගැඹුරු විපස්සනාවට බැස ගැනීමට ප්‍රවේශයක් ලබා දෙන්නේ ය. සතර සතිපට්ඨානය ම සම්පූර්ණ කිරීමට කෙනෙක් ගන්නා උත්සාහය කරන කොට ගෙන, කෙසේ නමුත්, සූත්‍රයේ දැක්වෙන විවිධ භාවනා කොටස් වල ඒ ඒ සුවිශේෂ ගුණවලට සමානුපාතිකව භාවනා ප්‍රගතිය වේගවත් වනවාක් මෙන්ම අංග සම්පූර්ණ වීමත්, සමබරතාවයට පත් වීමත් අනුක්‍රමයෙන් සිදු වේ.

සතිපට්ඨාන එක එකක ඇති විවිධ ගුණාංගයන්ට අනුව විවිධ කර්තව්‍යයන් සලසා දෙන නිසා පූර්ණත්වය සඳහා සියල්ලේ සාමූහික වර්ධනය නැතිව බැර දෙයක් වේ. නෙත්තිප්පකරණයේ හා එහි අටුවාවේ මේ කාරණය වාර්තා කරන්නේ, එක් එක් සතිපට්ඨානයට අදාල සම්බන්ධතා වගුවක් ලෙසිනි. සටහන අංක 03 බලන්න.

අට්ඨ කථා දැක්වීමට අනුව සතිපට්ඨාන එක එකක් ස්කන්ධ එක එකකට අනුරූප වේ. රූප ස්කන්ධය, වේදනා ස්කන්ධය හා සඤ්ඤා ස්කන්ධය අනුපිළිවෙලින් මුල් සතිපට්ඨාන තුනට අනුරූප වේ. සඤ්ඤා ස්කන්ධය හා සංස්කාර ස්කන්ධය ධම්මානුපස්සනාවට අනුරූප වේ⁷².

සටහන අංක 03 සතිපට්ඨාන සතරේ පරස්පර සම්බන්ධතා

කායානුපස්සනාව	වේදනානුපස්සනාව	චිත්තානුපස්සනාව	ධම්මානුපස්සනාව
ස්කන්ධ කාය	වේදනා	චිත්ත	සඤ්ඤා/සංස්කාර
නිර්දේශය දුර්ලභ වර්තයට	ප්‍රබල ලෝභ වර්තයට	දුර්වල චිත්තක වර්තයට	ප්‍රබල චිත්තක වර්තයට
පිහිටුවීම පටික්ඛල බව	දුක	අභිතය	අනාත්ම බව

වඩා සම්පව බැලීමේ දී, කෙසේ නමුත්, මෙම පරස්පර සම්බන්ධතා එතරම් බලවත් නැති බව පෙනේ. මක්නිසාද යත්, තුන්වන සතිපට්ඨානය වන චිත්තානුපස්සනාව සියලුම නාම ධර්මයන් සම්බන්ධ කරගෙන පවතින්නක් වන අතර හුදු විඤ්ඤාණ ස්කන්ධයට සීමා නොවේ. එසේ ම ධම්මානුපස්සනාවත් ස්වභාවයෙන් සියළු ස්කන්ධයන් ම ආවරණය කරන්නක් නිසා දක්වා ඇති ලෙසට සඤ්ඤා/සංස්කාර යන ස්කන්ධ දෙකට වඩා වැඩි පරාසයක් පුරා පැතිර පවතින්නකි. කෙසේ නමුත් මෙහි දී දක්වන්නට උත්සාහ

කරන්නේ ස්වකීය ප්‍රත්‍යක්ෂ භාවනා අත්දැකීම් සම්බන්ධ සියළු ම අංග සතර සතිපට්ඨානයන් තුළින් මතු කර ගැනීම විය හැක. එලෙසින් සළකා බලන කල, මෙම ප්‍රයත්නය වනාහී තම භාවනා ප්‍රත්‍යක්ෂය පඤ්චස්කන්ධය හා සතර සතිපට්ඨාන වශයෙන් ගලපා බැලීමක් වේ. මෙම ප්‍රයත්නයන් දෙකෙන්ම යෝගාවචරයාගේ ආත්මීය මායාව දියාරු කරලීම සිදු වේ. යෝගාවචරයා ප්‍රත්‍යක්ෂයන්ට විවිධාකාරයෙන් සතිය යොමු කරලීම මගින් තම අත්දැකීම් ම යලිත් අරමුණු කිරීමෙන් ඒවායේ සැඟවී ඇති ඝණ සඤ්ඤාවන් හා මම ය යන ආත්මීය සාරයන් බිඳී විසිර යාමට පටන් ගනී. තමාගේ ම ආත්ම ගත අත්දැකීම් අරමුණක් ලෙස දකින විට වඩාත් මම ය - මාගේ ය යන මමායනය දුර්වල වේ. එක් එක් ස්කන්ධයක් තවදුරටත් මමෙක් වශයෙන් දැකගත නො හැකි වන තරමට හෙවත් මමෙක් ඇත යන සඤ්ඤාවට සැඟවී සිටිය නො හැකි තරමට දැඩි ලෙස පරික්ෂාවට ලක් කරන මෙන් බුදුපියාණන් වහන්සේ කරන අනුශාසනාව මෙය සමඟ කදිමට ගැළපේ⁷⁴. ස්කන්ධ ධර්මයන් අතර පරස්පර සම්බන්ධතාවයන්ටත් වඩා අට්ඨ කථා මගින් සතිපට්ඨාන එක එකක් ඒ ඒ වර්ත සඳහා නිර්දේශ කිරීමක් කරයි. ඒ අනුව, කාය-වේදනා යන සතිපට්ඨානයන් ලෝභාධික වර්තයට ප්‍රධාන ප්‍රතිපදාව විය යුතු අතර. චිත්ත-ධම්ම යන සතිපට්ඨානයන් බුද්ධි වර්ත, චිත්තක වර්ත ඇත්තන්ට යෝග්‍ය ලෙස අවධාරණය කොට ඇත⁷⁵. මේ අනුව පළමු හා දෙවන සතිපට්ඨාන දෙක හැඟීම්බර වර්තවලට සුදුසු වන අතර ඉතිරි දෙක ප්‍රඥා වර්තයකට හෙවත් බුද්ධි වර්තයකට නිර්දේශ කෙරේ. මේ අවස්ථා දෙකේ ම තික්ෂණ ප්‍රඥාවන්තයාට චිත්ත-ධම්ම යන වඩා සියුම් අනුපස්සනාවන් ද, දුෂ්ඨපඤ්ඤා පුද්ගලයා සඳහා වඩා ඕලාරක වූ කාය-වේදනා යන අනුපස්සනාද නිර්දේශ කිරීම වඩා ප්‍රඥා ගෝචර බව ගැඹේ. මේවා වර්ත වශයෙන් මෙහි දැක්වෙන්නේ අවස්ථාවේ පවතින මානසික වාතාවරණය අනුවත් එලෙස සුදුසු සේ යොදා ගත හැක්කේය. ඒ අනුව කුසිත වූ ද, ආසාවන්ගෙන් මැඩුණා වූ ද අවස්ථාවලට කායානුපස්සනාව සුදුසු බව නිදසුනක් ලෙස දැක්විය හැක්කේ ය.

නෙත්තිප්පකරණය හා විසුද්ධි මග්ග යන ග්‍රන්ථ දෙකෙහි ම. සතර සතිපට්ඨානයන් සතරාකාර වූ විපල්ලාස වලට ප්‍රත්‍යක්ෂ ධර්ම ලෙස පිහිටුවා ඇත්තේ ය. එම විපල්ලාස වනාහී, අසුභ, දුක්ඛ, අභිතය, අනාත්ම වූ දේවල් සුභ, සුඛ, නිත්‍ය, ආත්ම වශයෙන් වරදවා ගැනීම වේ⁷⁶. මේවාට අනුව කායානුපස්සනාව අසුභය මතුකර දැක්වීම තම පරමාර්ථය කොට ඇත. වේදනානුපස්සනාව කෙනෙකු අතාප්තිකරව සැප ලුහුබැඳ යෑමට එදිරිව ක්‍රියා කරයි. විවිධ වූ

විත්ත ස්වභාවයන් තම ආත්මගත අත්දැකීම් වහ වහා වෙනස් වන සුලු අනිත්‍යය බවත්, අවසාන වශයෙන් ධම්මානුපස්සනාව ස්ථිරසාර වූ ආත්මයක් කිසි තැනකත් නො ලැබිය හැකි බවත් දක්වයි. මේ ඉදිරිපත් කිරීමට අනුව එක එක සතිපට්ඨානයක් විශේෂයෙන් සුභ, සුඛ, නිත්‍ය, ආත්ම යන විපල්ලාසයන් හෙවත් මූලාවන් දුරු කිරීමට සමත් බව ප්‍රකාශ කරයි. අදාළ විපස්සනාවන් අනුල්ලංඝනීය ලෙස එක එකක් සතිපට්ඨානයට සීමාවී නැතත්, එක් විපල්ලාසයක් අධිකව ක්‍රියා කරන යෝගී වර්තයක් සඳහා කුමන සතිපට්ඨානයක් ගැලපී යන්නේද යන්න සළකා බැලීමේදී මෙමගින් ඉගියක් සැපයේ.

අවසානයේදී සියලුම නගරද්වාරයන් එකම නගරයකට ප්‍රවේශය ලබා දෙන්නා සේ සතර සතිපට්ඨානයන් ම එකම නිවන් පුරයට පත් කරලීමට, එකම කෙණ්ඩු භූමියට යොමු කරලීමට කොටස් කරුවෝ වෙත්⁷⁷. අට්ඨ කථාව දක්වන නිදසුනකට අනුව උණ බට වියන්නා එක ම උණ බම්බුව හතරට පලා කුඩයක් වියන්නා සේ මෙම හතරට බෙදීම වනාහී එක එකක කෘත්‍යය හා ක්‍රියාකාරිත්වය අනුව කරන බෙදීමකි⁷⁸.

සතිය සතිපට්ඨානයේ දී තීරණාත්මක වන්නාක් සේම සමථ භාවනාවේදී ද විශේෂ භූමිකාවක් දක්වයි. ඒ සම්බන්ධයෙන් මෙතැන් පටන් අවධානය යොමු කරවමු.

06. සතිය හා සමාධිය

මනා ලෙස තහවුරු කරගත් සතියේ අඛණ්ඩ පැවැත්ම ධ්‍යාන ප්‍රතිලාභය සඳහා නැතිව බැර දෙයකි⁷⁹. විසුද්ධි මග්ගයේ දැක්වෙන පරිදි සතියේ උපකාරය නො ලබන සමාධිය ගැඹුරු මට්ටමකට අවතීර්ණ නොවේ.⁸⁰ ගැඹුරු සමාධියෙන් නැගී සිටි නැවත ආචර්ජනය, පව්වචේක්ඛණය කිරීමේදී මෙම සතිය උපකාර වේ⁸¹. මෙලෙස ධ්‍යානයකට සම වැදීමේ දී එහි ගත කරන අවස්ථාවේ දී මෙන්ම නැගී සිටීමේ දී මෙම සතිය අත්‍යවශ්‍යය.

තුන්වන ධ්‍යානයේ දී සතිය විශේෂයෙන් අවශ්‍ය වේ ⁸³. සතරවන ධ්‍යානයට පමුණුවාගත් සිත හොඳින් වලී භාවයට පත් කර ගත්තේ නම් එය අභිඤ්ඤා සඳහා පාදක කර ගත හැක්කේය. එහිදී ද සතිය ගැඹුරු උපේක්ෂාව ඇසුරු කරන නිසා විශේෂ ලෙස සුද්ධියකට පත් වේ⁸⁴. සූත්‍ර පිටකයේ කිහිප තැනක දී ම ධ්‍යාන ඉපැයීමටත්, ඉන් අනතුරුවත් අභිඤ්ඤා ලාභය පිණිසත් සතිපට්ඨානය පදනම සලසන බව දක්වා ඇත⁸⁵. සමාධි භාවනාවේ දී සතිපට්ඨානයේ

භූමිකාව අනුපිළිවෙලින් ඉදිරියට යෑම දක්වන සම්මත ක්‍රමයට අනුව මූලික පියවර වශයෙන් කය පිළිබඳ “සම්පජ්ඣාදා” කොටස ධ්‍යාන ප්‍රතිලාභයට හේතු වන බව දක්වයි. එහිලා අවසානයට දක්වන සතර වන “සම්පජ්ඣාදා” වනාහී ධම්මානුපස්සනාව වශයෙන් නිවරණ ධම් හදුනා ගැනීමටත්, ඒවායේ දුරු වී යෑම දැක ගැනීමටත් ආධාරක වේ.

සතිපට්ඨානය “ධ්‍යාන” මට්ටමට දියුණුවීම, සවිස්තරව අතුරු අවස්ථාත් සතිතව දන්ත භූමි සූත්‍රයේ දැක්වේ. මෙහි දැක්වෙන අතුරු අවස්ථාවල දී ද කිසිම සිතිවිල්ලකට ඉඩක් නොතබා⁸⁶ කාය-වේදනා-විත්ත-ධම්ම යන අනුපස්සනාවන් දිගට ඉදිරියට විකාශනය වේ. සංක්‍රමණ අවධියේ දී සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ දී සතිය සම්පව ඇසුරු කරන වෛතසිකයන් වශයෙන් සඳහන් වන **ආතාපි-සම්පජානො** යන මේවා නොපැවතීම කැපී පෙනෙන ලක්ෂණයකි. මෙම නැති බව නිසා මෙම අවධියේදී භාවනාව තවදුරටත් සතිපට්ඨානය නොවන බවත්,

සංක්‍රමණ අවධිය බවත් දක්වයි. මෙම සිතිවිල්ලින් තොර සංක්‍රමණ අවධිය සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ දැක්වෙන ලිහිල් වූත්, මධ්‍යස්ථ වූත් නිරිඤ්ඤා ගුණයට සමාන බවක් දක්වන අතර ම සතිපට්ඨානය ගන්නා අරමුණ ම ගනී. ඒ වාගේ ම මෙය විපස්සනාවෙන් සමාධියට හැරවීමේ අවධිය පැහැදිලිව සළකුණු කරයි. මෙම සංක්‍රමණයන් සමඟ ම “නියම” සතිපට්ඨානයේ සිට වඩාත් ශාන්ත වූ භාවනාවකට හැරීමේදී “ධ්‍යාන” ප්‍රතිලාභයට ඉඩ සැලසේ.

මෙම අවස්ථාවන් සලකා බැලීමේ දී සතිය සමථ භාවනාවේ දී ද වැදගත් කාර්ය භාර්යක් ඉටු කරන බව පැහැදිලි වේ. “**චූල වේදල්ල**” සූත්‍රයේ දී සතිපට්ඨානය සමාධියේ නිමිත්ත ලෙස දක්වා ඇත්තේ මේ කාරණය නිසා විය හැක්කේය⁸⁷. උසස් සමාධි භාවනාමය වලී භාවයකින් ම ලබා ගතයුතු දක්ෂතාවයක් වන අනෙකුත් භවයන්හි සිටින සත්වයන් දැක ගැනීමේ අභිඤ්ඤා ශක්තිය අතින් අග්‍ර ඒ සඳහා **ඒතදග්ග** පාළියෙන් පිදුම් ලත් අනුරුද්ධි මහ රහතන් වහන්සේ සමාධිය වැඩීමේ දී සතිපට්ඨානයේ ඇති වලංගු භාවය ආදර්ශමත් ලෙස මතු කර පෙන්වයි.⁸⁸ තම හැකියාව පිළිබඳ ප්‍රශ්න නගන හැම වාරයකදීම උන් වහන්සේගේ අනායාස උත්තරය වන්නේ ඒවා සතිපට්ඨාන සමාධියේ ආනිසංශ වන බව ය⁸⁹.

ඒවාගේම සතිපට්ඨානය ශුද්ධ සමථ අත්‍යාසයක් ලෙස සැලකීම සීමාව ඉක්මවා යෑමක් වන අතර, එවන් සැලකීමකින් සමථය

වැඩිම සඳහා පදනම් කරගත හැකි දේවල් හා “නියම” සමට භාවනා ක්ෂේත්‍රයට අයත් සීමාවන් මොනවාද යන වැදගත් කරුණු දෙක අතර වෙනස පවා ගිලිහී යාම සිදු විය හැක. සතියේ හා සමාධියේ පෞද්ගලික ලක්ෂණ වනාහී එකිනෙකට වෙනස් ය. සමාධිය දැනුම් පරාසය සීමා කිරීම තුළින් සිතේ තේරීමේ හෙවත් වරණය කිරීමේ කාර්යය දියුණු කිරීම හා සම්බන්ධ වන අතර, සතිය අවධානයේ පරාසය පුළුල් කිරීම මගින් ස්මරණය කිරීමේ හැකියාව දියුණු කරයි. මෙම පරස්පර වූ මානසික කාර්යයන් දෙක මොලයේ සිව් දෙකේ පාලන යාන්ත්‍රණය හා අනුකූල බවක් දක්වයි. මේ දෙක එකිනෙකට වෙනස් වූ කාර්යයන් දෙකක් වුවද ඒවා එකිනෙක එදිරි වූ විරෝධී දේවල් නොවේ. ධ්‍යාන ලාභය සඳහා මේ දෙක ම එකිනෙකට යෙදිය යුතු බව ම වියට සාක්ෂියකි. එනමුත් ධ්‍යාන සමාපත්තියේ දී සතිය එළඹ ඇති මුත් පවත්නා සමාධියේ බලවත්කම නිසා ඒකාග්‍රතාව නිසා එහි පුළුල් බව යම් පමණකට සීමා වී ඇත.

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ලා යොදාගන්නා වචන මාලාව මගින් මේ වෛතසික දෙකේ වෙනස දක්වයි. මෙහිලා සතිපට්ඨාන භාවනාවේ දී විකෂිප්ත වූ හෝ කුසිත වූ සිත් පහළ වූයේ නම් තාවකාලිකව භාවනාව සමට අරමුණකට මාරු කරන ලෙසට බුදුපියාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරන සේක. එමගින් ඇතුළත ප්‍රමෝදය හා පස්සද්ධිය පහළ කරලීම එම අනුශාසනාවේ පරමාර්ථයයි. මේ සදහා බුදු පියාණන් වහන්සේ උපයෝගී කර ගන්නේ **පණ්ඩාය භාවනා** - සිත යොමු කොට හෙවත් සිත පිහිටුවා කරන භාවනාව යන යෙදීමයි. කෙසේ හෝ සිත අපේක්ෂිත පරිදි එමගින් ශාන්ත භාවයට පත් වී නම් **අපණ්ඩාය** හෙවත් සිත යොමු නො කළ හෙවත් සිත නො පිහිටුවා කරන භාවනාවට වෙනත් වචනයකින් කියනවානම් සතිපට්ඨාන භාවනාවට නැවත සිත යොමු කළ යුතුයි⁹⁰. මෙසේ සිත පිහිටුවා හා නො පිහිටුවා කරන භාවනා අතර පෙන්වා දෙන වෙනස මගින් යෝජනා වන්නේ ඒවා එකිනෙකට පැහැදිලි වශයෙන් වෙනස් වන බව ය. එසේ වුවද මුලු සූත්‍රය ම අවධාරණය කරන්නේ මේ ක්‍රම දෙක දක්ෂ ලෙස සම්බන්ධ කර ගැනීම නිසා ඒවා අතර මොන තරම් පරස්පර බවක් තිබුණේ වී නමුත් ඒ දේ එකිනෙකට සම්බන්ධ වන අතර ම ප්‍රති උපකාරක බව පෙනේ.

සමාධියේ ලක්ෂණය වන්නේ සිත යෙදවීම හා යොමුකරවීම යන දෙක වන අතර, ඒ සඳහා එක අරමුණක් වෙතට අභිමුඛ කරවමින් බාහිර දෑ බැහැර කරලීමයි. මෙලෙස මනසේ ඒකාග්‍රතාව වර්ධනය වීම අනුව පොදු-සාමාන්‍ය අත්දැකීම් වන වස්තුව ආරම්භණය යන

දෙකෙන් ආරම්භ කොට ක්‍රමයෙන් ඒකාත්මික අත්දැකීමක් දෙසට අභිමුඛ කරවයි. මේ ක්‍රියාවලියේ දී කෙසේ නමුත් සමාධිය හා සංසිද්ධි අතර පුළුල් දැනුම හා ඒවා අතර අන්තර් සම්බන්ධතා බැහැර කරලයි. එසේ නමුදු, එම අන්තර් සම්බන්ධතා මෙන් ම සිද්ධි අතර වන පුළුල් සම්බන්ධතා පිළිබඳ අවබෝධය, විමුක්තියට යොමුව දෙන අවබෝධයේ ගති ලකුණු පිළිබඳව දැනුවත්වීම සම්බන්ධයෙන් සලකා බලන කල, විශේෂයෙන් අත්‍යවශ්‍යය මේ “සන්දර්භය” නමුවේ. සතිය සතු සුබග්‍රාහි බව විශේෂ වටිනාකමක් උසුලයි.

මෙලෙස සතිය ධ්‍යාන ප්‍රතිලාභය පිණිස නැතිව බැර ආකාරයේ භූමිකාවක් දැක්වුව ද, එය ඊට ම ආවේණික වූ ලක්ෂණ අතින් සමාධියෙන් කැපී පෙනෙන ලෙස වෙනස් වූ වෛතසිකයකි. ඇත්තෙන් ම ඉතා උසස් ධ්‍යාන සමාධියක් වුව ද විමුක්තිදායී විපස්සනාවට සමකළ නොහැකි වන්නේ, සතියේ මෙම අවිරෝධී නිර්ලක්ෂණ ගුණය ගැඹුරු සමාධියේ ඇති යථෝක්ත කේන්ද්‍රගත කිරීමේ, බලයෙන් නිශේධනය කෙරෙන නිසා විය හැක්කේ ය.

සමාධිය හා සතිපට්ඨානය සඳහා සතියේ භූමිකාව සලකා බැලීමේදී පුළුල් පරාසයක තම හැකියාවන් දැක්වීමේ ගුණය හෙවත් හුරුබුහුටි බව මැනවින් කැපී පෙනේ. සමට භාවනා ක්ෂේත්‍රයේදී සතියේ කාර්යභාරය වනාහී නිවරණ ධර්ම ඉස්මතු වන විට, ඒ බව හඳුනාගන්නා තැන් පටන් උසස් ම ධ්‍යානය තෙක් පැතිර පවතී. මෙවැනි ම පුළුල් පරාසයක් තුළ ක්‍රියාත්මක වීමක් සතිපට්ඨාන ක්ෂේත්‍රයේ දී සතිය දක්වයි. එහිලා ඉතාමත් ඕලාර්ක තැන පටන් එනම්, කැසිකිලි - වැසිකිලි කාර්යයේ පටන් ඉතාමත් උතුම් අවස්ථාව වන නිවානාවබෝධය සිදුවන අවස්ථාවේ එම සිතේ පවතින වෛතසිකයක් වන තැන දක්වා සතිය සිය මෙහෙය අඛණ්ඩව ඉටු කරයි.

ඇත්ත වශයෙන් ම සතිය සතු මෙම මැදිහත් නොවීමේ ගුණය අනුක්‍රමයෙන් වර්ධනය කිරීම නම් වන සතිපට්ඨානය නිර්වාණාවබෝධය සඳහා ප්‍රඥාව අංගසම්පූර්ණ කිරීමට, උත්තම වූ සතුටට “විෂයක්‍රාන්ත” වූ විමුක්තියට ඇති සෘජු වූ ඒකායන මාර්ගයයි⁹².

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි ලා සතියේ ලක්ෂණ ගවේෂණය කිරීමට කැමැත්තෙහි. ප්‍රථමයෙන් ත්‍රිපිටකයේ විවිධ “උද්ධාත” අනුව සතිය නොමැතිකමේ, අසතියේ ආදීනව පෙන්වා දෙන්නෙහි. අනතුරුව සතිය ආරක්ෂාව සම්පාදනය කර දෙන අකාරය ද, අවසාන වශයෙන් සතිය හා මතකය අතර සම්බන්ධතාවය ද ගෙනහැර දක්වන අතර, එය මීට කලින් කරන ලද “සතිපට්ඨානය” නමැති මගේ මුල් පොතේ ද සැනෙන දුරට සකවීම් කරන්නට යෙදුණු කරුණකි.

අසතිය හෙවත් සතිය නැති බව (මුට්ඨස්සති)

මුල් බුද්ධාගමේ සතියේ හෙවත් සිතියේ ආනිශංස අගය කිරීම සඳහා ක්‍රමයක් වශයෙන්, අසතිමත් බව හෙවත්, මූළා සිතියේ ආදීනව ගෙනහැර පෑම සිදු කෙරේ. අසතිමත්වීම නිසා සිදුවෙන හානිය පිළිබඳ විස්තර සලකා බැලීමෙන් පසු, වක්‍ර ලෙස සතියේ කාන්තය වටහා ගත හැකිය. නිතර හමුවන එවන් ත්‍රිපිටක පාඨයන්ට අනුව අසතිමත් බව හෙවත්, මූළා සිතිය නිසා කාම ආශාවන්ට යට වීම ගෙන හැර දක්වයි.

මේ අනුව අසතිමත් බවේ එක් කාන්තයක් වන ආරක්ෂක කාන්තය නිසා සඵලාවාත්මක හා ආචාර ධර්මානුකූල ආනිශංසයක් යෝගියාට ලැබේ. සංයුක්ත නිකායේ මෙන් ම එහි මහායාන පොත වන සංයුක්ත ආගමෙහි දැක්වෙන එක් සූත්‍රයකට අනුව අසතිමත්ව මූළා සිතියෙන් යුක්තව පිණ්ඩාපාතයේ වැඩි හිඤ්ඤාවකට සිදුවූ එක් ඇබැදිදියක් දක්වා ඇත. සංයුක්ත නිකායේ ඒ උද්ධාතය මෙසේය. මෝඛ මෙන්ම නොදැනුවත් කමින් යුක්ත ගමේ පිණ්ඩාපාතයේ යෙදෙන මේ හිඤ්ඤාව උදයේ සිවුරු පොරවා පාත්‍රය ගෙන පිඬු පිණිස ගමට පිවිසෙන්නේ හික්මවීමෙන් යුක්තව තමාගේ ඉඳුරන් සංවර කරගෙන නො වේ. සතිමත්ව නො වේ.

කාන්තාවක දැක අයෝනිසෝ මනසිකාරයෙන් යුක්තව ඇගේ අග පසග බලා “රාගනිශ්‍රිතව” කාමාශාවන්ගෙන් මැඩී සිත ඇරයට වසග වේ. සිත රාගනිශ්‍රිත වීමෙන් රාග ගින්නෙන් දැවී සිත කය තුළ දාහය හට ගනී. සංයුක්ත නිකායේ මෙන් ම සංයුක්ත ආගම පොතේ එන පරිච්ඡේදයේ ඇති පරිදි සතිමත් බව, ඉන්ද්‍රිය සංවරය, ආචාරශීලිත්වය යන මේවා බුන්මවරය සඳහා සමීප සම්බන්ධතාවකින් ක්‍රියා කරයි. ඇත්ත වශයෙන්ම සතිය එළැඹ සිටී නම් කෙනෙක් හට ආචාර ධර්ම හා ඉඳුරන් පිළිබඳ සංවරය ඉබේ සකස් වේ. සුපට්ඨිත සතිය හෝ අබණ්ඩ සතිය තිබේ නම්

කෙනෙකුට සිතේ පහළවන වංචල, කම්පන, අසංවරතා වහා වැටහෙන්න පටන් ගනී. (සං.නි 4/228)

ඉහත සංසිද්ධියේ දී, එම හිඤ්ඤාව තමන් කරන දේ මතක නැතිවීම, මෙම අසතිය නිසා සිදු වූ බවක් නො කියැවේ. ඔහුට තමාගේ පාත්‍රය අමතකවීමක් හෝ ආපසු ආරණ්‍යයට වඩින මග අමතකවීමක් හෝ සඳහන් නො වේ. ප්‍රධාන වශයෙන් ම අවධාරණය කෙරෙන්නේ, හෙතෙම ක්‍රමයෙන් සිවුරු හැර දමන තත්ත්වයට පත් වූ බවයි. සංයුක්ත ආගම (මහායාන පොත) මෙහි ලා වැඩිදුර විස්තර ගෙනහැර දක්වමින් සිත කය දෙක රාග ගින්නෙන් රත් වූ විට ඔහුට තවදුරටත් විවේකී ස්ඵභවලට කැමැත්ත හෝ ගසක් මුල විසීම ප්‍රිය නොවූ බව විස්තර වේ. මේ අනුව ඔහුට ඊළඟට වහා ම කළ යුත්ත පිළිබඳ ප්‍රශ්නයක් පැන නැගී නැත. නමුත් අසතිමත්වීම නිසා රාගය පහළවීම හා ඊට අනුරූපව තමාගේ ජීවන රටාව නරකට පෙරලීම අනුව අනුක්‍රමයෙන් සිවුරු හැර දැමීම දක්වා ම කරුණු යෙදී ඇත. (සං.නි.2/416) ඒ අනුව සතිමත් බව මෙහි හුවා දක්වන ආකාරයට තමා පිටත් වූ කාරණය ඉටු කර ගැනීමට නො හැකි වීමක් ගැන සඳහන් නො වේ.

අසතිමත්වීම නිසා එම හිඤ්ඤාවට තම හිඤ්ඤත්වය හා එහි වගකීම් අමතකවී ද? කෙසේ නමුත් හික්මවීමේ වගකීම් හරි හැටි මතක තිබුණා නම් හෙතෙම කාන්තාව දෙස රාගනිශ්‍රිත ලෙස නො බලනු ඇත. සංයුක්ත නිකාය හා සංයුක්ත ආගම යන දෙකෙහි ම හා වෙනත් සූත්‍රයකට අනුව ද සතියේ ප්‍රධාන කාන්තය මෙය නොවේ. එම සූත්‍රයට අනුව, රජ කෙනෙක් සමාන අපහසුතාවයකට පත් වේ.(සං.නි.4/228) රජතුමා තම අන්ත:පුරයට අසතියෙන් යුක්තව ඇතුළු වූ විට රාගයෙන් මුසපත් වේ. එම නිසා අසතිමත් වීම අනුව රාගයෙන් කෙළෙසීම කෙරෙහි යොමුකරලීම අනුව කෙනෙක් තමාගේ භූමිකාව අමතක කොට කටයුතු පැහැර හැරීමක් අදහස් නො කෙරේ. පොත් වල තවදුරටත් අසතිමත්වීම හෙවත් මුට්ඨස්සතිය නිසා රාගාදී කෙළෙස්වලට ඉඩ නො ලැබීම පිළිබඳ ගාථා වැලක් සංයුක්ත නිකායේ සහ සංයුක්ත ආගම පොත්වල දැක්වේ. ටිබෙට් පරිවර්තන ද ඒවා එසේම රක්ෂණය කොට ඇත. සංයුක්ත පාළි ගාථාවන්ට අනුව (සං.නි. 4/156) ඉතාමත් සවිස්තරව හා සුක්ෂමව, මෙසේ යමක් දකින කෙනෙක් දුටු දෙයෙහි දුටුමනින් නතරවීමට, අසන කෙනෙක් අසන දෙයෙහි ඇසු පමණින් නතර වීමට අනුශාසනා කරයි.

(උදාහ/බු.නි.142)

සංයුක්ත නිකාය පොතේ එය දැක්වෙන පාඨය මෙසේය.
 “රූපං දිස්වා සති මුට්ඨා - පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො,
 සාරත්ත වත්තො වෙදෙති - තඤ්ච අප්ඤ්ඤාස තිට්ඨති.”
 “තස්ස වඩ්ඪිත්ති වෙදනා - අනේකා රූප සමිභවා,
 අභිජ්ඣා ව චිහෙසා ව-චත්ත මස්සු පහඤ්ඤති,
 එවං ආවිනතො දුක්ඛං-ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

(සං.නි.4/156)

ශබ්ද - ගන්ධ - රසාදියෙන් මේ ලෙසට ම යෙදෙන බව එම මාලුකය පුත්ත සූත්‍රයෙහි ම දැක්වේ. මෙම ගාථාවන්ට අනුව ඉන්ද්‍රිය දමනය හා කාය සංවරය විශේෂයෙන් ම ගෙනහැර දක්වා නැත. ඒ අනුව, සිතක රාගාධි කෙළෙස් පහළවීමට ආසන්න කාරණය සතිය නොමැතිවීම - “මුට්ඨස්සතිය” බව නිසැක ලෙස කිය වේ. අනෙක් අතට සතිය එළඹ සිටී නම් දැක්මාදියෙහි කෙළෙස් විතර්ක පහළ කර නොගෙන සිටීමට ඇති හැකියාව කියැවේ.

මේ අනුව සතිමත් බවේ ආනිසංශය ගෙනහැර දැක්වීම, අසතිමත් බවේ ආදීනව දැක්වීම මගින් හුවා දක්වයි. සතිය එළැඹී විට වර්තමාන චිත්ත ප්‍රවෘත්තියේ හරස්කඩ පිළිබදව අවධිමත් බවට අවබෝධය ලැබෙන අතර, කෙළෙස් ප්‍රවාහයට හසු නොවී සිටීමේ හැකියාව ලැබේ. ඒ අනුව සතිමත් විට දැක්ම හුදු (අත්) දැකීමෙන් නතර කළ හැකි ය. ඒ අනුව ප්‍රයත්නය විය යුත්තේ, දැක්ම වැලැක්වීම නොව ඒ වෙනුවට කෙළෙස් පහළ කර නො ගෙන කෙලෙසින් නො කිපී-නො කෙළසී සිටීමයි. මේ අනුව සතියේ ආරක්ෂක කාර්යය නම් වර්තමාන චිත්තක්ෂණය කෙරෙහි පූර්ණ අවධියෙන් යුක්තව කෙලෙසුන්ගෙන් නොකෙලසී සිටීම ලෙස අර්ථකථනය කළ හැකිය.

ආරක්ඛ පවිච්චදානා-

ආරක්ෂාව වැටහෙන අයුරු සංයුක්ත නිකායේ සහ සංයුක්ත ආගම යන පොත් වළ දැක්වෙන, රළවෙකුගේ උපමාපවකට අනුව සතියේ ආරක්ෂක කර්තව්‍යය මෙසේ දැක්වේ. මෙම පරිවර්තනය ඇසුරු කරන්නේ, සංයුක්ත ආගම පොතයි.

“නිමාල පර්වතයේ ඉතා බෑවුම් සහිත “සීත” නිම සහිත ස්ථාන ඇත්තේය. එම ස්ථාන රළවුන්ට-වදුරන්ට පවා විසීමට හෝ ලගාවීමට දුෂ්කරය. මිනිසුන් ගැන කියනුම කවරේ ද? තවත් සමහර තැන් වල රළවුන්ට-වදුරන්ට විසීමට හැකි නමුත් මිනිසුන්ට පිවිසීමට

නොහැක. තවත් තැන්වල රළවුන් ද, වදුරන් ද, මිනිසුන් ද වාසය කරන්. දඩයක්කාර වැද්දෝ ලාටු වර්ග ගෙන ලී කෝටුවල තවරා රළවුන් ගැවසෙන ස්ථානවල අටවා තබන්. දක්ෂ වදුරෝ ඒවායින් වැළකී ඇත්තේවි. නමුත් මෝඛ වදුරන්ට ගැළවීමක් නැත. ළං වී අතින් අත ගැමෙන් අත එහි ඇල වේ. එය ගැළවීමට අතින් අතින් උත්සාහ කරන විට අත් දෙක ම එහි ඇලවේ. දැන් කකුල් පාවිච්චි කිරීමෙන් වඩාත් ලාටුයෙහි ඇලවේ. කටින් අල්ලන්නට යැමෙන් කටින් එහි ඇලවේ. අත් දෙක, පා දෙක, කට යන පස් අංගය ම සමානව ඇලවේ. ලාටු ඇලවී ගුලි වෙන රිලවා ගුලිකර තැබුවක් මෙන් දිස්වේ. වැදී දඩයක්කාරයා පැමිණා උච්ච “හෙල්ලයක” අමුණාගෙන යයි.

මීට සමාන්තරව විස්තර දක්වන සංයුක්ත නිකාය පොතේ මක්කට සූත්‍රයේ (සං.නි.5-1/270) මෙම නිදර්ශනය දක්වා තමාගේ සම්ප්‍රදායානුකූල ගෝවර භූමියෙන් පරිබාහිරව විසීමේ ආදීනව ලෙස මෙය ගෙනහැර දක්වයි. එනම්, යෝගාවචරයා සතර සතිපට්ඨානයෙන් තොරව විසීමේ ආදීනවයි. පාරමිපරික ගොදුරු බිමෙන් පරිබාහිරවීම යනු ඉදුරන් පිනවීමේ ප්‍රවනතාවයි. එම වැයික්කිය මාරයාගේ රාජධානිය බව, බල පෙදෙස බව, සංයුක්ත නිකාය වැඩිදුරටත් දක්වයි. බෞද්ධ උගැන්වීමට අනුව මාරයා යනු නිවන් ගමනට බාධා පමුණුවන්නාය.

ඉහත සංයුක්ත ආගම සූත්‍ර පරිවර්තනය තවදුරටත් කරුණු දක්වමින් කෙනෙක් තමාගේ ගොදුරු බිමේ (සතිපට්ඨානයේ) විසීමේ අගය දක්වයි. අසතිමත් ව පිණ්ඩපාතයේ වැඩී යට කී හික්ෂුවකගේ සිද්ධියට අනුව, ඔහු ආචාර-ගෝවර සම්පත්තියෙන් හා ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙන් තොරවීම මේ අවාසනාවන්ත සිද්ධියට හේතුවයි. “රාගනිඃශ්‍රිත” දඬුනයේ දී සිතේ කාම රාග හට ගනී. එම නිසා සැම අතින් ම ඇලීගන්නා හික්ෂුව මාරයාගේ වසඟයට ලක්වේ. මේ එම හික්ෂුවගේ මෙම අසතිමත් බව අනුව ස්ත්‍රියක් දුටු මතින් ඉතා පහසුවෙන් කාමච්ඡන්දයට නතු වීම පුන පුනා කියයි.

වදුරාගේ උපමාවට අනුව සතියේ ආරක්ෂක කලාපයෙන් පිට දී කෙනෙක් ඉන්ද්‍රියන් පිනවීමේ ලෝකයට ඇලේ. බැදේ. වරක් ඇලුන විට, බැදුන විට තව තවත් මෝඛ සිතිවිලි දිගේ මෝඛ ආභාසය දිගේ තව තවත් ඇලී, බැදී, පැටලී ගනී. හරියට වදුරා සියලු අඟපසගින් ලාටුවෙහි ඇලී, පැටලී ගන්නා සේය. මෙලෙස ලාටුවෙහි නො ඇළී සිටීමට නම් සතිය නැමති ශිඛරයෙහි වාසය ඇඟට ගුණ ය.

සතිපට්ඨානයේ තවත් නිදසුනකට අනුව තමාගේ ආරක්‍ෂාව පිණිස පාරම්පරික ගොදුරු බිම දැක්වීමට රාජාලියෙකුට හසු වූ කැට කුරුල්ලෙකුගේ සිද්ධියක් දක්වයි. සංයුක්ත ආගම පොතේ සූත්‍රයක දැක්වෙන්නේ මෙසේ ය. ඇත අතිතයේ දිනක කැට කුරුල්ලෙක් කෙතක විසී ය. ෮෦ දිනක් (කුරුළු ගොයෙකුට) රාජාලියෙකුට හසුවිය. රාජාලියා කැට කුරුල්ලා බැහැරගෙන ඉහල ආකාසයට පැන නැංගේ ය. ඉහළ ආකාසයේදී කැට කුරුල්ලා, “මම අවදියෙන් නො සිටි නිසා මෙම අනතුරට ලක්වීමී යි මුර ගා කී ය. “මම පාරම්පරික ගොදුරු බිමෙන් දුරස් වීමී. අගෝවරයෙහි සැරි සැරුවෙමී. එම නිසා මෙම අනතුරට ලක්වීමී”යි, පාපොච්චාරණය කළේය. “නැති නම් කෙසේ නම් උකුස්සෙකුගේ ග්‍රහණයට ලක්වෙමී ද? දැන් ගැළවීමක් ඉදින් නැත.” යි තමාට ම දොස් කියා ගත්තේ ය.

මෙය ඇසූ රාජාලියා “ මොකක්ද ඔබගේ නිදහස රැකදෙන ගොදුරු බිම”යි කැට කුරුල්ලාගෙන් ඇසී ය. “මාගේ පාරම්පරික ගොදුරු බිම නම් බිම් නැගුම පිණිස භාන ලද ගොවි බිමේ පස් පිඩැලි අතරයි. එහිදී මම ආරක්‍ෂාව ලබමී. අනතුරක් නැතැයි” කැට කුරුල්ලා පිළිතුරු දුනි. රාජාලියාගේ වගාබිම්බරය මතු විය. කැට කුරුල්ලාට කියනුයේ “ මම දැන් නුඹව නිදහස් කරනවා. අතහරිනවා. උඹේ ඔය ආරක්‍ෂක ගොදුරු බිමට නැවත පලයන්. උඹ හිතනවාද එහිදී නුඹට මාගෙන් ගැළවීමක් තියෙනවා” කියලා. රාජාලියාගේ අත්පහුරින් ගැළවීම ලද කැට කුරුල්ලා, අලුතින් බිම් නැගුම පිණිස භාන ලද කුඹුරක පස්පිඩැලි අතර කුඩා පස් පිඩැල්ලක් තුළට පියැඹුවේ ය. අනතුරුව දිනෙක කැට කුරුල්ලා පස් පිඩැල්ලක් උඩට නැංගේ ය. රාජාලියාට අභියෝගයක් දෙන්නට සිතුවේ ය. අභියෝගය ලත් රාජාලියා මේ පුංචි කුරුල්ලා මට අභියෝග කරන්න තරම් ඔළ මොල යැයි සිතී ය. තරහ ගියේ ය. වහා ම ෮෦ අල්ලා ගන්නට ඊයක් මෙන් පියැඹුවේ ය. එය දැනගත් කැට කුරුල්ලා වහා ම ලොකු පස් පිඩැල්ල තුළට රිංගුවේ ය. ගොදුරු වැරදන රාජාලියා “පියාසැරිසේ” ජවය වැඩිකමට ලොකු පස් පිඩැල්ලේ පපුව වැදී අත්තටු විසිර මියැදුනේ ය. (සංයුක්ත නිකායේ (සං.නි.5-1/268)

සූත්‍රයට අනුව කැට කුරුල්ලා රාජාලියාගේ අත්පහුරට හසුවී තමාට තමාගේ අවාසනාවන්තකමත්, අකුසලතාවයත් ගැන මැසිවිලි නැගු මුත් තමාට ම දොස් නගා ගත් බව නො කියැවේ. සංයුක්ත ආගම සූත්‍රය ඒ වෙනුවට තමාගේ ම පමාව (අසතිමත්බව)

අනතුරට හේතුව වශයෙන් නුවා දක්වයි. මෙම දැක්වීමට අනුව මේ නිදසුනේ ප්‍රධාන කාරණය එනම්, තමාගේ ගෝචර අපේක්‍ෂාතයෙන් - ගොදුරු බිමෙන් (සතර සතිපට්ඨානයෙන්) බැහැරව පමාවට වැටී නො සිටීම සතුරාට හසු නොවී සිටීමට කාරණය බවයි.

එම නිදසුනට අනුව සතිපට්ඨානයේ ආරක්‍ෂාව කෙරීම භූමියක් ලෙස දැක්වීම, කෙනෙකුට කාම නිශ්ක්‍රීත අරමුණු වශිතාවයෙන් ගැලවී කටයුතු කිරීමට හැකිවීම අනුව, ඉහත උද්ධෘතයේ දැක්වෙන අසතිමත් බව කාමයට ඇදී යෑමට හේතුවන කරුණත් සමග අනුයාත වේ. අසතිමත් බව ඉදිරියේ පොර බැඳීය නො හැකි තරම් මෙම කාමාශාව, සතිමත්වීම හරහා, යටපත් කළ හැකි දෙයක් බවට පත්වීම, එතරම් දුර්වල කැට කුරුල්ලාට බලවත් රාජාලියා ජය ගත හැකි බව පෙන්නීමෙන් ස්ඵට කෙරේ. මෙම කැට කුරුල්ලා සහ වඳුරා පිළිබඳ උපමා දෙක සතිමත් බව හරහා ලැබෙන ආරක්‍ෂාව නුවා දැක්වීම අතින් සමපාත වේ. අනෙකුත් සූත්‍ර දැක්වීම් වලට අනුව සතිය එකම ආරක්‍ෂාවය. (අං.නි.6/56)

මේ අනුව සතිය පිහිටුවීම අනුව කෙනෙකුට බාහිර ලෝකයෙන් පැමිණෙන ඇඳුම් බැඳීම් ප්‍රවාහ ඉදිරියේ නොසැලී සිටීමට, ගසාගෙන නො යෑමට ඇති ශක්තිය තහවුරුව ලැබේ. මේ පර්යේෂණාත්මක සොයා ගැනීම් වල අන්තර්ගතය සුත්ත නිපාතය හා සමාන්තර “යෝගාවාර භූමි” නැමැති මනායාන පොතේ මෙසේ දැක්වේ.

“යානි සොතානි ලොක සමිං } සු:නි
සති තෙසං නිචාරණං” } අජිත සූත්‍රය

(බු.නි/සු.නි. 1039 ගාථාව)

සතිය දොරටුපාලක ලෙස

මහා පරිවාර නගරයක නගරද්වාරයේ දොරටු පාලකයෙකුට උපමාකිරීමෙන් සතියේ ආරක්‍ෂක කෘත්‍යය වෙනත් ආකාරයකින් ගෙන හැර දැක් වේ. උපමා දෙකකින් (සං.නි.4/368) දැක්වෙන උද්ධෘතය මෙසේ ය. පරිවාර රටක රජෙක් තම ඇතුළු නුවර හොඳ හැටි ආවරණය කරන ලද කොටු බැම්මකින් ආරක්‍ෂා කොට, දැඩි ශක්තිමත් මුරකාවල් තබා, සෘජු සම පිවිසුම් මාර්ග සාදා තබයි. එසේම හෙතෙම මුරකාවල් සඳහා දොරටු පාලකයන් සිව් දෙනෙක් සතර මුර කවුළුවලට පත් කරයි. ඒ සෑම දොරටු පාලකයෙක් ම දක්‍ෂ ය. කඩිසර ය, එහි යන්නන් එන්නන් ගැන විමසිලිමත් ය. එම

නගරයට පිවිසුම් මාර්ග සතරකි. ඒ මාර්ගවලින් නගරාධිපති සිටින මණ්ඩපයට ළඟා විය හැකිය. ඉදින් පෙර දිගින් පණිවිඩකරුවෙකු පැමිණෙන්නේ දොරටු පාල මෙසේ විමසයි.

“මෙම නගරයේ නගරාධිපති කොහේ ද ?”

“නගරාධිපති නගර මධ්‍යයේ සතර දිශාවෙන් පැමිණෙන මාර්ග එකතුවන ස්ථානයේ මණ්ඩපයේ වැඩ සිටී” දොරටුපාල පිළිතුරු දෙයි.

පණිවිඩකරු එය අසා දැනගෙන නගරාධිපති හමුවේ පණිවිඩය ඔප්පු කොට ලැබෙන ප්‍රතිචාරය ද රැගෙන ආපසු මාර්ගයට බසී. එසේම දකුණු දෙසින්... බටහිර දෙසින්... උතුරු දෙසින්... පණිවිඩකරුවෝ පැමිණ ඒ ඒ දොරටු පාලකයන්ගෙන් මෙසේ විමසති.

“මෙම නගරයේ නගරාධිපති කොහෙද?”

“නගරාධිපති නගර මධ්‍යයේ සතර දිශාවෙන් පැමිණෙන මාර්ග එකතුවන ස්ථානයේ මණ්ඩපයේ වැඩ සිටී”යි දොරටුපාල පිළිතුරු දෙයි. පණිවිඩකරු එය අසා දැනගෙන නගරාධිපති හමු වෙයි. පණිවිඩය ඔප්පු කොට ලැබෙන ප්‍රතිචාරය ද රැගෙන ආපසු පැමිණී දිශාවට ම යයි.

සංයුක්ත ආගම පොතට අනුව සතර දිගින් පැමිණෙන සතර පණිවිඩකරුවන් සතර සතිපට්ඨානය ලෙස හඳුනාගනී. සංයුක්ත නිකාය නිදර්ශනයේ දොරටු පාලකයන් එක් කෙනෙකු ගැන සඳහන් වන අතර හෙතෙම සතිය ගෙනහැර දක්වයි. ටිබෙට් ජාතික පොතේ සඳහන් වන අන්දමට, තුන්වන පැතිකඩක් දක්වමින් එහි තනි දොරටු පාලකයෙක් ලෙස දක්වා ඇත. හෙතෙම කය පිළිබඳ සිතිය හෙවත් කායගතාසතිය නියෝජනය කරයි.

එසේම සංයුක්ත ආගම පොතේ දැක්වෙන පරිදි පණිවිඩකරු විපස්සනාව ලෙස දක්වා ඇති අතර සංයුක්ත නිකාය සහ ටිබෙට් පොත්වල එය “සමථ-විපස්සනා” ලෙස නම් කිරීමත් මෙහි දැකිය හැකි වෙනසකි.

පණිවිඩකරු තනි විපස්සනාව හෝ සමථ විපස්සනා යැයි දෙකක් වුව ද දොරටු පාලකයාගේ කෘතනය මෙම නිදර්ශනයට අනුව පණිවිඩකරුට නගරාධිපති හමුවීමට පාර කියාදීම වන අතර, නගරාධිපති යනු විඤ්ඤාණය ලෙස සෑම පොතක ම පොදුවේ නම් කෙරේ. දොරටු පාලක ලෙස මෙහි ලා දැක්වෙන සමථය හෝ

විපස්සනාව ම සතියේ ඇති මනසිකාර කෘතනය ලෙස ගෙන හැර දැක්වේ. සතිය මෙම කායානුපස්සනාව පමණක් හෝ වේවා, සතර සතිපට්ඨානය ම වේවා, එය උපයෝගී කරගෙන කෙනෙක් සමථ - විපස්සනා වැඩීමට නිවැරදි ප්‍රතිපදාවට පත් වන බව වටහා ගත යුතුය.

මෙම නිදර්ශනය අනුවත් මෙසේ සතිය මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව දිගේ ප්‍රගමනය සහතික කරන අතර වැරදි මග යෑමට ඉඩ නොදී, ආරක්ෂා කිරීමේ කෘතනය කර දෙන්නක් ලෙස සැලකීම අනුව සිතට ලොකු පහසුවක් සලසා දෙයි.

අංගුත්තර නිකායේ මෙන් ම එහි මහායාන මධ්‍යම ආගම පොතේ දැක්වෙන තවත් නිදසුනකට අනුව, සතිය දොරටු පාලක කෘතනය කර දෙන ආකාරය ඉස්මතු කොට දක්වයි. මධ්‍යම ආගම පොතේ මෙසේ දැක්වෙයි. “මෙහිලා පරිවාර නගරයක රජු තමාගේ ප්‍රධාන ඇමතිවරයෙකු ද්වාරපාලක ලෙස පත් කරයි. ඔහු කසිසර දකුණ කෙනෙක් ලෙස විනිශ්චයෙහි යෙදේ, එකීතර ය, පෙර දැක්මක් සහිත ය. හොඳ තානාපතිවරයෙකි. හොඳ හිතවාදී ඇත්තන් ඇතුළු කරන අතර හරක අය බැහැර කරයි. ඒ අනුව නගරය තුළ සාමය ආරක්ෂා කරන අතර බාහිර සතුරන් දමනය කෙරේ.”

මෙලෙස සේඛ පුද්ගලයා, නිරන්තර සතියෙන් වාසය කරයි. සම්මා සතිය උපයා ගනී. බොහෝ කලකට පෙර කළ-කී දෑ, ඇසු විරූ දෑ පිළිබඳව හිතර සිතිය එළඹ සිටී. සිහි මුලා විමක් නැත.

මේ සේඛ පුද්ගලයා දොරටු පාලකයෙකු ලෙස, ප්‍රධාන ඇමති වරයෙකු ලෙස සතිය උපයන මුළාවෙන් අකුසල් බැහැර කරයි. කුසල් වඩයි. අපේ අංගුත්තර නිකාය පොතේ දැක්වෙන පරිදි මෙම දොරටු පාලකයා සතිය බොහෝ කලකට පෙර ඇසු විරූ, කල විරූ දේවල් සිහි කිරීමේ හැකියාව දක්වයි. (අං.නි4/440) මෙම නිදර්ශනයන්ට අනුව පෙර ඇසු විරූ, කළ විරූ දේවල් නැවත සිහි කැඳවීමේ හැකියාව අලුත් මතකයන් ගෙන හැර දක්වයි.

පුථමයෙන් තමාගේ ජීවිත කතාව හා සම්බන්ධ පැරණි මතකයන් කියැවේ. පෙර ඇසු විරූ දෑ මතක් කිරීමේ හැකියාව, පැරණි ඉන්වය බහුලුත භාවය දක්වයි. පෙර විසූ භාණක හිඤ්ඤත් වහන්සේලා මෙලෙස කට පාඩම් කොට මතක තබා ගැනීමේ දකුණතාවය හරහා බුද්ධ වචනය හා දේශනා මතු පරපුරට දායාද

කළෝ ය. මේ අනුව, පැරණි බුදු දහම හා අප්‍රමාද ප්‍රතිපදාව මෙම බොහෝ කලකට පෙර කළ කී දෑ මතකයේ තබා ගැනීමේ හැකියාව මත ප්‍රායෝගිකව රඳා පැවති බව පහසුවෙන් වටහා ගත හැකිය.

සතිය හා මතකය

ඉහත දක්වන ලද නිදසුන අනුව එහි සඳහන් මතකයන් වෙතින් සිහි කැඳවීම් වර්ග දෙක අතර වෙනස බැලූ බැල්මට එතරම් පැහැදිලි නැත. උපමා උපමේය ගැලපීම අනුව ද්වාර පාලකයාගේ සතිය නරක දේ දැන ඇතුළට නො ගැනීමේ සහ හොඳ දේ ඇතුළට ගැනීමේදී සිදු කරන වාරණය ප්‍රකට ය. මතකය මෙහි ලා කරදෙන කර්තව්‍යය වටහා ගැනීමට තවදුරටත් විමසා බැලීම වටී.

ඇතුළට ගත යුතු සහ නොගතයුතු අය පිළිබඳව හෝ එහි ලා සුදුසුකම් පිළිබඳව දොරටු පාලකයාට තම අතීත මතකය මත රඳා පැවතීම සාමාන්‍යයෙන් කොතනකටත් අදාළ ය. දොරටු පාලකයාගේ රාජකාරිය හෝ ඵදිනෙදා කටයුතු යැයි විශේෂයක් නොමැත. දවසේ වැඩ නිම වී ආපසු නිවස බලා යන මග දැන ගැනීමටත් එය අවශ්‍ය වනවා සේ ම හෙටත් උදයේ ම නැවත මුරපොළට, පැමිණීමටත් මගේ මුරපොළ-මගේ රැකියාව යන මතකය අවශ්‍ය ය.

මෙලෙස මතකය සම්බන්ධයෙන් සිතේ ක්‍රියා කරන වෛතසිකය සඤ්ඤාවයි. සඤ්ඤාව වර්තමාන අත්දැකීම් තුළින් ගත් දේ පැරණි අදහස් සමඟ ගැලපීම, සැසඳීම කරයි. මෙය සියළුම මානසික තත්ත්වයන් වලට එක සේ වැදගත් වේ. මේ අනුව කිසි ම “සවේනනික” ක්‍රියාවක් මෙලෙස පැරණි අත්දැකීම්, අදහස් හා මත වලින් තොරව සිදුවෙන බවක් සිතීම පවා උගහට ය. මෙලෙස මෙම අතීත මතක, අදහස් හා සිතැති වර්තමාන සතිය සමඟ ගැලපීම එක අතකින් ප්‍රශ්නකර ය. මක්නිසාද යත් සතියට එවැනි කිසිම අතීත මතකයක් හෝ එවන් අදහසක් නොමැතිව “ස්වෛරීචත්ව” කටයුතු කළ හැකි නිසා ය. මෙලෙස සතියේ නෛසර්ගික ලක්ෂණ පිළිබඳ මනා වැටහීමක් ලබා ගැනීමට නම්, මම හිතන්නේ, මෙම මූලික ඉගැන්වීම අනුවත්, සතිය වනාහී කෙනෙකු විශිෂ්ට උත්සාහයෙන් ම උපයා සපයා ගත යුත්තක් බවයි. මෙහි දැක්වෙන කාරණාවන්ට අනුව හුදු “සංකල්ප” නැවත සිතියට නැගීම සතියේ අත්‍යන්ත අංගයක් ලෙස අවධාරණයෙන් නො කිය වේ. ඉහත දී ඇති වූ නිදසුනට අනුව ද්වාර පාලකයාගේ රාජකාරියේ හඳුනා ගැනීමේ හැකියාව මතු කර නො දක්වන අතර

යහපත් අය ඇතුළු කර විමටත් අයහපත් අය පිටමං කිරීමටත් ඇති හැකියාව කෙරෙහි අවධාරණය කරයි.

වෙනත් පැත්තකින්, දොරටු පාලකයාට තම රාජකාරිය කුමක්දැයි මතක් කර දීම ම මතකය හා සම්බන්ධ කොට මෙහි දක්වයි. මෙය නිදසුන අනුව යතත්, ඊට පසුව කෙරෙන විස්තරවලට අනුව එම සම්බන්ධය එතරම් පැහැදිලි නැත. ඒ විස්තරයට අනුව නිදසුන ගෙන දක්වන උපමේය නම් සතිය අනුව කෙනෙකුට බොහෝ කලකට පෙර සිදු වූ දෙය මතක තිබීමයි. මෙය කෙනෙක් විසින් කළයුතු සාප්‍ර සම්බන්ධයක් නොදක්වයි.

මේ තාක් කරුණු අසතිමත් බව නො දක්වන ජේදයේ දැක්වේ. නමුත් නිදසුනේ කෙනෙක් පිටත් වූ කාරණය කුමක් දැයි අමතකවීමක් ගැන නො කිය වේ. දොරටු පාලකයාට තමාගේ කළයුතු රාජකාරි ක්‍රියාවක් කිරීමේ ලා, එනම් හොඳ අය ඇතුළත් කරලීමටත්, නරක අය ඇතුළත් නො කිරීමටත් නගරද්වාරයේ සිදුවෙන දෑ සම්බන්ධයෙන් අවධානය අවශ්‍ය ය. මේ මොහොතේ කවුරුන් නගරයට ඇතුළු වන්නේ දැයි යන්න පිළිබඳ අවධානය අතීත මතක නිසා වල්මත් නො විය යුතුය. මේ අනුව මට නම් වැටහෙන්නේ, ද්වාරපාලකයාගේ සතිය හෙවත් වර්තමාන මොහොතට එළඹ සිටීම, එනම් නරක අය පිටුවහල් කරලීමේ ලා සාප්‍රව අවශ්‍ය වන ලක්ෂණ බවයි. එලෙස දොරටු පාලකයාගේ නිදසුනේ දැක්වෙන සතිය ආරක්ෂක කාර්‍යය වඳුරාගේ සහ කැට කුරුල්ලාගේ උපමාවේ දැක්වෙන කාර්‍යයට සමානය.

මේ අනුව සතිය හා නැවත මතකයට නැගීම අතර සම්බන්ධය සම්බන්ධ කිරීමේ දී (ගොඩනැගීමේ දී) වර්තමාන මොහොතට පූර්ණ ලෙස අවදිවීම සඳහා අතීත මතකයට පිවිසීමට පහසුවීම තුළින් ස්වභාවිකව ම මතු වේ. කෙනෙක් තමා දන්නා දේ පමණක් සිහි කැඳවීමට සතියට හැකියාව තිබේ. දැනීම වැඩි ම නම් සිහි කැඳවීම වඩාත් සාර්ථකය. සතිය පිහිටුවී නම්, අතීතයේ කළ කී දෑ කොතරම් අත්‍ය අතීතයේ වුවත් මතක් කිරීම පහසු වේ.

ආරක්ෂක දොරටුවේ සිදුවෙන දේ සම්බන්ධයෙන් දැන ගැනීමට නම් දොරටු පාලකයා ඔහුගේ මොහොතට එළඹ සිටීම සවිස්තර හා පුළුල් විය යුතුය. එහි ලා ඔහු වෙත පැමිණෙන එක් කෙනෙකුට පමණක් වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීමට යෑමෙන් දොරටුවේ එනා මෙහා යන එන අයගේ අත්‍යයන් ගැන නො

සලකා හැරීම කළ නො හැකි ය. ප්‍රධාන දොරටු පාලකයාගේ නිදසුනට අනුව, තමාගේ දොරටුව වෙත යොමු වූ අවධානය නිසා සමස්තයක් ලෙස එහි සිදුවන සියල්ල වෙත අවධානය සීමා නොවේ. එලෙස පවතිද්දීත් ඔහු පණිවිඩකරුට නගරාධිපති නමුඛව මාර්ගෝපදේශය නිවැරදිව කරයි. ඒ අතර ම දොරටුවේ රැඳී සිටින අතර වර්තමානයේ සිදුවෙන සියල්ල කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීමේ යුතුකම පැහැර නොහැරීම අනුව හොඳ යහපත් අයගෙන් අයහපත් හරක අය වෙන් කර ගනී.

ප්‍රායෝගිකව මෙයින් අදහස් වන්නේ, කෙනෙක් නිසි අවධානයෙන් යුක්තව යමක් කරන්නේ නම් එය පසුව මතක් කිරීමට පහසු බවත්, ඒ අනුව සතිය ආරක්ෂාවන බවත් ය. භාවනා ශාලාවට ඇවිදගෙන යන ගමන් මට ගමන ගැන සතිමත් විය හැකි වනවාක් මෙන් ම සිත පිට යෑම නිසා සිතිවිලි අතර අතරමංවීමත් සිදු විය හැකිවීම අනුව පසුගිය මතක සටහන්වල ගැලී සිටීමකුත් ද හැක. ඒ අතර අනුක්‍රමයෙන් මම භාවනා ශාලාවට ළගා වුණි නම් මම ගමන සිදු කල බව පැහැදිලි ය. මම ගමන ගැන සතිමත් නොවුණි නම් මට ගමන් කළ ආකාරය පිළිබඳ මතකය අවදි කළ නො හැකි විය හැකිව තිබුණි. මේ සිද්ධියට අනුව මම දැන් භාවනා ශාලාවට ළගා වී ඇති නිසා මගේ ගමන සිදුවී ඇති බව අනුමාන කළ හැකි අතර, ගමන ගැන ම සතිමත් වුවා නම් ගමනේ විස්තර ව්‍යංජන අනු ව්‍යංජන සහිතව මතක් කළ හැකි වනු ඇත. පාරේ පියවරක් පියවරක් පාසා මතක් කළ හැකි බවක් හැතවත් භාවනා ශාලාවට ළගා වීම මතක් කළ හැකිවීම පෙන්වා දෙන්නේ, එම ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ අත්දැකීම/අත්විඳීම අවධානයෙන් සිදුකළ බව යි. සතිමත් නොවුන ද, ගමනේදී යම් ප්‍රමාණයක අවධානයක් තිබිය යුතු ය. එසේ නොවුණහොත් මග වැරදීම හෝ පියවර මාරු කිරීමේ අපහසුතා මතුවනු ඇත. පුරුද්දට කරන මෙවන් කටයුතු සඳහා අවශ්‍ය කරන අවධානය එතරම් ගැඹුරු එකක් නොවේ. සිතේ බොහෝ විට අමතර දේවල් යෙදී තිබීම සාමාන්‍ය ය. (උදා: දවල් සිහින, පැරණි මතකයන්, ඉදිරි සැළසුම්,) යමෙක් සක්මන් භාවනා කරන විට සතිය පියවරෙහි යෙදී ගමන් කරන විට සිත විවෘත නම් සාදර නම්, පියවරේ අත්දැකීම අත් දකින අතර, එහි විස්තර නිවැරදිව දැන ගනී. මෙලෙස අවධානයෙන් යුක්තව ගමන් කරන විට මනසිකාරය විචිත්‍රය. සමස්ථය දැන ගන්නා අතර එකකට පමණක් සිත “ආපාත ගත” වී ඉතිරිය සිතින් ගිලිහී යෑමට ඉඩ ඇත. මෙවන් විවෘත සාදර අවදිතාවයක් ඇත්ත වශයෙන් ම සක්මනේ දී සිදුවී පසුව

සිහිකර බැලීමේදී මතකයට නැඟීම සිදුවිය හැකිය. මෙවන් පුළුල් අවධිබවත්, සාදර බවත්, ඇත්ත වශයෙන් ම පසුව මතක් කර බැලීමේදී තමාට ම එහි වෙනස වැටහෙන තරම් ය.

මෙලෙස අත්දැකීමේ ගැඹුර හා පුළුල් බව එකිනෙකට සම්බන්ධය. හොඳින් සතිමත්ව, ප්‍රතික්‍රියාවලින් තොරව, විනිශ්චයන්ගෙන් තොරව සිටින විට, සිත ප්‍රපඤච කිරීමෙන් තොරව ම වර්තමාන මොහොතේ විවිධ පැතිකඩ දැක බලා ගැනීම විෂයෙහි මනසිකාරය ඉබේ ඇදී යයි. එවන් අවස්ථා වලදී සිත විසිතරු විවිධ ආකාර සහ ස්වභාවික ලක්ෂණය උකහා ගනී. එය තහවුරු ලෙස පිරිසිදු කාචයක් සහිත කැමටාවකින් ගත් ඡායාරූපයක් සේ පැහැදිලි විස්තර සහිත ය. සතිපට්ඨාන භාවනාව පැත්තෙන් බලන විට, සමස්ථයක් ලෙස සතියේ මතක තබා ගැනීම කෙරෙහි දක්වන පහසුකම, දක්වන අවධානයේ තීව්‍රතාවත්, පුළුල් බවත් වර්තමාන සංසිද්ධියට ලබා දීම අනුව වැටහීම සරුචීම අනුව පසුව මතක් කිරීමට පහසුව සළසයි. මෙම වර්තමාන මොහොතේ සතිය එළඹ සිටීමේ නිවැරදි බව අනුව විවිධ සතිපට්ඨානයන් හරහා ඉදිරි සම්බන්ධතාවය ගොඩනගයි. තමාගේ ශරීරය පිළිබඳ අවධිය හා සිතේ වර්තමාන හරස්කඩ යන මේවා හරහා සම්බන්ධතාවය ගොඩ නගයි.

මේ සතියේ ඇති වර්තමාන අත්දැකීමේ ගුණාංග, සිත තබා ගැනීමේ ගුණාංගයට අමතරව, එය මතක සටහන් ගබඩා කරනවාටත් වඩා ඇති සහසම්බන්ධතාවන් පසුව මතකයේ ගැළපීමට ද උපකාරී වේ. මේ රචනයේ පුළුල් කොටසේ ලා යෝජනා කළ පරිදි සතියේ මෙම ගුණය වඩාත් ප්‍රකට වන්නේ, කෙනෙක් යමක් සඳහා අධික අවධානයක් යොමුකර මතක් කරන විටෙක එය යලි මතකයට නගා ගැනීමට අපහසු වන අවස්ථාවකදී ය.

ප්‍රශ්නය පසෙක තබා සිතට නිසි නින්දේ විවෘතව පුළුල් ලෙස එය සිතන්නට හැරීමෙන් ඉබේට ම එම කරණය මතක් වේ. සතියේ මෙම අතිත මතකයන් වෙත සිහි එළවීමේ කෘත්‍යය අනුග්‍රහ කිරීම හෙවත් “අනුස්සතිය” සතිපට්ඨාන භාවනාවට සෘජු සම්බන්ධය උර්වලය. මේ පැතිකඩ දෙක බොහෝ පොදුවේ භාවනාවට අදාල නමුත් සතිපට්ඨාන භාවනාවේ දී වඩා කැපී පෙනෙන්නේ අපිලාපන ලක්ෂණය හෙවත් එළඹීම මොහොතට, අරමුණට කිඳා බසින ගුණය යි. නො ඉලිප්පෙන ගුණය යි. එහි ලා සතියේ කෘත්‍යය ලෙස තම ශරීරය, කය වර්තමාන වශයෙන් ගවේශණය කිරීම, වර්තමානයේ

කෙහෙක් විදින විදිම, සිතේ වර්තමාන ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ ගවේෂණය අතීත මතකය සිහිපත් කිරීමට වඩා සතිපට්ඨානයේදී වැදගත් වේ. මෙලෙස වර්තමාන මොහොතේ අවධි භාවය සතිපට්ඨානයේ දී වඩන අතර, එය මාර්ග අංගයක් ලෙස නිවනට යොමු කරවයි.

ඉදින්, සතිය හුදු අතීත මතක සිහිපත් කිරීමට ම, සිමිත නම් සතිපට්ඨානය කොටස් සතරක අනුපිළිවෙල ක්‍රියාමාර්ගයක් හරහා සම්මා සතිය වර්ධනය කිරීමෙන් අවශ්‍ය නැත. අතීතය සිහිපත් කිරීම දියුණු කිරීමට නම්, සූත්‍ර-පාළි කට පාඩම් කිරීම, අනාගත පරපුරට බුද්ධි වචනය ගෙන යාම සඳහා, අතීත බුදු දහමේ කෙරුණු ආකාරය හොඳට ම ප්‍රමාණවත් ය. වේද ශාස්ත්‍ර හා මන්ත්‍ර, පරපුරෙන් පරපුරට ගෙන යෑමේ දී භාවිතා කළ ඒ ක්‍රමයට අනුව, ඔවුන්ගේ ප්‍රධානතම පුනුණුව වූයේ මතක තබා ගැනීමේ හැකියාව දියුණු කිරීමයි. 'මනුස්මාති' උගැන්වීම්වලට අනුව අතීත ආත්මභාව දැක ගැනීමට නම් වේද මන්ත්‍ර කටපාඩම්කොට සිතේ තබා ගැනීම තපස හා වර්යාව මෙන් ම, අවශ්‍ය ය. සතිපට්ඨාන භාවනාව අනුපිළිවෙලින් මෙලෙස ඉදිරිපත් කිරීමෙන් පෙතිසන්තේ, මුල් බුදු දහමට අනුව සතිය යනු අතීතය සිහි කිරීමේ හැකියාව පමණක් ම නොවීම ය. සතිය සතිපට්ඨානයේ ලා අතීතය මතක් කිරීමේ කාර්යය ඉස්මතු කර නො දක්වනවා මෙන් ම, එලෙස මතක් කිරීමේ කාර්යයෙහි සක්‍රිය ලෙස යෙදී ගත කිරීම අවධාරණය කර නො දක්වයි. අනෙකුත් (මහායාන) පොත් වල ද විවිධ (සතිපට්ඨාන) භාවනා ක්‍රම වල සතිය ගැන දැක්වීමේදී ඒ ඒ ක්‍රමවල සාර්ථක නිමාව තවදුරටත් සතිය තහවුරු කරලීමට, යොමු වන බවක් වැටහේ. මේ ක්‍රම වල දී සතිය සක්‍රිය අභ්‍යාසයක් ලෙස ඉදිරිපත් නො කරයි. ඒ වෙනුවට අප්‍රමාදීව ආසන්නව මනසේ එළඹ සිටීම, සාදර බව, සතියෙන් ලැබෙන අනුග්‍රහය ලෙස ඒ ඒ භාවනා කරන විට (සතිය) සිදු කර දේ.

පාළි වාග්මාලාව අනුව, සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ සෘජු අනුශාසනාවන්ට අනුව, සතිපට්ඨාන භාවනාවට අදාළ ක්‍රියාකාරකම් වල දී යෝගාවචරයා-පජානාති "දැනගනී", - පච්චිවෙක්ඛති - "සලකා බලයි" උපසංහරති - "සසඳා බලයි". මෙම සලකා බැලීම, සසඳා බැලීම, පළමු සතිපට්ඨාන ක්‍රම තුනට (ඕලාරික කායානුපස්සනා) සාධාරණය. එනම් ඉතිරි සියුම් සතිපට්ඨාන ක්‍රම වල දී යෝගාවචරයාගේ කාර්යය පජානාති - "දැන ගැනීමයි". එවන් දැන ගැනීම, සලකා බැලීම හා සසඳා බැලීම, මනසේ

සතිය පිහිටුවීම වර්තමානයේ ශක්තිමත්ව අතපය දිගහැර සිටීම තුළ, සක්‍රිය වේ. මේ අනුව, සතිපට්ඨානය යනු, සතිය තහවුරුව පිහිටුවීම හා ආරක්ෂා කිරීම ප්‍රධාන කර ගත් කාර්යයකි. වෙනත් විධියකට කිවහොත් සතිය යමක් කරන දෙයක් නො වේ. වඩාත් ම සතිපට්ඨානය යනු සතියෙන් සිටීමට (සතිය මුල්තැන සිටීමට) ගන්නා මෙහෙයුමකි.

මෙලෙස සතිමත් වී සිටීම බොජ්ඣංගයක් වේ. මෙලෙස වටහා ගත් විට සතර සතිපට්ඨානයන් යනු සති බොජ්ඣංගය තහවුරු භාවයට ගෙන ඒමට කරන ප්‍රයත්නයකි. මේ අනුව, අනුගාමී බොජ්ඣංග පෙළ ගැසෙන අතර ඒ අනුව බෝධිය සාක්ෂාත් වීම සිදු වේ. ප්‍රධාන ගුණය ඒ අනුව වර්තමානයට එළඹ සතියෙන් සිටීම යි.

මනසේ ප්‍රබුද්ධ බවේ අවධිවීමටත් වඩා, සතිය වර්තමානයේ එළඹ වාසය කරන විට, එදිනෙදා ජීවිතයේ දී ලැබෙන ලෝක බවේ ඉදිරියේ අනතුරකට ලක් නොවී සිටීමේ හැකියාව ද ලැබේ. සතියේ මෙම ගුණාංගය සංයුක්ත නිකායේ එන රටියක උපමාවට අනුව රටාවාසී වරයාට සම කර දක්වයි. සංයුක්ත ආගම පොතේ එයට සමාන්තර සූත්‍රයකට අනුව මෙය සම්මා සතිය ලෙස දක්වා ඇත. එය මෙසේ ය. සම්මා සතියෙන් ආබ්‍ය නම්, හරියට හොඳ දැක්ම රටාවාසීවරයෙකු වගේ ය. සති ආරක්ෂා සාරති සං.නි. 5-1/10

මෙහි දැක්වෙන කරුණ පිළිබඳව, තවදුරටත් සිත යොදා බලන විට හොඳ පරෙස්සම්කාරී රටාවාර්යවරයා සියල්ලට ම පළමු වර්තමාන මොහොතට එළඹ සිටී. බාහිර කරදර මුහුණ දී ඇති වගකීමට අවහිරයක් කර නො ගනී. සම්පූර්ණයෙන්ම එළඹ සිටීමෙන් රටාවාර්ය වරයාට අනෙකුත් මාර්ග, වාහන තදබදය පිළිබඳ අවබෝධය ලබා දේ. තමා ඇස් පනා පිට පෙනෙන දේ දන්නවා පමණක් නොව පැත්තෙන් හා පසුපසින් එන දේවල් ද ප්‍රමාණයකට සොයා බලයි. රටිය වර්තමානයේ හැසිරවීම, හා පැදවීම, නිසියාකාර දිශාගත වී ඇත. ගමන යා යුතු තැන දැනී. ඇති මාර්ග, වාහන, බාධා ඉලක්කය කරා යෑමේ කඩිමුඩිය නිසා "ඉච්ඡානංගත්වයට" පත් නො වීමට වග බලා ගනී. දිසාව නො දැනීම අනතුරුදායක විය හැකි ය. රටාවාසීවරයා යා යුතු තැන නො දැනීම අවස්ථානුකූලව වර්තමාන භාවනාව හසුරුවා ගැනීමට බැරී තරම් භාවනාවේ ප්‍රතිඵල අපේක්ෂා කිරීම හා සමානය. මේ

සියල්ල තමාගේ සතිපට්ඨානයට කෙලින් ම අදාළ දිසාව දැන ගැනීමට වුවමනාවට වඩා ප්‍රතිඵල අපේක්ෂා නො කිරීම හා ගලපා සැසඳිය යුතු ය. සියල්ලට ම මූල වර්මානයට එළඹ සිටීමයි. එහි ලා සතියට පැහැදිලි බව සහ පුළුල් බව සහයෝගී විය යුතුය. කොටින් කියතොත්, වර්තමානයට එළඹ විසිය යුතු ය. සතිමත්විය හැකි විවිධ ක්‍රම සතර සතිපට්ඨානයේ විස්තර වේ.

සමාලෝචනය

සතිය නොමැති විම නිසා කෙනෙක් පඤ්චකාම ගුණයෙහි ඇලී ගැලී පැටලී ගෙන මෝඩ වදුරෙකු ලෙස විනාසයට පත් වෙයි. කෙනෙකුගේ අවධානය රාග නිඃශ්‍රිත අරමුණුවලට වැටී විමෙන් තමාගේ පාරම්පරික ගොදුරු බිම ඉක්මවා ගිය කැට කුරුල්ලෙකු ලෙස ගොදුරක් බවට පත් වේ. යෝගාවචර ගොදුරු බිම නම් සුපතිට්ඨිත සතිය යි. එය දක්ෂ දොරටු පාලකයෙකු ලෙස තමාගේ සිත ආරක්ෂා කරයි. මේ බව හොඳින් වටහා ගන්නා කෙනා පසු කලෙක මේ සියල්ල මනා කොට සිහිපත් කරයි.

"උඤාන පාඨ ලැයිස්තුව."

- 01) "සනානුසාරි" ලෝධිසත්වයන් වහන්සේ විසින් තම තරුණ අවදිය සිහි කිරීමේදී. (ම:නි;1/582)
 "සනිමුඛා" අමතක වීම යන තේරුමින් (ම:නි;1/770)
 "සනිඋදපාදි" සිහිපත්වීම (ම:නි;2/550)
 "සනිඋදපාදි" සිහි උපන, (දි:නි;1/390)
 "න සරාමිති අසනියාව නිබ්බදෙති. (අං:නි;5/72)
- 02) "අනුසුඛි පටිසුඛි සනි සරණනා ධාරණනා" (ධ:ස; 52)
 "අනුසුඛි පටිසුඛි සනි සරණනා ධාරණනා" (පු:ප;292)
 "අනුසුඛි පටිසුඛි සනි සරණනා ධාරණනා" (වි:ප;224)
 "සරනනි තාය සයං වා සරනි, සරණමතතං මෙව වා ඵසානි සනි. (වි:ම;347නේ:මු)
 "....කෙන අනිතං විරකතං සරනි'නි සනියා මහාරජා'නි" (මී.ප.74)
 "සරණ ලකඛණාසනි (වි:ම;119)
- 03) ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ "පාණඩිතාය" හා නුවණැති බව පිළිබඳව වචනාවක් "ඵතදගතං" හිකබ්බෙ මම සාවකානං හිකබ්බනං...
 ...සනිමනනානං යදිදං ආනන්දො (අං:නි; 1/48)
 "සුත්ත පිටකය ප්‍රථම සංගායනාවේදී ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දේශනා කළබව, (වු:පා;550)
- 04) බුද්ධානුසුඛි, ධම්මානුසුඛි, සඛ්ඛානුසුඛි, සීලානුසුඛි, වාගානුසුඛි, දෙවනානුසුඛි, (අං:නි; 4/10)
- 05) "පුබ්බෙතිවාසො හිකබ්බෙ සනියා සවජ්ඣරණියො" (අං:නි;02/354)
 "තථාගතං ආරබ්භ අජ්ඣරණං සනි උපධිපෙතබ්බා" (අං:නි;06/632)
 බුද්ධානුසුඛියා සනො, ධම්මානුසුඛියා සනො, සඛ්ඛානුසුඛියා සනො, සීලානුසුඛියා සනො, වාගානුසුඛියා සනො, දෙවනානුසුඛියා සනො, (වු:නි;86)
 "සනියෙව අනුසුඛි'යැයි සියල්ල පිටුකර දැක්වීම (වි:ම;145)
- 06) "ඵකං බුද්ධගතං සඤ්ඤං අලභිතං පතියසනො, තසා සඤ්ඤාය වාහසා පතො මෙ ආසවකබ්බො,ති. (චෙර:ගා;80)
 "යංවා බුද්ධානං අනිවචනං දිසවා යං වා තදනුසුඛරණ සබ්බ සබ්බාරෙසු අනිවච සඤ්ඤං අලභිං" (චෙර.අ.338)

- 07) "සනිමා හොති පරමෙන සනිනෙපකෙකන සමනනාගතො විරකතමපි විරහාසිතමපි සරිනා අනුසුඛිනා" (ම.නි.2/32)
- 08) "සනිච්ඡිදසස උපධානතො....සනිසමොඤ්ඤාසකඛණො උපධානතො....සමමා සනියා උපධානතො.(ප.ව.30) සොතාපතති මගගකබ්බණො....අරහතත මගගකබ්බණො.... සනිච්ඡිදං උපධාන පරිවාරා ව. (ප:ම;218)
 "සමමා සනි උපධාන ලකඛණා" (වි:ම;347)
- 09) "සනි ලොකසමිං ජාගරො" යැයි සනිය 'නිදිදුරු'කිරීම සමිබන්ධ කරයි. (ස:නි1/84)
- 10) "විරසඤ්ඤා,පදධානා" ස්වරූප සඤ්ඤාව යන්න අනුව ගැලපේ. (වි:ම:347)
- 11) "වකබ්බනා රූපං දිසවා...අනුපට්ඨිතකාය සනි ච විහරති පරිතත වෙතසො (ස:නි 4/244).
 'වකබ්බනා රූපං දිසවා...අනුපට්ඨිතකාය සනි ච විහරති පරිතත වෙතසො (ස:නි-4/244), (ම:නි-1/624) ,(ස:නි-4/358), (ස:නි-4/366), (ස:නි-4/380) සමග ගලපා බලන්න,
 ඵසෙම (සු:නි; 46 වන පිටුවෙහි, 'මෙතන සුත්තයෙහි, මෙත්ථිය, සියළු දිසාවල'සනියේ' ස්වරූපයක් ලෙස,පැතිරවීම, සමිබන්ධයෙන් සදහන්ව ඇත. එහිදී 'සනිය'අප්‍රමාණ මානසිකත්වයක් ලෙස දැක්වේ.
 මෙතනඤ්ඤා සබ්බලොකසමිං මානසං භාවයෙ අපරිමණං.....ඵතං සනිං අධිට්ඨෙය්‍ය ආදී වශයෙනි.
- 12) කිතතයිසසාමි තෙ ධම්මං....යංවිදිතවා සනො වරං තරෙ ලොකෙ විසතතිකං (සු:නි;322)ඵසේම(326) පිටුවෙහි දැක්වේ.
- 13) සනිය" ඉච්ඡිදං ධර්මයක් වශයෙන් නිර්වචනය කිරීමේදී,සනිපට්ඨාණය' වැඩීම හා ස්මානිය' යන ගුණ දෙකම දැක්වේ;
 "වතුසු සනිපට්ඨානෙසු ඵතං සනිච්ඡිදං දුට්ඨබ්බං" (ස:නි;5-1/350)
 හෝ "වතනාරො සනිපට්ඨානෙ ආරබ්භ සනිං පටිලභති ඉදං වුච්චති සනිච්ඡිදං නමුත්
 "සනිමා හොති පරමෙන සනිනෙපකෙකන සමනනාගතො විරකතමපි විරහාසිතමපි සරිනා අනුසුඛිනා....ඉදං වුච්චති හිකබ්බෙ සනිබ්බෙ (අං:නි;3/18)

අවසාන වශයෙන් දැක්වූ පාඨය "සතිබලය" නිර්වචනය කිරීමේදී යෙදේ.

"බොජ්ඣංගයක් ලෙස සතිය මේ කෘත්‍යයන් දෙකම ඉටුකරයි!

"යසම් සමයෙ භික්ඛවෙ,භික්ඛුනො උපට්ඨතා සතීහොති, අසමමුට්ඨා, සතීසමොඤ්ඤානං තසම් සමයෙ....භාවෙති. (ම:නි;3/232)

මෙම අර්ථ නිරූපණයම (ස:නි; කිහිප තැනකම හමුවේ.(ස:නි;5-2/122 සිට 134) කෙසේ නමුත්

"ධමම අනුසාරති අනුවිතකෙතී සතීසමොඤ්ඤානං තසම් සමයෙ" ලෙසට "සතිය" බෝධි අංගයක් ලෙස, සිහි කිරීමත්, 'අනුවිතර්කනය කිරීමත්, යන දෙකටම සිදු කරන බව දැක්වේ.

මෙහි දැක්වෙන 'අනුසාරණය' හා 'අනුවිතර්කණය' සිදුකරන්නේ දේශනාව සමීඛන්ධයෙනි!

14)"සතී බවාහං භික්ඛවෙ සබ්බපථිකං වදාමිති. (ස:නි;5-1/218)

15)"සො සනොමිට්ඨාසධකප්පං....මිට්ඨාකමමනතං....මිට්ඨාආඡ්චං.. පඡනති. සනො සමමාසධකප්පං....සමමාකමමනතං.... සමමා ආඡ්චං උපසමපඡ්ඡ විහරති. සාසස නොති සමමාසති. (ම:නි;3/214)

සමයක් වූ "සතිය"මගින් මිත්‍යාසධකල්ප, වචන, කමිණිත, දිවිපැවැත්ම, යන මේවා බැහැර කොට, සමයක් පැත්තට හරවන බව මෙයින් කියවේ.

16) ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු කායෙ කායානුපසස්ඨි විහරති, සමපඡානො සතීමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං, වෙදනාසු වෙදනානුපසස්ඨි විහරති, ආනාපි සමපඡානො සතීමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං විතෙත විතනානුපසස්ඨි විහරති, ආනාපි සමපඡානො සතීමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං ධමම ධමමානුපසස්ඨි විහරති ආනාපි සමපඡානො සතීමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං. (ම:නි;1/134)

17)"වතුසු සතීපට්ඨානෙසු සුපතීට්ඨිත විතතා" (දී:නි;2/130)
"වතුසු සතීපට්ඨානෙසු සුපතීට්ඨිත විතතා" (දී:නි;3/170)

"වතුසු සතීපට්ඨානෙසු සුපතීට්ඨිත විතතා"(ස:නි;5-1/280,290,...,330,(5-2/74,76)

සතර සතීපට්ඨානයන් දියුණු අවස්ථාවේදී "මිත්‍ය අකුසල "විතක්ක" වලට කිසිදු ඉඩක් නොලබන්නේය.

"තයො අකුසල විතකථා අපරිසෙස නිරුඡ්ඤානති. වතුසු වා සතීපට්ඨානෙසු සුපතීට්ඨිත විතතස්ස විහරතො". (ස:නි;5-1/280)

18)"සතර "පටිසමහිදාවන්" හෙවත් "සිවුපිලිසිඹියා"ඉස්මතුකොට දක්වන "පටිසමහිදාමගනය" මේ කාරණය ඉස්මතු කොට දැක්වයි.

"අඤ්ඤා සඤ්ඤිතං ධමමා, අඤ්ඤා විරිදිතං ධමමා, අඤ්ඤා සතීඡ්ඤිතං ධමමා, අඤ්ඤා සමාධිඡ්ඤිතං ධමමා, අඤ්ඤා පඤ්ඤිතං ධමමා.....ධමම පටිසමහිදෙසුණං (ප:ම;168)

"අඤ්ඤා සතීසමොඤ්ඤානං ධමමා අඤ්ඤා ධමමවිට්ඨසමොඤ්ඤානං ධමමා යනාදී ලෙස,(ප:ම;1/170)

"ඵසෙම; අඤ්ඤා සමමාවායාමො ධමමො, අඤ්ඤා සමමාසතී ධමමො අඤ්ඤා සමමාසමාධි ධමමො" (ප:ම;1/172)

19)"උපට්ඨතා සතී හොති අසමමුට්ඨා...සො තථා සථො විහරනො තං ධමමං පඤ්ඤාය පටිච්චනති, පටිච්චයති, පරිච්චිකං ආපඡනති, ධමමවිට්ඨසමොඤ්ඤානං තසම් සමයෙ භික්ඛුභාවෙති. (ම:නි;3/234)
"ඵමං (ස:නි;5-1/146)

20)"කායෙ කායානුපසස්ඨි විහරති, ආනාපි සමපඡානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං, වෙදනාසු වෙදනානුපසස්ඨි විහරති ආනාපි සමපඡානො සතීමා,විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං, විතෙත විතනානුපසස්ඨි විහරති ආනාපි සමපඡානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං, ධමමසු ධමමානුපසස්ඨි විහරති ආනාපි සමපඡානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිඡ්ඤාදෙමනස්සං, අයං වුවවති භික්ඛවෙ සමමාසති. (දී:නි;2/494)

"මිච වෙනස්වූ "විකල්ප විවරණයක්" ලෙස; "සමමා සරති සමමාවාවාය සරනතිති, සමමාසති."යයි සරල ලෙස මතක් කිරීමේ කෘත්‍ය දක්වයි (ධ:ස:අ;128)

21) මිච්චා සතී. (දි:නි;2/556, 3/542,534,508)
 (ම:නි;1/298,3/222)
 (සං:නි;2/262, 3/188, 5-1/20,22,26,30,34,38, 5-2/204)
 (අං:නි;2/420,442, 3/222, 5/152, 6/380,452)

මිච්චා "අනුස්සන්ධියක්" පිළිබඳවද, සටහන් දැක්වේ. (අං:නි;4/78)
 සෑහෙන තරම් ප්‍රමාණයකින් සුත්‍ර පිටකයේ හමුවන හෙවත් වැරදි මිච්චා සතීය පිළිබඳ, මේ සටහන් යම් ප්‍රමාණයකට අවිධිකරා දැක්වීම වන අනිවාර්යයෙන්ම සෝභන වෛතසිකයක් වශයෙන් සතීය හැඳින්වීම සමඟ විරසක භාවයක් දක්වයි. අවිධි කථා විවරණය ප්‍රායෝගික ගැටළු ඇති කරලයි. සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ දැක්වෙන නිවරණ හා සම්බන්ධ සතීය කෙසේ නම් සෝභන පසඤ්චය පැවතිය හැක්කේද? අකුසල් හා කුසල් යන දෙකම එකම සිතක එකට පැවතිය නොහැක්කේය. මෙම ප්‍රායෝගික ගැටළුව මඟ හැරලීමට අවිධි කථාව විවරණය කරන චිකාචාරීන් වහන්සේ, සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ දැක්වෙන අකුසල් සිත් වනාහි සතීය යෙදෙන අවස්ථාවල එම අකුසල් වල බලපෑම නිසා සිදුවන ඝෂණික විත්තඝෂණ වෙනසක් වශයෙන් එනිලා හඳුන්වා දෙයි. පපඤ්ච සුදනි පුරාණ චිකාව. (1 / 372. ඉංග්‍රීසි අකුරු මුද්‍රණය)

22) "සතීමතො සද හඤං - සතීමා සුඛමෙධති,
 සතීමතො සු වෙ සෙයො - වෙරා න පරිමුච්චති.
 යස සබ්බමභොරතතං - අභිංසාය රතො මනො,
 මෙතතං සො සබ්බභුතෙසු - වෙරං තසා න කෙනචිති.
 (සං:නි;1/370)

"මණිහඤ සුත්‍රයේ" දෙබසක කොටසක් වන, මෙහිදී බුදුපියාණන් වහන්සේ යම් නිවැරදි කිරීමක් කරන සේක. කෙසේ නමුත්, මෙහිලා වැදගත් වන්නේ, "වෙරා න පරිමුච්චති" යන්නයි. එනම් හුදු සතීයෙන් පමණක් "වෙරය" යටපත් කළ නොහැකිය යනුයි! එසේ නමුදු සතීය මගින් වෙරය පහළවීම වැළැක්විය නොහැක්කේය යන්නක් නොකියවේ!

"සතීය" එළඹ සිටීම නිසා කෙනෙකු තම එදිරිවාදියා, තමා සමඟ වෙරයෙන් පසුවන බව දැන, තම සිත ශාන්ත බවට පත්කර ගැනීමෙහිලා වැදගත් මෙහෙයක් කරන බවට, "පරං සබ්බුපිතං ඤැප්වා යො සතො උපසමමති. " යන්න සාක්ෂි දේ. (සං:නි;1/290,394,398)

23) "සති කරණියං" (ම:නි;1/292)
 කලින් ඔහු විසින්ම, රැකීම නම්වූ, "රකෙඛයා" ආයාසයෙන් කළ යුතුව තිබුණේය, (ම:නි;1/290)

කෙසේ නමුත් මේ දැක්වීමෙන්, ගවයන් කෙනට වැදී, කිරිවැදී ඇති හෝ ගා කා දැමීම, "සතීයට" වැළැක්වීමට හැකියාවක් නැතැයි කියවේ! ඇත්ත වශයෙන්ම

එවැනිකක් සිදුවන බවට, "බිප්පං නිගගණන සතීයා කිට්ඨාදං විය උප්පසුනති." (ථේර:ගා;130)
 නමුත් ඉහත දැක්වෙන වඩා නිදහස්වූ, නිරික්ෂණය "සතීයෙ" ඇති කේවළ "සුඛග්‍රාහි" බව, "මොනවාට" ඉස්මතු කොට දක්වයි!

24) "සතිපට්ඨානපාසාදං ආරුයන පච්චෙකඛිසං..." (ථේර:ගා;194)

25) "සෙයාචාපි "අග්භිවෙසසන" හප්ථිදමකො... ආරඤ්ඤකසා නාගසා... ආරඤ්ඤකානඤ්චට, සරසඛකප්පානං අභිනිමමදනාය... එවමෙව බො ඉමෙ වතතාරො සතිපට්ඨාන වෙතසො... ගෙහසිතානඤ්චට සරසඛකප්පානං අභිනමමදනාය" (ම:නි;3/316)

26) "එසනීතිබො සුනකඛතත, සතීයායෙනං අධිවචනං. (ම:නි;3/78)

27) "සති මෙ ඵාලපාවනං (සු:නි;24)

28) "සතිපරිච්චෙන හි ධමෙම පඤ්ඤා පභානාහි නො පමමුච්චෙධි"..... (සු:නි;අ;102, ස:නි;අ;1/196)

29) "සති ගීවා සිරො පඤ්ඤා" (අං:නි;4/108)
 "යථා නාගසා අඛිගපච්චඛෙග සිරාභාලානං, ගීවා පනිට්ඨා එවං බුද්ධිනාගසා සොරච්චාදීනං ධමොනං සති, තෙන වුතතං සති ගීවාහි. (අං:අ;670)

"සතිපට්ඨානගීවො... මහාමුනි පඤ්ඤා සීසො" (ථේර:ගා;248)

30) "අවලොකෙනො බො පන සො හටං ගොතමො සබ්බකායෙනෙව අවලොකෙති."
 "හවත් ගොතමයෝ කලි බලන්නාහු, (ශ්‍රීවා නොපෙරළා) හැම කයින් මැ බලති." (ම:නි;2/582, දි:නි;2/190)

මෙම "හතථාවලෝකණය" හෙවත් "ඇත්බැල්ම" කකුසද්ද බුදුපියාණන්වත් සාධාරණ වූ ගුණයක් බව දැක්වේ! නාගාපලොකිතං අපලොකෙසී; (ම:නි;1/784)

31) "රහත් උතුමන් වහන්සේලාට, සතීයේ" ගිලිහී යෑමක් වනාහි, නැත. "හප්ථි අරහනතානං සති සමමාසා" (මී:ප;231)

- 32)"එකාරෝ සනියා එනං අධිවචනං" (සං:නි;4/536)
 මෙහි සම්පූර්ණ විස්තරය නිදර්ශණ සහිතවද මෙසේ නමු වේ.
 "එකාරෝ වචනනි රථො" (බු:නි;282)
 "එකො සනි සංඛානො ආරො එනසසානි එකාරො(උ:අ247)
- 33)"යානි සොනානි ලොකසමිං-සනි තෙසං නිවාරණං
 සොනානං සංවරං බුද්ධි-පඤ්ඤා යෙනෙ පිරිසරෙ" (සු:නි;316)
- 34)"අසමෙමාස රසා"සමිමෝස භාවය හෙවත් (මුද්‍රාව'නැති බව)
 සනියේ කෘත්‍යයයි (වි:ම;347)
- 35)"සනි ආරකක සාරථී". (සං:නි;5-1/10)
 "මෙම රූපකය ම ධර්මා වකෙකහි, සංයුතො සතසා
 පරිවාරණං" (සං:නි;1/58)
 "මෙහිදී ධර්මය ම, රථාවාර්යා වශයෙන් දැක්වෙන අතර, සනියේ" තත්වය
 රථාවාර්යා වරයාගේ පිරිසර හෙවත්, සැරසිල්ල මට්ටමට පහත බැස ඇත.
- 36)"සමනිතනිකො තෙලපතෙතානි,..කායගතාය එනං සනියා
 අධිවචනං" (ස:නි;5-1/304)
- 37)"දොවාරිකොනි සනියා එනං අධිවචනං" (සං:නි;4/472)
- 38)"සෙය්‍යතාපි රඤ්ඤා පවචනනිමෙ නගරෙ දොවාරිකො
 හොනි පණ්ඩිතො ව්‍යතෙතා මෙධාවි,අඤ්ඤානානං
 නිවාරෙතා ඤානානං පවෙසෙතා....අබනනරානං
 ගුණනියා බාහිරානා පරිඝාතාය....එවමෙව බො හිකකවෙ,
 අරියසාවකො සනිමා හොනි පරමෙන සනිනෙපකෙකන
 සමනනාගතො විරකතමපි විරහාසිතමපි සරිතා
 අනුසරිතා" (අං:නි;4/436,440)
- 39)"සනි ආරකකපවචුපට්ඨානා, වකඛුලාරාදි රකකණතො
 දොවාරිකො විස ව දුධබ්බා" (වි:ම;347)
- 40)"හිකඛු සාතාරකෙකන වෙතසා සමනනාගතො හොනි,
 එවං බො හිකකවෙ හිකඛු එකාරකො හොනි. (අං:නි;6/56)
- 41)"සඛකප ව්‍යතකා....සතාධිපතෙය්‍යා" (අං:නි;5/422)
- 42)"හිකඛු වචනාරො සනිපට්ඨානෙ යථාභූතං පභිනානි...
 ..එවං..ගොවර කුසලො හොනි, (අං:නි;6/664)

- 43)"කථඤ්චහිකඛු න ගොවරකුසලො හොනි, ඉධ හිකඛු
 වචනාරො සනිපට්ඨානෙ යථාභූතං න පභිනානි...
 අභබ්බො ඉමසමිං ධර්මවිනයෙ වුඤ්ඤා විරුද්ධිං වෙපුලො
 ආපජ්ජිතුං." (ම:නි;1/530)
- 44)"කොව හිකකවෙ හිකඛුනො ගොවරො...යදිදං වචනරො
 සනිපට්ඨානා" (සං:නි;5-1/270)
- දඩයම් කරුවන් විසින් උගුල් අටවා ඇති වදුරු ලාටු ලා ඇති තැනෙක හැසිර
 ව්‍යසනයට පත්වෙන වදුරෙකුගේ උපමාවත්. හිපුලිහිනියකුගෙන් ගැලවීමට හම්
 කැට කුරුල්ලා තම ගෝවර භූමියෙහි ම හැසිරීමෙන් ම එම කටයුත්ත සරි
 කරගන්නා අයුරුත් ගෙන හැරපාමින් හිකඛුන් වහන්සේලාට ගෝවර භූමියේ ම
 හැසිරීමට අනුශාසනා කරන සේක.
 (සං:නි;5-1/268)
- 45)"කොව හිකඛුනො අගොවරො පරවිසයො; යදිදං
 පඤ්ච කාමගුණා. (සං:නි;5-1/268)
- 46)"ජපපාණකෙ ගහෙනවා" ජපපාණක උපමාව... (සං:නි;4/380)
- 47)"පිණ්ඩායපවිසනි...අනුපට්ඨිතාය සනියා අසංවුතෙහි,
 ඉන්ද්‍රියෙහි,සො තථාපසනි මාතුගාමං දුනනිවචනං...
 රාගො විතතං අනුඤ්ඤෙසනි...සිකකං පවචකබාය
 හිනාය වචනනි. (ම:නි;2/214) (ව/තුම සූත්‍රය)
- "ඇත්ත වශයෙන් ම, කාන්තාවන් සමඟ සම්බන්ධකම් පවත්වන
 හිකඛුන්වහන්සේලා,විශේෂයෙන් සනිමත් විසයුතු බව බුදුපියාණන් වහන්සේ
 මතක් කොට ඇත. (දි:නි;2/220)
- 48)"දො ධර්ම දෙසනා පරියායෙන නවනනි"...පාපං පාපකතො
 පසසථා'නි. අයං පධිමා ධර්ම දෙසනා, පාපං පාපකතො
 දිසවා තතථ නිබ්බිජ්ජථ විරජ්ජථ විමුච්චථා'නි, අයං දුනියා
 ධර්ම දෙසනා! (බු:නි.362)
- 49)"දැඩි විරියත් සමඟ සනිය එකට යෙදීම පිළිබඳව, බොසනාණන්වහන්සේ
 දුෂ්කර ක්‍රියා කළ කාළය හා සම්බන්ධ දේශණාවෙ දැක්වේ. අති දුෂ්කර
 උත්සාහයේදී ද, සනිය එළඹ සිටි බව,එයින් කියවේ.
 "උපට්ඨිතා සනි අසමමුට්ඨා" (ම:නි1/576)

50) "සතිය මෙම සුභග්‍රාහී මෙන්ම තමා වශයෙන් මැදිහත් වීමක් නැති බව සඳහන් වෙත වෙනත් තැනක සතිය සාමකාමී හව හා සමිබන්ද කොට ඇත. "චතුර්ති කාරණෙහි සතො සන්තතතා සතො සමීතතතා සතො සන්තධමමසමනනාගතො සතො" (වු.නි.86)

51) "සතිය බන්ධනයක් ලෙසට මෙන්ම බාධකයක් වශයෙන් දැක්වීමට නිදසුන් වශයෙන්"සතියා තං නිබන්ධියං පයතතො වොදපෙසාමී, (ථේර:ගා;112)
"බිප්පං නිගගණන සතියා කිට්ඨාදං විස දුප්පසු"නති. (ථේර:ගා;130)

52) "නියො ඉමා පටිපද...කාමෙසු පාතව්‍යතං ආපජ්ජති. අයං චූචති භික්ඛවෙ ආගාලනා පටිපද...කායසා ආනාපන පරිනාපනානුයොග මනුසුතො විහරති. ආනාපි සමපජානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං වෙදනාසු වේදනානුපසිච්චරති, ආනාපි සමපජානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දෙමනස්සං විතෙත විතනානුපසිච්චරති. ආනාපි සමපජානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං ධමෙසුච්චරති. ආනාපි සමපජ්ඣානො සතීමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං.. අයංචූචති. මජ්ඣිමා පටිපද යන්න සමග මෙය යම්තාක් දුරට ගැලපේ (අං:නි;1/532)

53) "කිංඛාපදොසිකා නාමදෙවා (දී:නි;1/34,3/50)

54) (දී:නි;2/406)

55) "මනසිකාරො...සබ්බවිතත සාධාරණා... (අභි:සං46)
සුත්‍ර පිටකයේ ද, "සතිය" නාම ධර්ම වළට ඇතුළත් කොට, මනසිකාරය හා සමාන වටිනාකමකින් දක්වා ඇත. (ම:නි1/176)

56) "සති විසයාතිමුඛභාව පච්චුපට්ඨානායයි" සතියේ කේවල ලක්ෂණයකි. (වි:ම;347)

"චතථ විසයෙ අභිමුඛො භවති එනායාති විසයාතිමුඛ භාවෙ (මනා:වි;487)

57) "යොනිසො මනසිකාරය නිවරණ විනාශකයක් ලෙසට, (සං:නි;5-1/206)

"පඤ්ච උපාදානසකන්ධයනට යොනිසො මනසිකාරය" යොමු කරලීමෙන්, සත්‍යාවබෝධයට මග පෑදෙන බව (ස:නි;3/90,ස:නි;4/282)

"බොජ්ඣංගධර්ම"ධර්ම පැහැදිලි කරනබව (ස:නි;5-1/200)
ආර්ය සත්‍යයන් අනුව භාවනා කිරීමේදී (ම:නි;1/24)

"යොනිසො"මනසිකාරය "සතිසමපජඤ්ඤාව" අභාරවනබව, දැකවෙන අතර එමගින් සතර සතිපට්ඨානට අභාරයක්වේ. (අං:නි;6/214)

58) "ඉඤ්ඤෙසු ගුත්තඤ්ඤා...නනිමිතතගනාහි නානුබ්‍යඤ්ඤානගනාහි යත්ථාධිකරණමෙතං. වකුච්ඤ්ඤං අසංචුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදෙමනස්සා පාපකා අකුසලා අත්ථාසාවෙය්‍යං (ම:නි;1/636)

59) "විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දෙමනස්සං" (ම:නි;1/134)

60) "සෙය්‍යථාපි..ඉච්චාපුරිසොවා...ආදසෙ වා පරිසුඤ්ඤෙ පරියොදනෙ අවෙජ වා උදපතෙත...එවමෙව ඛො ආචුසො භික්ඛුනො පච්චවෙකඛනා බහුකාරා හොති කුසලෙසු ධමෙමසු; අභිජ්ඣාලු නු ඛො බහුලං විහරාමි, අනභිජ්ඣාලු නු ඛො බහුලං විහරාමි, බ්‍යාපනනවිතෙත... අබ්‍යාපනනවිතෙතා... (අං:නි;6/170)
එසේම (දී:නි;1/138,ම:නි;1/250)

61) "උපට්ඨිත" යනු එළඹ සිටීම යයි, දැක්වෙන ස්ථාන; මුර බල්ලාගේ එළඹ සිටීම. (දී:නි;1/364)

"යමපුරිසා"පි ව තං උපට්ඨිතා, යම දුතයෝද තට එළැඹ සිටියහ. (බු:නි;84)

"හත්තකාලෙ උපට්ඨිතෙ, හෝජන කාලය එළැඹෙත් (සු:නි;40)

"උපට්ඨිතො රුක්ඛමුලසමිං"රුක්ඛමුල්හි,එළැඹසිටියෙ(සු:නි;220)

"යෙසඤ්ච නිරිමතතපපං සද සමමා උපට්ඨිතා" යම් කෙනෙකුට වනාහි,හස ලජ්ජා දෙක හැමකල්හි, මැනවින් එළඹ සිටියානුද; (බු:නි;366)

62) "උපට්ඨාති"යනු; උපස්ථානය යන අර්ථයෙන්ද යෙදේ, දෙවියන් ශක්‍රයාට උපස්ථාන කරයි. (දී:නි;2/406)

- ගුරුවරයාට ආවතේව කිරීම පිණිස සිටීම, (දි:නි;3/304)
 දෙමාපියන්ට උපස්ථානය කිරීම (අ:නි1/274)
 මෙම අර්ථයෙන්ම උපස්ථායක ලෙස (සු:නි;8)
- 63)"සතියා පට්ඨානං සතීපට්ඨානං" (ප:ම:අ;2/5)
 "සතියෙව පතීට්ඨානං සතීපට්ඨානං" (වි:ම;5/09)
- 64)"සතීපට්ඨාන භාවනාවේ ඵලයක් ලෙස"උපට්ඨිත සතිය දක්වයි. (ම:නි;3/234)
 "උපට්ඨිතාය සතී" යන්න, මුට්ඨිස්සතියේ ප්‍රතිපක්‍ෂය ලෙස... (ම:නි3/130)
 "උපට්ඨිතාය සතියා" (ස:නි;4/244)
 "සතී සුපට්ඨිතා හොති" (අ:නි;2/468)
 "සතී උපට්ඨිපෙසසනති;" (අ:නි;4/314)
 සතීපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි, "සතීං උපට්ඨිපෙච්චා... සතී පච්චුපට්ඨිතා (ම:නි;1/134)
 "කායො උපට්ඨානං නො සතී. සතී උපට්ඨානසෙච්ච සතීච,.. (ප:ම220)
- 65). මේ සතීපට්ඨානයන් තුන වනාහි විවිධ අවස්ථා තුනක් යටතේ සතීමත් බවත්, උපේක්‍ෂාවත් පැවැත්වීමේ හැකියාව අදහස් කරයි. එනම් කිසිම ශ්‍රාවකයෙකුත් අවධානය යොමු නො කරන විට, සමහර දෙනෙක් පමණක් අවධානය යොමු කරන විට හා සියල්ලන්ම එකසේ අවධානය යොමුකරන විට යන මේ අවස්ථා තුනයි. මෙය සාමාන්‍ය කාය, වේදනා, චිත්ත, ධර්ම, යන ක්ෂේත්‍රයන්ට අදාළ භාවයක් කිසිත් නොදක්වයි. (ම.නි.3/466)
- 66).... (ස:නි;5-2/112)
- 67).... (ම:නි;3/232)
- 68)"ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපසස්සී විහරති..තස්ස කායෙ.. විහරතො විතතං විරජ්ජති, විමුච්චති, අනුපාදය ආසවෙති. (ස:නි;5-1/286)
 "තස්සකායෙ කායානුපසස්සීනො විහරතො...ජනෙද සො පභීයති, ජනෙද සො පභානා අමතං සචජ්ජතං හොති. (ස:නි;5-1/324)
 "කායෙ කායානුපසස්සී විහරති...අයං චුච්චති අසඬ්චනගාමී මගෙනා (ස:නි;4/642)

- 69)"ආනාපානය තුළින් (ම:නි;අ;1/226)
 "සතර ඉරියාපත පිළිබඳ අවබෝධය තුළින් (ම:නි;3/224)
 මෙම දේශණාව,වේදනා,චිත්ත,ධර්ම යන සියල්ලටම, සමාන ලෙස දේශණාකර ඇත.
- 70)"යොති කොච්..ඉමෙ චතතාරො සතීපට්ඨානෙ එවං භාවෙය්‍ය...දිට්ඨිච ධමෙම අඤ්ඤා සතීමා උපාදියෙ සො අනාගාමිනා. (ම:නි;1/152)
- 71)"චතුනනං..සතීපට්ඨානානං පදෙසං භාවිතතනා සෙබොහොති...සමතතං භාවිතතතං අසෙබොහොති (ස:නි;5-1/312)
- 72).... (ස:නි;5-2/110)
- 73).... (ම:නි;අ;1/258)
- 74)"භික්ඛු රූපං සමනෙතසතො යාවතා රූපසගති. වෙදනං.. සඤ්ඤං...සඤ්ඤයගති සඬාරො...විඤ්ඤණං...යමපස තං හොති අනනතිචා මමනතිචා...තමපි තස්ස න හොති. (ස:නි;4/378)
- 75)"මනදස්ස තණ්හා වර්තස්ස මළාරිකං කායානුපසස්සනා සතීපට්ඨානං විසුඤ්චගෙනා තිකකස්ස සුඛමං වෙදනානුපසස්සනා සතීපට්ඨානං දිට්ඨිවර්තස්ස"පි මන්දස්ස නාතිපපභෙදගතං විතතානුපසස්සනා සතීපට්ඨානං විසුඤ්චගෙනා තිකකස්ස අතිපපභෙදගතං ධම්මානුපසස්සනා සතීපට්ඨානං (ම:නි;අ;1/215-216)
- 76)"කායානුපසස්සී විහරනො අසුභෙ සුභනති විපලොසං පජ්ජති,..වෙදනානුපසස්සී විහරනො උකෙඤ සුඛනති විපලොසං පජ්ජති..."විතතානුපසස්සී විහරනො අනිච්චෙව අනිච්චනති විපලොසං..."ධම්මානුපසස්සී විහරනො අනතතනියෙ අතතාති විපලොසං පජ්ජති.(නෙ:ප;122-124)
 "මෙම දැක්වීමම; සුභ,සුඛ,නිච්ච,අතත සඤ්ඤ පභාන ක්වචසාධනවසෙන"ච..තසමා චතතාරො සතීපට්ඨානාති චුච්චනති. (වි:ම;5/09)
- 77)"චතතාරො සතීපට්ඨානාතිච අච්චතො එකං බ්‍යඤ්ජනමෙච්චෙච්ච නානං. (ම:නි;අ;1/215)

"සමෝසරණවසෙනව එකමෙව සනිපට්ඨානං
ආරමමණවසෙන චතතාරොති.. (ම:නි:අ;1/216)

78)"එව මෙව භගවා...නසෙන ආරමමණවසෙන චතුධා
නිඤ්ඤවා තතො එකෙකං සනිපට්ඨානං ගහෙත්වා
විහර්ස්නෙතා.

79)සොනාය සමාපනතියා සතො වුට්ඨනති. (ම:නි:3/140)
"සියළුම ධ්‍යාන සම්පත්තිවලින් නැති සිටීමේදී, සනිය යෙදිය යුතු බව දැක්වේ.
සියළුම ධ්‍යාන වලදී සනිය යෙදී ඇති බවද දැක්වේ... (ධ:ස:74-86)

"එසේම (ප:ම:66-68)

80)"සමාධි අතතනො ධමමනාය ආරමමණො එකගග භාවෙන
අපෙපතුං න සකෙකානි...සනියා අපිලාපන කිච්චං
සාධෙනතියා..හුත්වා සකෙකානි, (වි:ම:384)

81)"සො එවං පඡානාති, එවං මෙ ධමමා අහුත්වා සමෙහානති,
හුත්වා පටිච්චෙතති. (ම:නි:3/134)

82)"සො ඛො පනානං ඉමං සමාධිං සතොච සමාපඡ්ඡාමි,
සතො වුට්ඨනාමිති. (දි:නි:3/484)

83)"සතොච සමපඡානො...තනියං කධානං උපසමපඡ්ඡ
විහරති. (දි:නි:3/374)

84)"උපෙකඛා සනි පාරිසුඤ්ඤං චතුත්ථං කධානං උපසමපඡ්ඡ
විහරති. (දි:නි:3/374)

"ඉමං යෙව උපෙකඛා සනිපරිසුඤ්ඤං ආගමම අනෙකවිනිතෙන, පුබ්බෙතිවාසං
අනුසසරති.

මෙම සනිය උපෙකඛාවෙන් විසුද්ධියට පත්වෙන බව මෙහි "සනිපරිසුඤ්ඤං"
යන්නෙන් දැක්වේ.

"අයං සනි ඉමාය උපෙකඛාය විච්චා හොන්ති පරිසුඤ්ඤා පරියොදනා,
තෙන වුච්චති. උපෙකඛසනි පාරිසුඤ්ඤනි (වි:ප:2/60)

එසේම (වි:ප:අ:176,වි:ම:123)

85)"කායෙ කායානුපසස්සි විහරතො තත්ථ සමමා සමාධියති..
.සො තත්ථ සමමා සමාධිතො..බනිද්ධා පරකාය
ඤ්ඤාභ්‍යාසානං අභිනිබ්බතෙනති. (දි:නි:2/238)

"චතුක්කං බවාහං ආවුසො, සනිපට්ඨානං භාවිතතතා බහුලිකතතතා
මහාභිඤ්ඤානං පතොතා..ඉඤ්ඤිවිධං..දිබ්බාය සොතධතුයා..වෙතො පරිච්චපඡානාමි..
...පුබ්බෙතිවාසං අනුසසරාමිති...දිබ්බෙතචකමුනා...ආසවාහං බයා..(ස:නි:5-2/72-82)

"කායෙකායානුපසස්සි...ධමමෙසු ධමමානුපසස්සිනො විහරතො විතතං සමාධියති,
උපකකිලෙසො පභියනති (ස:නි:5-1/276)

"කායෙ කායානුපසස්සි ධමමෙසු ධමමානුපසස්සි යථො ඛො තෙ අයං සමාධි එවං
භාවිතො හොති...තතො ත්ථං ඉමං සමාධිං සච්චාරං අවිතකකමපි විචාරමතතමපි
උපෙකඛා සහගතමපි භාවෙය්‍යාසි.

86)එහි ත්ථං හික්ඛු කායෙ කායානුපසස්සි විහරති මා ච කායුපසංහිතං විතකකං
විතකෙකයි, වෙදනාසුචිතෙන...ධමමෙසු..සො විතකක විචාරනං වූපසමා
අඡ්ඤාතතං සමපසාදනං. දුතියඡ්ඤානං උපසමපඡ්ඡ විහරති.

87)"විතකස ඵකගතතා අයං සමාධි...චතතාරො සනිපට්ඨානා සමාධිනිමිතතායා..
.තෙසං යෙව ධමමානං ආසෙවනා භාවනා බහුලිකමමං අයං තථා සමාධිභාවනා
(ම:නි:7/10)?

"සනියෙ සමාධි භාවනාවට ආධාරක බව; සමමා සනියස සමමා සමාධි පහොති
(අ:නි:6/386)

88).. (අ:නි:1/46)

89).. (ස:නි:5-2/62-82)

90)"කායෙ කායානුපසස්සි..ධමමෙසු ධමමානුපසස්සි විහරතො
ධමමාරමමතොවා උපසඡ්ඡති කායසමිං පරිලාහො විතතසමිං
ලිතතතං, බනිද්ධාවා විතත විකඛිපතිතෙන හික්ඛුනා..
.කියමිඤ්ඤවට පසාදනියා නිමිතත විතතං පණිධිතබ්බං
තසස පාමොඡ්ඡං ඡායති සුඛිනො විතතං සමාධියති...එවං
පනිධාය භාවනා හොති,අනතුරුව බනිද්ධා..හික්ඛු විතතං
අපණිධාය..අසබ්බි තතං විමුතතං අපණිහිතං පඡානාති
අථ ච පන කායෙන කායානුපසස්සි..ධමමෙසු ධමමානුපසස්සි
විහරන්ති.ආතාපි සමපඡානො සනිමා සුඛිතසමිති පඡානාති
එවං අපණිධාය භාවනා හොති. (ස:නි:5-1/282)

91) මෙම ජේදය ආරම්භයේදී බුදුපියාණන් වහන්සේ, සතර සනිපට්ඨානයන්හි,
මනාලෙස පිහිටා සිටීමේ අගය දක්වයි.මෙලෙස සමථ භාවනාවේ ආධාරක බව
විපසසා භාවනාව සඳහා නිබ්බය සුත්තක් බව දැක්වීම, වශයෙන් "පණිධාය"
භාවනාව හා "අපණිධාය" භාවනාව වශයෙන් විචරණය කිරීමෙන් හුවා දැක්වූ
සේක.

92)"එකායනො අයං හික්ඛවෙ මගෙගා..නිබ්බානසස
සච්ඡකිරියාය-යදිදං චතතාරො සනිපට්ඨානා (ම:නි:1/134)

"එසා..පරමා අරියා පඤ්ඤා යදිදං සබ්බදුක්ඛකඛයෙඤ්ඤාණං
(ම:නි:3/506)

"පඤ්ඤා පාරමිතං පතොතා (ථේ:ගා232)

"නිබ්බාණ පරමං සුඛං (බු:නි:76)

"එවං විමුතත විතො..විමුතතානුතතරියෙන (ම:නි:1/556)

ග්‍රන්ථ" සංකේථ නිරූපණය"

සූත්‍රපිටකය

දී:නි;	-	දීඝනිකාය
ම:නි;	-	මජ්ඣිමනිකාය
සං:නි;	-	සංයුතනිකාය
අං:නි;	-	අංගුතනිරනිකාය
බු:නි;	-	බුද්ධකනිකාය
ධ:පා	-	ධම්මපදපාළි
උ:පා;	-	උදනපාළි
ඉ:වු:පා;	-	ඉතිවුතතකපාළි
සු:නි;	-	සුතනිපාත
ථෙර:ගා;	-	ථෙරථෙරිගාථාපාළි
ම:නි;	-	මහනිඥෙසපාළි
වු:නි;	-	වුලලනිඥෙසපාළි
ප:ම;	-	පටිසම්භිද්ධමග්ගපපකරණ
නෙ:ප;	-	නෙතතිපපකරණ

සූත්‍රපිටක"අටුවා

දී:අ;	-	දීඝනිකායට්ඨකථා
ම:අ;	-	මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථා
සං:අ;	-	සංයුතනිකායට්ඨකථා
අං:අ;	-	අඛණ්ඩනිරනිකායට්ඨකථා
උ:අ;	-	උදනට්ඨකථා
සු:නි;	-	සුතනිපාතට්ඨකථා

අභිධර්ම"පිටකය

ධ:ස;	-	ධම්මසංඛතණිපපකරණ
වි:ප;	-	විභංගපපකරණ

අටුවා

ධ:ස;අ	-	ධම්මසංඛතණිපපකරණට්ඨකථා
වි:ප;අ;	-	විභංගට්ඨකථා

විනය"පිටකය

පා:පා;	-	පාවිතනියපාළි
වු:පා;	-	වුලලවග්ග පාළි

අටුවා

ස:පා;	-	සමන්තපාසාදිකා විනයට්ඨකථා
වි:ම;	-	විසුඤ්ඤිමග්ගය (පාළිවිචරණය)
මි:ප;	-	මිලිනදපඤ්ඤාන (නෙ:ස)
බු:ප්;	-	බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
හෙ:ස;	-	හෙචාවිචාරණ මුද්‍රණය